

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**Μειονοτικές ομάδες και εκπαίδευση: Το
παράδειγμα των Ρομά στην πόλη του Βόλου**

Φοιτητής: Μερμικλής Χρήστος

Επιβλέπων Καθηγητής: Χωριανόπουλος Ιωάννης
Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής: Πετροπούλου Κρίστου & Πετράκου
Ηλέκτρα

Μυτιλήνη 2016

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Μερμικλής Χρήστος, 2016

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον καθηγητή μου κ. Χωριανόπουλο Ιωάννη, για τη σημαντική βοήθεια και στήριξή του σε όλη τη διάρκεια διεκπεραίωσης της συγκεκριμένης εργασίας. Τους γονείς μου και τον αδερφό μου, που με υποστήριξαν από την πρώτη στιγμή και με υπομείνανε όλον αυτόν τον καιρό. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στους Ιακωβάκη Δημήτριο, Γιαντσίδου Μαρία, Μίσιου Ελένη, Λυκάκη Ιωσήφ για τις σημαντικές συμβουλές τους σε καίρια ζητήματα της πτυχιακής. Τέλος να ευχαριστήσω, μέσα από τα βάθη της καρδιάς μου, όλους όσους με βοήθησαν κατά τη διάρκεια της εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1) Κεφάλαιο 1ο : Σκοπός και δομή της πτυχιακής** (σελ. 7)
- 2) Κεφάλαιο 2 : Ρομά και διακρίσεις** (σελ. 9)
 - 2.1) Εισαγωγή** (σελ. 10)
 - 2.2) Εθνικισμός και ετερότητες** (σελ. 11)
 - 2.3) Ρομά, Αθίγγανοι, Ανέγγιχτοι, Τσιγγάνοι, Ταξιδιώτες** (σελ. 13)
 - 2.4) Η διαχρονική παρουσία των Ρομά στην Ελλάδα** (σελ. 15)
 - 2.5) Κοινωνικές διακρίσεις κατά των Ρομά στην Ελλάδα** (σελ. 18)
 - 2.5.1) Στην Υγεία** (σελ. 19)
 - 2.5.2) Στην Απασχόληση** (σελ. 20)
 - 2.5.3) Στη Στέγαση** (σελ. 21)
 - 2.5.4) Στην Εκπαίδευση** (σελ. 22)
- 3) Κεφάλαιο 3: Πολιτικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί** (σελ. 25)
 - 3.1) Εισαγωγή** (σελ. 26)
 - 3.2) Οι Ρομά ως στόχος πολιτικής** (σελ. 27)
 - 3.3) Η προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (σελ. 28)
 - 3.4) Προβληματισμοί για την κοινωνική ένταξη των Ρομά σε συγκεκριμένα πεδία διακρίσεων** (σελ. 31)
 - 3.4.1) Στην Υγεία και Κοινωνική Φροντίδα** (σελ. 32)
 - 3.4.2) Στην Απασχόληση** (σελ. 34)
 - 3.4.3) Στη Στέγαση και Δευτερεύοντες Τρόποι Ένταξης** (σελ. 35)
 - 3.5) Τρόποι κοινωνικής ένταξης στην εκπαίδευση** (σελ. 37)
- 4) Κεφάλαιο 4 : Η τρέχουσα πολιτική προσέγγιση στην Ελλάδα** (σελ. 40)
 - 4.1) Εισαγωγή** (σελ. 41)

4.2) Το Πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά	(σελ. 42)
4.2.1) Γενικοί Στόχοι Σχεδίου Δράσης.	(σελ. 45)
4.2.2) Στόχοι Σχεδίου Δράσης για την Εκπαίδευση.	(σελ. 45)
5) Κεφάλαιο 5: Εξετάζοντας το πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» στο Βόλο.	(σελ. 50)
5.1) Μεθοδολογία Έρευνας	(σελ. 51)
5.1.1) Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα	(σελ. 51)
5.1.2) Μέθοδος Συλλογής Δεδομένων	(σελ. 53)
5.2) Βασικά Χαρακτηριστικά και Στόχοι του Προγράμματος	(σελ.54)
5.3) Ερευνητικά Αποτελέσματα	(σελ. 57)
5.3.1) Χωρικό Πλαίσιο Έρευνας	(σελ. 57)
5.3.2) Ανάλυση Αποτελεσμάτων Προγράμματος μέσω Συνεντεύξεων	(σελ. 65)
6) Κεφάλαιο 6: Συμπεράσματα	(σελ. 73)
7) Τελική Βιβλιογραφία & Ηλεκτρονικές Πηγές	(σελ. 78)
8) Παραρτήματα	(σελ. 82)
8.1) Παράρτημα Πινάκων	(σελ. 83)
8.2) Παράρτημα Ερωτηματολογίων και Συνεντεύξεων	(σελ. 88)

*Κεφάλαιο 1ο : Σκοπός και δομή της
πτυχιακής*

Η πτυχιακή αυτή αποτελεί την κορύφωση των σπουδών μου στο πανεπιστήμιο Αιγαίου, στο τμήμα Γεωγραφίας και αποτελεί εργασία έρευνας και καταγραφής, που περιγράφει αναλυτικά τις κοινωνικές διακρίσεις που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στην Ελλάδα.

Με την υποστήριξη του καθηγητή μου κ. Χωριανόπουλου Ιωάννη, και εδώ θα ήθελα να τον ευχαριστήσω πολύ για ακόμα μία φορά, μου δόθηκε η ευκαιρία να καταγράψω την περιθωριοποίηση και τις διακρίσεις που δέχεται η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα καθημερινά είτε από το κράτος και τους αρμόδιους φορείς είτε από τον υπόλοιπο κόσμο. Μπόρεσα να μιλήσω με πολλούς ανθρώπους και να αντιληφθώ το μέγεθος της κατάστασης που βιώνουν και προσπάθησα να τα καταγράψω με σκοπό να μπορέσω να βοηθήσω κι εγώ με την σειρά μου την ομάδα αυτή να κερδίσει τη θέση που της αξίζει στην κοινωνία.

Στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται μια συνοπτική εικόνα των κοινωνικών διακρίσεων που αντιμετωπίζουν οι Ρομά, καθώς και μια μικρή ιστορική αναδρομή της παρουσίας τους στην ευρύτερη περιοχή. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι τρόποι κοινωνικής ένταξης των Ρομά στην ελληνική κοινωνία και ειδικότερα στη εκπαίδευση. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η επίσημη πολιτική Ρομά για την εκπαίδευση και παρουσιάζεται η μέθοδος με την οποία πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τα ερωτηματολόγια και τις συνεντεύξεις και επίσης το χωρικό πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Τέλος υπάρχει το παράρτημα πινάκων και τα συμπεράσματα από όλη την εργασία.

Θα ήθελα να τονίσω το χαρακτήρα της εργασίας αυτής και να επισημάνω τον σκοπό της. Σαφώς η μελέτη μου στηρίχτηκε σε επιστημονικά κείμενα και άρθρα, όμως ένα μεγάλο μέρος της εργασίας αυτής στηρίχτηκε στην επαφή μου και στη συζήτηση με τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα και με τους ανθρώπους που υλοποίησαν τον πρόγραμμα εκπαίδευσης τους. Θα ήθελα μέσα από τα βάθη της καρδιάς μου να τους ευχαριστήσω όλους για την έμπρακτη υποστήριξη τους για τη διεκπεραίωση της συγκεκριμένης εργασίας.

Κεφάλαιο 2: Ρομά και διακρίσεις

2.1. Εισαγωγή

«Οι Ρομά αποτελούν μια περίπτωση πολιτισμικής ομάδας που έχει τεθεί στο κοινωνικό περιθώριο, ως απόρροια της ταυτότητας που τους έχει αποδοθεί από την κυρίαρχη ομάδα» (Παρθένης, σελ. 1).

Τα προβλήματα των Ρομά σε όλον τον κόσμο άρχισαν μόλις τώρα να δημοσιοποιούνται και να αντιμετωπίζονται. «Οι Ρομά, είναι μια γνωστή και συνάμα άγνωστη πληθυσμιακή ομάδα, συχνά συνυφασμένη με στερεότυπες αντιλήψεις και προκαταλήψεις» (Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο, σελ. 2). Παρά την μακράιωνη παρουσία τους στον ελλαδικό χώρο, οι δημόσιες και κρατικές αρχές δεν είχαν ασχοληθεί ιδιαίτερα μαζί τους, και μόλις τα τελευταία χρόνια, με πιέσεις από ευρωπαϊκά προγράμματα, άρχισαν να ασχολούνται με τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σελ. 2).

Η παρακάτω εργασία έχει ως σκοπό να εκθέσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στην καθημερινότητα της, η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, μέσα από το πέρασμα των χρόνων. Αρχικά, η εργασία πραγματεύεται το θέμα της δημιουργίας των κρατών εθνών, καθώς αποτελεί την αρχή της γέννησης του εθνικισμού και του εγκλωβισμού διάφορων μειονοτήτων στα όρια τους. Στη συνέχεια ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή σχετικά με το ταξίδι που ακολούθησαν οι Ρομά για να βρεθούν στην Ευρώπη και τις πρώτες κινήσεις των χωρών που τους «υποδέχτηκαν». Έπειτα γίνεται αναφορά στην εμφάνιση τους στην Ελλάδα και των συνθηκών που είχαν να αντιμετωπίσουν, προερχόμενες από τις κρατικές και δημόσιες υπηρεσίες, καθώς και από την κυρίαρχη πληθυσμιακή ομάδα. Το τελευταίο υποκεφάλαιο περιλαμβάνει τις κοινωνικές διακρίσεις κατά των Ρομά στην Ελλάδα στους τομείς της υγείας, της στέγασης, της απασχόλησης και της εκπαίδευσης.

2.2. Εθνικισμός και ετερότητες

Τα εθνικά κράτη, όπως τα γνωρίζουμε σήμερα, είναι αποτέλεσμα διεργασιών, που συνέβησαν κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και είχαν ως συμβολική αφετηρία τη Γαλλική επανάσταση. Η Γαλλική επανάσταση ενέπνευσε τους λαούς όλης της Ευρώπης να παλέψουν ενάντια στην απόλυτη μοναρχία. Η Γαλλία, το 1789, μέσω της κοινωνικής επανάστασης, μπόρεσε και ανέτρεψε το φεουδαρχικό σύστημα, αντικαθιστώντας το με το καπιταλιστικό σύστημα. Η επανάσταση επέφερε κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αλλαγές (Ζάχος, σελ. 1).

Οι κοινωνικές δυνάμεις που υπερίσχυσαν μετά την επικράτηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στη Δυτική Ευρώπη, προσπάθησαν να επιταχύνουν την εκβιομηχάνιση και να δημιουργήσουν ένα νέο πεδίο, πιο ασφαλές για τις οικονομικές τους συναλλαγές. « Τους στόχους αυτούς εξυπηρετούσε η οργάνωση των κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων και η άσκηση της πολιτικής εξουσίας εντός των ορίων μίας νέας ενότητας, του κράτους-έθνους, η οποία προοδευτικά επικράτησε σε όλο τον κόσμο» (Ζάχος, σελ. 2).

Πλέον στην Ευρώπη, έχουμε τη δημιουργία μίας νέας «φαντασιακής» κοινότητας, της εθνικής. Η άνοδος του εθνικισμού μόλις έχει ξεκινήσει. Σύμφωνα με τον Burns (E.M. Burns, 1997) εθνικισμός ορίζεται ως « η συνείδηση των μελών μιας ομάδας ότι ανήκουν σε μια παράδοση που απορρέει από ένα ευρύ φάσμα ιστορικών, γεωγραφικών, γλωσσικών και πολιτιστικών περιστάσεων και διαφέρει από τις παραδόσεις άλλων ομάδων».

Κάθε κράτος-έθνος είχε ως πρωταρχικό στόχο να εμφανίσει ως ομοιογενή την εθνική του κοινότητα, ειδικά σε μία Ευρώπη, στην οποία εκείνη την περίοδο κυριαρχούσαν πολιτιστικά διαφοροποιημένες τοπικές κοινότητες. Επιπλέον, κάθε κράτος έπρεπε να καθορίσει κάποια χαρακτηριστικά και σύμβολα της εθνικής κοινότητας. Οι κυρίαρχες, εκείνη την περίοδο, κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις πίστευαν ότι μέσω την ομοιογενοποίησης του πληθυσμού και τη δημιουργία εθνικών συμβόλων, θα επιτύγχαναν κοινωνική γαλήνη στους πολίτες του εκάστοτε κράτους (Ζάχος, σελ. 2).

Εκτός από τις δυνάμεις του κράτους (αστυνομία, στρατός) και τους διοικητικούς μηχανισμούς, οι οποίοι είχαν μεγάλη ευθύνη για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων, σημαντικό έργο είχαν και οι επιστημονικοί κλάδοι, με την λαογραφία, την αρχαιολογία και την ιστορία να κατασκευάζουν εθνικούς μύθους, ενώ η γλωσσολογία ανέλαβε την καλλιέργεια της γλωσσικής ομοιομορφίας. Επιπλέον, η εκπαίδευση επιφορτίστηκε ακόμα περισσότερο, με τη διάδοση εθνικών μύθων και εθνικών συμβόλων (που υποστηρίζεται ακόμα και στις μέρες μας), με σκοπό να τονιστεί η εθνική «ανωτερότητα» και ιδιαιτερότητα του κράτους (Ζάχος, σελ. 3).

Η άνοδος του εθνικισμού και η ταύτιση του κράτους με το έθνος, σε μία Ευρώπη με διαφορετικές πολιτιστικές κοινότητες, είναι λογικό ότι θα επέφερε δυσάρεστα αποτελέσματα για τους «διαφορετικούς» πληθυσμούς που προϋπήρχαν ή είχαν βρει καταφύγιο σε αυτά τα κράτη.

Στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η ετερότητα που κυριαρχούσε στα περισσότερα κράτη της Ευρώπης χρησιμοποιήθηκε ως αφορμή από τις κοινωνικά και πολιτικά κυρίαρχες ομάδες, με σκοπό τη δημιουργία και ανάπτυξη δεσμών εθνικής αλληλεγγύης και πατριωτικών αισθημάτων. «Οι «διαφορετικές» κοινωνικές ομάδες χαρακτηρίστηκαν πολλές φορές ως «εσωτερικός εχθρός» του έθνους και σε αρκετές περιπτώσεις ως απειλή, το οποίο αποτέλεσε αιτία για κήρυξη πολέμων, γενοκτονιών, διαδικασίες ανταλλαγής πληθυσμών και υποχρεωτικών μεταναστεύσεων» (Ζάχος, 2003).

Η μεταχείριση των μελών του κράτους ήταν προνομιακή, ενώ οι «διαφορετικοί» πληθυσμοί βρίσκονταν μονίμως σε πιο μειονεκτική θέση. Η ένταξη ή αποκλεισμός των πληθυσμών αυτών, γινόταν συνήθως με βάση κάποια πολιτισμικά χαρακτηριστικά όπως θρησκεία, γλώσσα, κοινή καταγωγή. Σε μερικές περιπτώσεις λαμβάνονταν υπόψη και τα φαινοτυπικά τους χαρακτηριστικά (Ζάχος, σελ. 4).

Η παρουσία των «διαφορετικών» ομάδων λειτούργησε υπέρ των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων, ως μοχλός για να εμβαθύνουν τις εθνικές/εθνοτικές αντιλήψεις στα εργατοαγροτικά και μικροαστικά κοινωνικά στρώματα, με σκοπό να προωθήσουν ανενόχλητοι την

τακτική, του «διαίρει και βασίλευε». Μια από αυτές τις ομάδες αποτελούν και οι Ρομά.

2.3. Ρομά, Αθίγγανοι, Ανέγγιχτοι, Τσιγγάνοι, Ταξιδιώτες.

«Περιγράφοντας την πρώιμη ιστορία των Ρομά είναι σαν να συναρμολογούμε ένα πάζλ, με μερικά κομμάτια να λείπουν και να έχουν αντικατασταθεί από κομμάτια διαφορετικού πάζλ» (D. Kenrick, 1998).

Οι Ρομά αποτελούν έναν από τους λιγότερο μελετημένους λαούς, καθώς δεν ήταν παρά στα τέλη του 18^{ου} αιώνα που έγινε γνωστό ότι η γλώσσα τους είναι βασισμένη στην ινδική. Όπως αναφέρει και ο D. Kenrick «η γλώσσα τους είναι το κλειδί για τη διαδρομή που ακολούθησαν, καθώς δανείστηκαν πολλές λέξεις από τους διάφορους λαούς που συνάντησαν καθώς ταξίδεψαν δυτικά» (Kenrick, 1998). Η κύρια γλώσσα που ομιλούν είναι η Romani. Κάποιοι συνεχίζουν και μιλάνε τη γλώσσα, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό την έχει εγκαταλείψει.

Το 14^ο αιώνα έχουν την πρώτη εμφάνιση των Ρομά στην Ευρώπη. Η αρχική εντύπωση των Ευρωπαίων ήταν ότι οι Ρομά κατάγονται από την Αίγυπτο, για αυτό και άρχισαν να τους φωνάζουν γύφτους, αφού αν συγκρίνουμε τις λέξεις gypsies και Egyptians είναι παραπλήσιες. Σήμερα έχει επικρατήσει να αποκαλούνται “αθίγγανους” ή “ατσιγγανους”, που σημαίνει ανέγγιχτους (Kenrick, σελ. 38).

Το πρώτο καιρό του ταξιδιού τους στην Ευρώπη, οι Ρομά θεωρήθηκαν ευπρόσδεκτοι, καθώς αποτελούσαν κάτι διαφορετικό στη μονότονη καθημερινότητα των Ευρωπαίων πολιτών. Όμως το κλίμα που επικρατούσε δεν άργησε να αλλάξει ριζικά, αφού γρήγορα τράβηξαν πάνω τους τον ανταγωνισμό τριών κυρίαρχων δυνάμεων της εποχής: του κράτους, της εκκλησίας και των συντεχνιών. Καθεμιά από τις δυνάμεις, κατηγορούσε τους Ρομά για διαφορετικό λόγο. Η εκκλησία αρχικά τους χαρακτήριζε αιρετικούς και ήταν αντίθετοι με τις μαντείες που χρησιμοποιούσαν, ενώ οι κρατικές αρχές επιθυμούσαν να εγκατασταθούν κάπου μόνιμα, για να καταγραφούν και να μπορούν να

πληρώσουν φόρους, όπως οι υπόλοιποι πολίτες. Ήθελαν δηλαδή να σταματήσουν να είναι νομάδες. Επίσης στις συντεχνίες δεν άρεσε να βλέπουν τις τιμές τους να πέφτουν, καθώς οι Ρομά εργάζονταν όλη τη μέρα και όλη τη νύχτα και απασχολούσαν ακόμα και τα παιδιά και τις οικογένειες τους, με σκοπό να εξασφαλίσουν σκηνές ή καρότσια. Τέλος, κάποιες επιστημονικές ομάδες/θεωρίες προσέδιδαν κάποια αρνητικά χαρακτηριστικά ως έμφυτα στους Ρομά π.χ. έφεση στο ψέμα, παραβατικότητα, εγκληματική φύση, ενώ δεν έλειψαν και οι περιπτώσεις όπου τους χαρακτήρισαν ως κατασκόπους των Τούρκων, λόγω του σκουρόχρωμου τους δέρματός τους (Kenrick, σελ. 38).

«Οι Ρομά, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, αντιμετώπιζαν την περιφρόνηση και την υποτίμηση των κοινωνιών, όπου ζούσαν, ενώ πολλές φορές διαδραμάτιζαν το ρόλο των αποδιοπομπαίων τράγων, για αυτό και έχουν υποστεί τόσες διώξεις και διακρίσεις» (Δ. Ζάχος, 2003). Τα παραδείγματα των διώξεων και των αυστηρών νόμων προς τους Ρομά είναι αμέτρητα. Καταρχάς η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία έδιωξε όλους τους Ρομά το 1482. Επιπρόσθετα, η Ισπανία και η Ουγγαρία, το 1499 και το 1758 αντίστοιχα, διέταξαν τους Ρομά είτε να εγκατασταθούν κάπου μόνιμα είτε να φύγουν για πάντα από τη χώρα. Για όσους αποφάσιζαν να μείνουν, οι νόμοι που είχαν θεσπιστεί δεν θα τους επέτρεπαν να ομιλούν τη γλώσσα τους, να φορούν τα πολύχρωμα ρούχα τους καθώς δεν αρμόζουν σε Ευρωπαίο πολίτη και επίσης δεν θα μπορούσαν να έχουν ερωτικές σχέσεις με κάποιον άλλο Ρομά, έτσι ώστε να μην μπορούν να αναπαραχθούν. Ένα ακόμα παράδειγμα άνισης μεταχείρισης των Ρομά αποτελεί και το Ηνωμένο Βασίλειο. Το 1835, θέσπισε νόμους με τους οποίους δεν τους άφηνε να κατασκηνώσουν κοντά σε κεντρικούς δρόμους καθώς και σε δάση. Πολλοί από τους Ρομά που είχαν εγκατασταθεί σε κάποιο μέρος αναγκάστηκαν να ξαναγίνουν νομάδες. Το πιο τρανταχτό παράδειγμα διακρίσεων και διώξεων, όμως, κατά των Ρομά, αποτελεί το ολοκαύτωμα των Ρομ στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου, καθώς κρίθηκαν «φυλετικά κατώτεροι». Περίπου το 25 τοις εκατό των Ευρωπαίων Ρομά σκοτώθηκαν εκείνη την περίοδο (Kenrick, σελ. 40).

Το μεγαλύτερο διάστημα στην Ευρώπη, οι Ρομά είχαν μάθει να ζουν στα σύνορα δύο χωρών, έτσι ώστε να μπορούν να μετακινούνται εύκολα, όταν άρχιζαν να δυσκολεύουν οι συνθήκες για τους ίδιους και τις οικογένειες τους. Μοναδική βοήθεια για αυτούς, αποτελούσαν κάποιοι ευγενείς, οι οποίοι τους χρησιμοποιούσαν για διάφορες εργασίες και τους μεταχειρίζονταν όπως και το υπόλοιπο προσωπικό τους (Kenrick, σελ. 40).

Αρκετές μελέτες έχουν ασχοληθεί με τους λόγους που οδήγησαν στο να δημιουργηθεί τέτοιο αρνητικό κλίμα απέναντι στους Ρομά στην Ευρώπη και γενικά σε όλο τον κόσμο. Ο διαφορετικός τρόπος ζωής από αυτόν που είχαν συνηθίσει να βλέπουν και η διαφορετική κουλτούρα που έφεραν μαζί τους οι Ρομά, δημιούργησαν ένα αίσθημα φόβου προς το μέρος τους από τους Ευρωπαίους, με τα αποτελέσματα να είναι πλέον γνωστά σε όλους μας.

2.4. Η διαχρονική παρουσία των Ρομά στην Ελλάδα.

Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για την χρονική περίοδο που συναντάμε τους πρώτους πληθυσμούς Ρομά στην Ελλάδα. Τα πρώτα καταγεγραμμένα στοιχεία προέρχονται από το Βυζάντιο. Στη Βυζαντινή αυτοκρατορία, έχουμε τα πρώτα στοιχεία για ύπαρξη Ρομά στην περιοχή, το 1054. Οι περισσότεροι εργάζονταν ως μάντης, μάγοι και κτηνίατροι. Την περίοδο εκείνη, οι Ρομά ζούσαν αρμονικά με τους υπόλοιπους κατοίκους του Βυζαντίου. Η αρμονική συμβίωση που συνάντησαν οι Ρομά στη Βυζαντινή αυτοκρατορία, δεν σταμάτησε όταν το Βυζάντιο έπεσε στα χέρια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αντίθετα συνεχίστηκε, καθώς δόθηκε στους Ρομά συγκριτική ελευθερία, με μοναδικό όρο να πληρώνουν φόρους στους Τούρκους (Kenrick, σελ. 78-79).

Το 1829, έχουμε την ανεξαρτησία της Ελλάδας από την Οθωμανική αυτοκρατορία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, να υπάρξει ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Τότε ήταν που βρήκαν

ευκαιρία πολλοί Μουσουλμάνοι Ρομά να φύγουν από την Ελλάδα για την Τουρκία (1923).

«Η κατάσταση αυτή άρχισε να αλλάζει με την εθνογέννηση και αργότερα με την ίδρυση και τη συγκρότηση των Βαλκανικών κρατών» (Δ. Ζάχος, 2003). Κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών και διπλωματικών διαμαχών των Βαλκανικών κρατών, υπήρχε μεγάλη έξαρση εθνικισμού, με αποτέλεσμα οι “διαφορετικοί” πληθυσμοί να αντιμετωπίζονται με επιφυλακτικότητα και καχυποψία. Το ελληνικό κράτος από τη μία πλευρά απέρριψε αυστηρά κάθε διαφορετική εθνική, εθνοτική και θρησκευτική ταυτότητα, αλλά χορήγησε την ιδιότητα του μέλους σε όλους τους διαφορετικούς κατοίκους, οι οποίοι το επιδίωξαν. Αυτό συνέβη λόγω και της εδαφικής αύξησης, του 1913, όπου η Ελλάδα έρχονταν αντιμέτωπη με τη Βουλγαρία, για τον προσεταιρισμό των κατοίκων των πρώην Οθωμανικών εδαφών (Μυριόφυτου Κιλκίς, Πετριτσίου Σερρών και Διδυμότειχο) (Ζάχος, σελ. 6).

Η κατάσταση άλλαξε δραματικά για τους Ρομά κατά τη δικτατορία του Μεταξά, το 1938. Τα μέτρα που είχαν επιβληθεί παλιότερα, τώρα έγιναν πιο σκληρά για τις Ρομικές ομάδες. Ο Μεταξάς έθεσε σε εφαρμογή το πρόγραμμα “εθνικής ομογενοποίησης” το οποίο αφορούσε στη συμμετοχή των ανδρών στο στρατό και στο πολιτικό σύστημα, στην υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στην εγγραφή όλων των κατοίκων στα μητρώα και στα δημοτολόγια κάποιου δήμου/κοινότητας και στην αστυνομική ταυτότητα. Το δικτατορικό καθεστώς έδωσε μεγάλη σημασία στο εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς όλα τα παιδιά έπρεπε να πηγαίνουν σχολείο και απαγορεύονταν η δημόσια χρήση άλλης γλώσσας, πλην της ελληνικής. Η περίπτωση των Ρομικών ομάδων παρέμεινε σχεδόν ίδια, καθώς παρέμειναν ανύπαρκτοι για το ελληνικό κράτος και κοινωνικά αποκλεισμένοι (Ζάχος, σελ. 7).

Το 1953, είναι η πρώτη φορά που οι Ρομικές ομάδες απασχολούν το ελληνικό κράτος, με το Υπουργείο Εσωτερικών να ξεκινά προσπάθειες απογραφής αθίγγανων και μελέτη δυνατότητας μόνιμης εγκατάστασής τους. «Ως το 1955 οι Ρομά ήταν ανιθαγενείς, είχαν ειδικό δελτίο ταυτότητας του τμήματος αλλοδαπών, που έπρεπε να το ανανεώνουν ανά δύο χρόνια. Επίσης, το 1955, με το Ν.Δ. 3370/55 δίνεται η ελληνική

ιθαγένεια στου Ρομά, οι οποίοι αναγνωρίζονται ως πολίτες της χώρας με κοινωνικά δικαιώματα» (Τσελίκη Ευγενία, 2014). Ωστόσο μέχρι το 1978 δεν υπάρχει καμία είσοδος των Τσιγγάνων στη δημόσια διοίκηση, ενώ μέχρι και το 1980 το ελληνικό κράτος συνέχισε την πολιτική της αδιαφορίας και της άρνησης παροχής βοήθειας στα μέλη Ρομικών ομάδων, με αποτέλεσμα να συντηρηθεί η μειονεκτική τους θέση και διατήρηση του κοινωνικού τους αποκλεισμού. Το 1983, έχουμε το πρώτο πρόγραμμα αλφαριθμητισμού για Ρομικές ομάδες. Έκτοτε η εκπαιδευτική, η κοινωνικοοικονομική και η πολιτική ένταξη των Ρομά έχει γίνει κεντρικός στόχος πολλών προγραμμάτων, αλλά τα αποτελέσματα δεν είναι τα αναμενόμενα. Τα αίτια που οδηγούν σε αυτά τα αποτελέσματα είναι : η πενιχρή χρηματοδότηση, η αδυναμία επαρκών δεδομένων σχετικών με τη φυσιογνωμία και τις ανάγκες των Ελλήνων Ρομά και η έλλειψη οργάνωσης και συντονισμού. Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε την υποτονική έως ασήμαντη συμμετοχή και ο περιθωριακός ρόλος των αντιπροσώπων των ενδιαφερόμενων Ρομικών ομάδων στη λήψη αποφάσεων για τα θέματα που τους αφορούν (Ζάχος, σελ. 11-12).

«Στην Ελλάδα σήμερα, πολλοί τσιγγάνοι έχουν εγκατασταθεί και η ύπαρξη τους ως μια εθνική μειονότητα αγνοείται, εκτός από κάποιες εκπαιδευτικές αρχές» (Kenrick, 1998).

Ο πληθυσμός των Ρομά στην Ελλάδα αγγίζει τις 350.000 περίπου σύμφωνα με το ελληνικό κράτος. Οι εκπρόσωποι των Ρομά όμως, υποστηρίζουν ότι ο πληθυσμός τους φτάνει τις 500.000. Μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις (πάνω από 1000 οικογένειες) εμφανίζονται σε τέσσερις (4) περιφέρειες, οι οποίες είναι: η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, η Θεσσαλία, η Δυτική Ελλάδα και η Κεντρική Μακεδονία (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 2).

Πολλές Ρομικές ομάδες ζουν σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης, χωρίς υγειονομική φροντίδα, με μεγάλα ποσοστά αναλφαριθμητισμού. Πολλοί ακόμα ζουν σε σκηνές ή και σε παραγκουπόλεις, χωρίς τα απαραίτητα για αυτούς και τις οικογένειες τους. Αρκετές είναι οι φορές που πέφτουν θύματα διακρίσεων και ρατσιστικών σχολίων/πράξεων. Το 1997, 3.500 Ρομά που ζούσαν επί 30 χρόνια στον Εύοσμο, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις σκηνές τους, ενώ το 2004 λόγω των Ολυμπιακών

Αγώνων καταστράφηκαν πολλοί οικισμοί Ρομά, χωρίς να δοθούν οι αποζημιώσεις που τους είχαν υποσχεθεί στην αρχή. Επίσης, στην Πάτρα, μόλις ξεκίνησαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες διώχτηκαν πολλές οικογένειες Ρομά, όπως και στο Βοτανικό όπου οι οικογένειες έφτασαν τις 70. Αυτό συνεχίστηκε μέχρι και τον Ιούνιο του 2005 (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 5-6).

Στον εκπαιδευτικό τομέα, οι διακρίσεις δεν σταματούν αλλά αυξάνονται. Η πρόσβαση των Ρομά στην εκπαίδευση είναι πολύ δύσκολη, ενώ η οικονομική κρίση φαίνεται να έχει συμβάλει σε αύξηση της απόρριψής τους τόσο σε κοινωνικό πλαίσιο όσο και εκπαιδευτικό. Πολλοί ενήλικες που ζουν σε παραγκουπόλεις δεν είναι εγγεγραμμένοι ως πολίτες, με αποτέλεσμα τα παιδιά τους να μην γίνονται δεκτά στα σχολεία ή να χωρίζονται σε διαφορετικές τάξεις από τα υπόλοιπα παιδιά. Στον Ασπρόπυργο αρνήθηκαν την εγγραφή των παιδιών Ρομά στα σχολεία και δημιούργησαν διαφορετικές τάξεις, με αποτέλεσμα η Διεθνής Ομοσπονδία του Ελσίνκι για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το 2006, να στείλει ανοιχτό γράμμα στον υπουργό Παιδείας σχετικά με το θέμα (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 8-9).

2.5. Κοινωνικές διακρίσεις κατά των Ρομά στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τις επίσημες διακηρύξεις, ρητορικά, όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν ως πρωταρχικό στόχο τους, την αντιμετώπιση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας. «Στο πλαίσιο αυτό, η κοινωνική ένταξη και η ισότιμη μεταχείριση των ομάδων με πολιτιστικές ιδιαιτερότητες συνιστούν ιδιαίτερη πρόκληση, δεδομένου ότι η εξασφάλιση τόσο της αρμονικής συνύπαρξης εντός του ευρύτερου κοινωνικού ιστού, όσο και του σεβασμού της προσωπικότητας, είναι αναγκαία προαπαιτούμενα για την κοινωνική συνοχή και ευημερία» (Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά, σελ. 2-3).

Οι Ρομά αποτελούν την πολυπληθέστερη και πιο αδικημένη ίσως διακρατική μειονότητα της Ευρώπης, με τα θεμελιώδη δικαιώματα τους να εξακολουθούν να παραβιάζονται συστηματικά σε όλα τα κράτη-μέλη.

Η κοινωνική ομάδα των Ρομά υφίσταται, καθημερινά εδώ και αρκετά χρόνια, κοινωνικό αποκλεισμό στους τομείς της στέγασης, της απασχόλησης, της υγείας και της εκπαίδευσης (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 1).

Στα υποκεφάλαια που ακολουθούν θα προσπαθήσουμε να αποσαφηνίσουμε τις κοινωνικές διακρίσεις που δέχονται οι Ρομά στην Ελλάδα, στους τομείς της στέγασης, της απασχόλησης, της υγείας και της εκπαίδευσης.

2.5.1. Στην Υγεία.

Λόγω των κάκιστων συνθηκών διαβίωσης και της έλλειψης της προαπαιτούμενης ασφάλισης, η κατάσταση της υγείας των Ρομά χαρακτηρίζεται ως επισφαλής. «Η μόνη περίθαλψη που έχουν είναι των απόρων, η οποία είναι πολύ δύσκολη να εξασφαλιστεί, δηλαδή μπορούν να καταφεύγουν στα δημόσια νοσοκομεία, όπου δεν είναι καν ευπρόσδεκτοι, ούτε αντιμετωπίζονται όπως οι υπόλοιποι ασθενείς». (Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου, Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα) Τα νοσοκομεία, σε τέτοιες περιπτώσεις, κατακρατούν τις αστυνομικές ταυτότητες των Ρομά, με αποτέλεσμα να μένουν χωρίς το απαραίτητο για τις συναλλαγές τους δελτίο ταυτότητας. Βέβαια, υπάρχουν και οι Ρομά, οι οποίοι δεν έχουν ούτε αστυνομική ταυτότητα. Αυτοί αντιμετωπίζουν ακόμα μεγαλύτερα προβλήματα στην πρόσβαση στον τομέα της υγείας, λόγω της έλλειψης των απαραίτητων πιστοποιητικών (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 7).

Τέλος, μία πρόσφατη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έδειξε ότι το 5% του πληθυσμού των Ρομά στην Ελλάδα δηλώνει πως δεν έχει επισκεφθεί ποτέ στη ζωή του γιατρό, ποσοστό που είναι πολύ υψηλότερο από εκείνο στην υπόλοιπη Ευρώπη (2,4%). Μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε, το τεράστιο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα στο τομέα της υγείας (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 7).

2.5.2. Στην Απασχόληση.

Στην Ελλάδα, μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι εργασίες όπως τεχνίτες και έμποροι, που απασχολούσαν μεγάλο μέρος του πληθυσμού των Ρομά, σε συνδυασμό με την έντονη αστυφιλία της εποχής, επηρέασε τον ζωτικό χώρο των οικονομικών δραστηριοτήτων τους. Οι Ρομά αναγκάστηκαν να μεταβούν στα μεγάλα αστικά κέντρα, να εγκατασταθούν σε παραγκουπόλεις στα όρια των πόλεων με σκοπό να αναζητήσουν δουλειές.

«Η ένταξη των Ρομά στην αγορά μόνιμης εργασίας συνδέεται πλέον απολύτως με την εκπαίδευση. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν υπάρχουν Ρομά σε επαγγέλματα επιστημονικά ή εν γένει υψηλής εξειδίκευσης αλλά ούτε στον τομέα των επιχειρήσεων» (Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου, Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα). Πολλοί Ρομά δεν γίνονται δεκτοί σε εργασίες είτε λόγω έλλειψης μόρφωσης είτε επειδή θεωρούνται ανειδίκευτοι είτε λόγω έλλειψης πιστοποιητικών.

Οι περισσότεροι (Ρομά) ασχολούνται κυρίως με εποχιακά επαγγέλματα, με τον αγροτικό τομέα και με τον τομέα του εμπορίου. Και σε εκείνους τους τομείς όμως παρατηρούνται διακρίσεις κατά των Ρομά, με τους οικονομικούς μετανάστες να δέχονται να εργαστούν με μικρότερες αμοιβές στον αγροτικό τομέα και να "χάνουν" τις δουλειές. Στο τομέα του εμπορίου εμφανίζεται το πρόβλημα της νομιμότητας, αφού πολλοί Ρομά δεν διαθέτουν τις απαραίτητες άδειες είτε επειδή δεν τους παρέχονται από τους αρμόδιους φορείς είτε επειδή δεν ασχολούνται οι ίδιοι για να τις αποκτήσουν (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 10-11).

Φυσικά σε πολλούς από τους τομείς στους οποίους απασχολούνται Ρομά, δεν παρέχεται κάποιο είδος κοινωνικής ασφάλισης. Επιπλέον, υπάρχει έντονος εργασιακός αποκλεισμός των γυναικών λόγω του ότι εντάσσονται στα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα και βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Αρκετές φορές οι Ρομά βρίσκονται στο περιθώριο της αγοράς εργασίας και αποτελούν τη ρεζέρβα του εργατικού δυναμικού.

«Με τα νυν δυσμενέστατα εκπαιδευτικά δεδομένα μόνο το 40% των Τσιγγάνων έχουν βιοποριστική εργασία. Και αυτή συνδέεται με την παρά-αγορά χωρίς βιώσιμες προοπτικές. Το υπόλοιπο 60% των Ρομά είναι άνεργοι, συνταξιούχοι, ασχολούμενοι με τα οικιακά κλπ» (Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου, Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα). Αυτός ο αποκλεισμός τους οδηγεί σε χειρότερες συνθήκες διαβίωσης, για αυτούς και τις οικογένειές τους, με την πολιτεία να μην φαίνεται διαθετημένη να παρέμβει για την επίλυση αυτού του σοβαρού προβλήματος (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 11).

2.5.3. Στη Στέγαση.

Το οικιστικό πρόβλημα αναγνωρίζεται ως το πλέον κομβικό για τους Ρομά. Η νομαδική ζωή που ακολουθούσαν όμως τα παλαιότερα χρόνια, δεν τους έδιναν τη δυνατότητα να μείνουν κάπου μόνιμα ή όταν αποφάσιζαν να εγκατασταθούν κάπου, έρχονταν αντιμέτωποι με διώξεις και αρνητικές συμπεριφορές προς το πρόσωπό τους.

Τα προηγούμενα χρόνια, ο χωρικός αποκλεισμός συντελούνταν σύμφωνα με την οικονομική κατάσταση των ατόμων. Για αυτό το λόγο, οι Ρομά μπορούσαν μόνο να στήσουν πρόχειρους καταυλισμούς στα όρια των πόλεων. Οι Ρομά ζούσαν σε παράγκες, μέσα στα σκουπίδια, χωρίς νερό, τουαλέτες, φως, στο έλεος των καιρικών φαινομένων και των επιδημιών. Οι δημοτικές αρχές θεωρούσαν επιβάρυνση τους Ρομά και δεν προσπαθούσαν να βρουν τρόπους για την επίλυση του προβλήματος, αλλά προσπαθούσαν να απαλλαχτούν από την παρουσία τους με οποιονδήποτε, ακόμα και παράνομο, τρόπο (Εθνική επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, σελ. 2-3).

Η κατάσταση, φυσικά, δεν έχει αλλάξει ιδιαίτερα μέχρι σήμερα. Οι συνθήκες διαβίωσης παραμένουν εφιαλτικές. Πολλοί συνεχίζουν να μένουν σε καλύβες ή τσίγκινα σπίτια, κατασκευασμένα με τη μορφή κλειστών οικοδομικών συγκροτημάτων, αποτελούμενα κυρίως από περισσότερα από ένα σπίτια. Οι ελλείψεις είναι τεράστιες, αφού οι περισσότερες οικογένειες δεν διαθέτουν ούτε νερό, ούτε ηλεκτρισμό, ούτε θέρμανση. Ο χωρικός αποκλεισμός συνεχίζεται αφού οι Ρομά

συνεχίζουν να μένουν σε διαφορετικές περιοχές από τους “μπαλαμό”, τις περισσότερες φορές στα όρια των πόλεων, είτε επειδή εκεί τους άφησαν να εγκατασταθούν είτε επειδή δεν επιθυμούν να εγκατασταθούν στις ίδιες περιοχές με τους υπόλοιπους (Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά).

Οι δημοτικές αρχές συνεχίζουν να μην δίνουν σημασία για τους Ρομά και απλά προσπαθούν να βρουν τρόπους για να απαλλαχτούν από αυτούς. Σύμφωνα με την επιτροπή για τα ανθρώπινα δικαιώματα, αναφέρεται χαρακτηριστικά «η περίπτωση του δήμου Αλικαρνασσού που προσπάθησε το 2000 να εκδιώξει τους Ρομά από δημοτικές γαίες χωρίς να τους προσφέρει εναλλακτική λύση και μολονότι είχε από την προηγούμενη χρονιά εκδοθεί απόφαση του Ειρηνοδικείου Ηρακλείου που έκρινε καταχρηστική την άσκηση του δικαιώματος αυτού» (Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου, Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα).

Μπορούμε εύκολα να παρατηρήσουμε τις αδικίες που γίνονται από τις κρατικές και τις δημοτικές αρχές κατά των Ρομά, στο πέρασμα των χρόνων. Αυτή η κοινωνική ομάδα βρίσκεται καθημερινά στο στόχαστρο διώξεων και διακρίσεων. Οι ίδιοι επιθυμούν μία φυσιολογική ζωή, όπως αυτή που έχουν όλοι, για αυτούς και τις οικογένειές τους.

2.5.4. Στην Εκπαίδευση.

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των Ρομά στην Ελλάδα είναι αναλφάβητο. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, περίπου το 60% του συνόλου είναι αναλφάβητο και έχει σταματήσει την εκπαίδευσή του μετά το δημοτικό σχολείο. Αυτό το γεγονός από μόνο του εντείνει τον κοινωνικοοικονομικό αποκλεισμό των Ρομά.

«Η σχολική φοίτηση των Ρομά είναι εξαιρετικά ευάλωτη σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως η μετακίνηση, τα οικονομικά προβλήματα που οδηγούν στην παιδική εργασία, η απόσταση από το σχολείο, η έλλειψη κατάλληλης και μόνιμης στέγης, τα φαινόμενα ρατσισμού στα σχολεία κτλ.» (Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου, Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα). Τα οικονομικά προβλήματα που ταλαιπωρούν πολλές οικογένειες Ρομά, οδηγούν τα παιδιά να

εγκαταλείψουν την εκπαίδευση τους και να ασχοληθούν με κάποια εργασία, η οποία θα τους αποφέρει κάποιες απολαβές με σκοπό να βοηθήσουν τις οικογένειες τους. Αλλά δεν είναι το μοναδικό πρόβλημα. Αρκετές φορές πολλά παιδιά Ρομά πέφτουν θύματα ρατσισμού από άλλα παιδιά, από γονείς παιδιών, ακόμα και από το προσωπικό του σχολείου, δηλαδή τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Σύνηθες φαινόμενο αποτελεί πλέον παιδιά Ρομά να φοιτούν σε διαφορετικές τάξεις ή και σε διαφορετικά σχολεία από τα υπόλοιπα παιδιά. Βέβαια υπάρχουν και περιπτώσεις όπου οι Ρομά οι ίδιοι δεν θέλουν τα παιδιά τους να φοιτούν στα ίδια σχολεία με τα παιδιά των “μπαλαμό”, όπως συνηθίζουν να αποκαλούν την κυρίαρχη κοινωνική ομάδα. Όσο αφορά τις γυναίκες, τις περισσότερες φορές εγκαταλείπουν και αυτά το σχολείο μετά το δημοτικό (αν τους δοθεί έστω η δυνατότητα να φοιτήσουν σε αυτό), είτε επειδή βρίσκονται στην ηλικία γάμου, είτε για να βοηθήσουν και αυτά οικονομικά τους γονείς τους (Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου, σελ. 10-11).

Ένα ακόμη πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στην εκπαίδευση, έχει να κάνει με γραφειοκρατικά ζητήματα. Αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου οι γονείς των παιδιών δεν μπορούν να εκδώσουν τα απαραίτητα πιστοποιητικά που χρειάζονται για να εγγραφούν τα παιδιά τους στα σχολεία, με αποτέλεσμα να μην μπορούν στο τέλος να εγγραφούν. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό πλέον στην Ελλάδα, η έλλειψη επαρκών υποδομών εκπαίδευσης και ειδικευμένου διδακτικού προσωπικού. Η έλλειψη ειδικευμένου διδακτικού προσωπικού οδηγεί στον παθητικό αποκλεισμό των παιδιών Ρομά μέσα στην τάξη με την περιθωριοποίησή τους. «Τα παιδιά Ρομά αντιμετωπίζονται από μαθητές και δασκάλους ως ενοχλητικοί παρίες που καθυστερούν την υλοποίηση του προγράμματος και υποβαθμίζουν την εικόνα του σχολείου. Μέσα σε αυτές τις κάκιστες συνθήκες τα παιδιά Ρομά είναι φυσικό να νιώθουν ανεπιθύμητοι, να απογοητεύονται και να εγκαταλείπουν το σχολείο» (Εθνική Επιτροπή Για Τα Δικαιώματα Του Ανθρώπου, Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα).

Η εκπαίδευση αποτελεί το “κλειδί” για τη νέα γενιά Ρομά που θα μπορέσει να ανοίξει τις πόρτες της κοινωνίας και της οικονομίας στην

περιθωριοποιημένη αυτή ομάδα. Η εκπαίδευση άλλωστε αποτέλεσε και τον αρχικό τρόπο που χρησιμοποίησε η πολιτεία με σκοπό να βοηθήσει στην ένταξη των Ρομά στην ελληνική κοινωνία, μέσω του προγράμματος εκπαίδευσης τσιγγανοπαίδων από το Μάιο του 1997 έως και το 2006.

Κεφάλαιο 3: Πολιτικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί

3.1. Εισαγωγή

Τον Απρίλιο του 2011 εγκρίθηκε το Πλαίσιο της Ε.Ε. για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020. «Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της Ε.Ε. ενέκριναν το Πλαίσιο της Ε.Ε. και έτσι, για πρώτη φορά, τα κράτη μέλη άρχισαν να συντονίζουν τις προσπάθειές τους για να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των Ρομά και των μη Ρομά όσον αφορά την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη και τη στέγαση» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 2).

Στο παρακάτω κεφάλαιο αρχικά γίνεται μια αποτίμηση της κατάστασης της οποίας βιώνουν καθημερινά οι πληθυσμοί Ρομά στην Ελλάδα και τις

διακρίσεις και προκαταλήψεις που βιώνουν. Στο επόμενο υποκεφάλαιο παρατηρούμε τη συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρόβλημα ένταξης των Ρομά στην ελληνική κοινωνία και τις προσπάθειες που έχει καταβάλει για να περιοριστεί το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης της συγκεκριμένης ομάδας. Έπειτα αναλύονται οι τρόποι κοινωνικής ένταξης των Ρομά στους τομείς της υγείας και της κοινωνικής φροντίδας, της στέγασης και της απασχόλησης, καθώς ακόμα και οι δευτερεύοντες τρόποι με τους οποίους θα μπορούσαν να ενταχθούν πιο εύκολα και ομαλά στην ελληνική κοινωνία. Στο τελευταίο υποκεφάλαιο παρατηρείται ο κοινωνικός αποκλεισμός που δέχονται οι Ρομά στον τομέα της εκπαίδευσης και τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να ενταχθούν στον τομέα αυτό.

3.2. Οι Ρομά ως στόχος πολιτικής.

Δεν γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό Ρομά που ζουν στην Ελλάδα, αφού τα αποτελέσματα διαφέρουν από έρευνα σε έρευνα. Συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τον ίδιο παραδοσιακό τρόπο ζωής που διαφέρει από τον κλασικό τρόπο ζωής της πλειοψηφίας. Ακόμα, και σήμερα, «οι πρωταρχικές και θεμελιώδεις ανάγκες τους δεν καλύπτονται αφού παραμένουν επισήμως άορατοι παρά τις υποδείξεις των διεθνών οργανισμών, με σκοπό να καταφέρει αυτή η κοινωνική ομάδα να ζήσει σε ένα περιβάλλον ισότητας δικαιωμάτων και ευκαιριών» (Εθνική Επιτροπή, σελ. 2).

Οι Ρομά αποτελούν τα παραδοσιακά θύματα ακραίων ρατσιστικών προκαταλήψεων σχετικά με τη φιλοσοφία, τον τρόπο ζωής τους και τις επιλογές των κοινοτήτων τους. «Τα θεμελιώδη δικαιώματα τους παραβιάζονται και εξακολουθούν να παραβιάζονται συστηματικά σε όλα τα κράτη. Οι Ρομά υπήρξαν εν κατακλείδι διαχρονικά τα πλέον ευάλωτα και σιωπηλά θύματα, από την εποχή του ολοκαυτώματος μέχρι και την τελευταία κρίση στο Κόσσοβο» (Εθνική Επιτροπή, σελ. 1).

«Οι Ρομά ανήκουν σε διάφορες (συχνά και αντιμαχόμενες) «φυλές», δεν αποτελούν μια απόλυτα ομοιογενή ομάδα – όλοι όμως ανεξαιρέτως αντιμετωπίζονται τεράστια προβλήματα» (Ελληνική Δημοκρατία, σελ. 2).

Η ελληνική πολιτεία και οι αρμόδιοι φορείς παραμέλησαν τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα για αρκετά χρόνια, με αποτέλεσμα την έλλειψη ερευνών και μελετών των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα της ομάδας αυτής. «Οι λιγοστές προσπάθειες βοήθειας στα προβλήματα και έρευνας των Ρομά, ξεκίνησαν τα τελευταία χρόνια, με παρότρυνση ευρωπαϊκών προγραμμάτων στις περισσότερες των περιπτώσεων (Εθνική Επιτροπή, σελ. 3-4).

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά καθημερινά ποικίλουν, με τους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και της στέγασης να αποτελούν τα πιο ευδιάκριτα. «Σύμφωνα με μια σύγχρονη έκθεση στον αριθμό του πληθυσμού των Ρομά, το 25,6%, ζει σε ακατάλληλες συνθήκες στέγασης και ένα επιπλέον 22% έχει εγκατασταθεί παράνομα σε οικισμούς που περιγράφονται, ως «παραγκουπόλεις». Η ανεργία αγγίζει το 61,7%, με τις γυναίκες Ρομά να είναι τελείως απύσες από την αμειβόμενη απασχόληση. Όσον αφορά την εκπαίδευση, σχεδόν οι μισοί (41,2%) Έλληνες Ρομά είναι αναλφάβητοι και μόνο το 17% των ανηλίκων που βρίσκονται σε ηλικία υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης είναι εγγεγραμμένοι στα σχολεία. Οι διαφορές στο γένος είναι εμφανής. Η καθαρή αναλογία των δύο φύλων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι 1 κορίτσι για 16 αγόρια» (Chorianopoulos, Tsetsiou, Petracou, σελ. 102).

«Οι τοπικές κοινωνίες είναι συνηθέστατα εχθρικές, παρουσιάζουν δηλαδή εξαιρετικά μεγάλη απροθυμία να εντάξουν στους κόλπους τους

Τσιγγάνους εφόσον η παρουσία τους σε οποιαδήποτε περιοχή θεωρείται ένδειξη υποβάθμισης» (Ελληνική Δημοκρατία, σελ. 12).

«Μια φυλετική ομάδα η οποία γνώρισε στην ιστορία όλες τις μορφές ρατσισμού και βίας, πέρασε ναζιστικό ολοκαύτωμα και γνώρισε ομαδικούς διωγμούς, σήμερα στη Δημοκρατική Ελλάδα του 2016, προσπαθεί να «κατακτήσει» την κοινωνική της θέση» (Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Κατοικία και την Υποστήριξη της Κοινωνικής Ένταξης των Τσιγγάνων Πολιτών, μη Κυβερνητική Οργάνωση, σελ. 1-2).

3.3. Η προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

«Ο πληθυσμός των Ρομά στην Ελλάδα, ένα μωσαϊκό από διαφορετικές κοινότητες σε επίπεδο δικών τους βαθμών κοινωνικής ένταξης, είναι μια de facto μειονοτική ομάδα» (Chorianopoulos I., Tsetsiou I, Petracou E., σελ. 102).

«Τα τελευταία χρόνια, οι οργανώσεις της Ε.Ε. έχουν παράσχει μια αυξανόμενη ποσότητα πληροφοριών σχετικά με τις κακές συνθήκες ζωής και τις παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων από ένα σημαντικό ποσοστό Ρομά» (Chorianopoulos I., Tsetsiou I., Petracou E., σελ. 102).

«Η αντιμετώπιση της εξαθλίωσης και των κακών συνθηκών διαβίωσης των Ρομά πρέπει να είναι πρωτίστη προτεραιότητα του κράτους, διότι μόνον με τη βελτίωση των συνθηκών ζωής τους και την ένταξη στην ευρύτερη κοινωνία μπορεί να αποτραπεί η εμπλοκή τους σε κυκλώματα παρανομίας και εν γένει παραβατικές συμπεριφορές» (Συνήγορος του πολίτη, σελ. 2).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ως αρχικό στόχο τη προφύλαξη των δικαιωμάτων των μειονοτικών ομάδων. Παρόλα αυτά, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. δεν δεσμεύονται αρκετά από αυτό το στόχο. «Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων τονίζει ότι “... η Ένωση πρέπει να προστατέψει κάθε πολιτισμική, θρησκευτική και γλωσσική ποικιλία” (Chorianopoulos I., Tsetsiou I., Petracou E., σελ. 103).

«Το Πλαίσιο της Ε.Ε. για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020 που εγκρίθηκε τον Απρίλιο του 2011 σηματοδότησε μια αλλαγή στον τρόπο προσέγγισης του ζητήματος της κοινωνικής ένταξης των Ρομά» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 1). «Το Πλαίσιο της Ε.Ε. καλεί τα κράτη μέλη να διαθέσουν επαρκείς χρηματοδοτικούς πόρους από τον εθνικό προϋπολογισμό και να χρησιμοποιούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις ενωσιακές και τις διεθνείς χρηματοδοτήσεις» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.16). «Κατά τα τελευταία έτη, έχει αυξηθεί σημαντικά ο όγκος των κεφαλαίων που προορίζουν τα κράτη μέλη για την ένταξη των Ρομά, ενώ έχει σημειωθεί προφανής πρόοδος όσον αφορά τη δέσμευση και το σχεδιασμό, εξακολουθούν να υπάρχουν προβλήματα εφαρμογής. Χώρες με μεγάλο πληθυσμό Ρομά αντιμετωπίζουν ακόμη σοβαρές προκλήσεις όσον αφορά τη χρήση κονδυλίων της Ε.Ε» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.16).

«Το 2013, στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διατύπωσε ειδικές συστάσεις ανά χώρα σχετικά με την ένταξη των Ρομά στα κράτη μέλη με μεγάλο πληθυσμό Ρομά. Επιπλέον, η Επιτροπή πρότεινε και το Συμβούλιο ενέκρινε την πρώτη στα χρονικά νομική πράξη για τους Ρομά, μια σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τη λήψη αποτελεσματικών μέτρων κοινωνικής ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.2).

Το Συμβούλιο, επίσης, εκείνη τη χρονιά, εξέδωσε σύσταση για τη θέσπιση «Εγγυήσεων για τη Νεολαία» και κλήθηκαν ειδικά τα κράτη μέλη να θεωρούν τους Ρομά ως βασική ομάδα-στόχο σε αναλογία με το μέγεθος και την κατάσταση του πληθυσμού τους Ρομά (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.4).

«Οι αρχηγοί των κρατών και κυβερνήσεων της Ε.Ε. ενέκριναν το πλαίσιο της Ε.Ε. και έτσι για πρώτη φορά, τα κράτη μέλη άρχισαν να συντονίζουν τις προσπάθειες τους για να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των Ρομά και των μη Ρομά όσον αφορά στη πρόσβαση στην εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη και τη στέγαση» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.1).

«Για να γεφυρωθεί το χάσμα της απασχόλησης μεταξύ των Ρομά και των μη Ρομά, το Πλαίσιο της Ε.Ε. καλεί τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν τη χωρίς διακρίσεις πρόσβαση των Ρομά στην ανοιχτή αγορά εργασίας, την αυτοαπασχόληση και τις μικροπιστώσεις, καθώς και στην επαγγελματική κατάρτιση» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.8). «Τα κράτη μέλη ενθαρρύνθηκαν να εξασφαλίσουν αποτελεσματική ισότιμη πρόσβαση για τους Ρομά σε γενικές δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης, παράλληλα με τη στοχοθετημένη και εξατομικευμένη καθοδήγηση και διαμεσολάβηση για τους Ρομά που αναζητούν εργασία, και να στηρίξουν την απασχόληση των Ρομά με υψηλά προσόντα ως δημοσίων υπαλλήλων» (Εθνική Επιτροπή, σελ. 4).

Αρκετοί είναι οι επικριτές της Ε.Ε. σχετικά με τις δράσεις γύρω από τον κοινωνικό αποκλεισμό των Ρομά. Δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν πως “ η πολιτική που χρησιμοποιείται επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, αποσπώντας την προσοχή από τις αυξήσεις των κοινωνικό-οικονομικών ανισοτήτων, την αφανή αιτία του κοινωνικού αποκλεισμού” (Chorianopoulos I., Tsetsiou I., Petrascu E., σελ. 102).

Για αυτό πολλοί πιστεύουν πως η καλύτερη πιθανή λύση για αυτό το συγκεκριμένο πρόβλημα αποτελεί η συμμετοχή των ίδιων των Ρομά, σε θέσεις λήψης αποφάσεων. «Η συνεργασία με εκπροσώπους τους είναι αναγκαία ούτως ώστε να προσδιορίζονται οι ανάγκες της κοινότητας και οι δυσκολίες που μπορεί να υπάρξουν ως προς την υποδοχή των επί μέρους ενεργειών από τους ίδιους τους Ρομά» (Συνήγορος του πολίτη, σελ. 2).

Τέλος να τονίσουμε ότι «σε πανευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει εξάλλου ένα ενεργό δίκτυο δράσης των ίδιων των Ρομά που ζητούν την αναγνώριση τους ως λαού χωρίς έδαφος και αντίστοιχη εκπροσώπηση στα Ηνωμένα Έθνη και την Ε.Ε.» (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σελ. 1). « Ζητούν επίσης – πάντα με την υποστήριξη ΜΚΟ- λήψη ειδικών μέτρων από τις χώρες όπου ζουν με στόχο την κατάργηση όλων των δυσμενών διακρίσεων εις βάρος τους, την κατάργηση της περιθωριοποίησης στην οποία έχουν καταδικαστεί με υιοθέτηση θετικών δράσεων και την πλήρη αναγνώριση των κοινωνικών,

οικονομικών, πολιτιστικών και πολιτικών δικαιωμάτων τους» (Εθνική Επιτροπή, σελ. 2).

3.4. Προβληματισμοί για την κοινωνική ένταξη των Ρομά σε συγκεκριμένα πεδία διακρίσεων.

Οι Ρομά αποτελούν, εδώ και αρκετά χρόνια, μέλη της πιο αδικημένης ίσως διακρατικής μειονότητας στην Ευρώπη, και διαχρονικά τα πλέον ευάλωτα και σιωπηλά θύματα, με τους ίδιους να πέφτουν καθημερινά θύματα ακραίων ρατσιστικών προκαταλήψεων και διακρίσεων στους τομείς της υγείας, της απασχόλησης, της στέγασης και της εκπαίδευσης (Εθνική Επιτροπή, σελ. 4 & http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_greece_strategy_el.pdf).

«Η αντιμετώπιση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας αποτελεί βασική προτεραιότητα πολιτικής όλων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό η κοινωνική ένταξη και η ισότιμη μεταχείριση των ομάδων με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες συνιστούν ιδιαίτερη πρόκληση, δεδομένου ότι η εξασφάλιση τόσο της αρμονικής συνύπαρξης εντός του ευρύτερου κοινωνικού ιστού όσο και του σεβασμού της προσωπικότητας, είναι αναγκαία προαπαιτούμενα για την κοινωνική συνοχή και ευημερία.» (Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Ρομά, σελ. 3)

Πρωταρχικός στόχος της Ε.Ε. καθώς και άλλων αρμόδιων φορέων είναι η άρση του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται οι Ρομά και η δημιουργία των προϋποθέσεων της κοινωνικής ένταξης των Ρομά. Οι ανισότητες που βιώνουν οι Ρομά που ζουν στην Ευρώπη, αποτελεί μία διαρκή και επίμονη πρόκληση για να καταπολεμηθεί το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού (Κοτρώτσου Σ. & Σκεντέρης Ν., σελ. 21 & Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Ρομά, σελ. 4).

Στη συνέχεια του υποκεφαλαίου παρουσιάζονται συγκεκριμένες προτάσεις που στόχο έχουν να δώσουν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στους τομείς της υγείας και κοινωνικής

φροντίδας, της απασχόλησης, της στέγασης, ενώ επίσης επισημαίνονται δευτερεύοντες τρόποι κοινωνικής ένταξης των Ρομά. Στο επόμενο υποκεφάλαιο, παρουσιάζονται οι προτάσεις που διάφοροι φορείς έχουν καταθέσει για την ένταξη των Ρομά, και ειδικότερα των παιδιών Ρομά στον τομέα της εκπαίδευσης.

3.4.1 Στην Υγεία και Κοινωνική Φροντίδα.

«Στην κουλτούρα των Ρομά, ένας άνθρωπος θεωρείται υγιής μέχρι να μην μπορεί να τα καταφέρει με τις καθημερινές του δραστηριότητες» (Κοτρώτσιου Σ. & Σκεντέρης Ν., σελ. 20).

«Οι Ρομά δεν έχουν μια επιστημονική κατανόηση για το πώς λειτουργεί το σώμα. Για εκείνους, οι ιατροί απλά διαθέτουν ειδικές γνώσεις για την ασθένεια και τις θεραπείες και συγκεκριμένες τεχνικές, χωρίς όλοι να είναι το ίδιο ικανοί. Για έναν Ρομά, ένας «μεγάλος» ιατρός είναι ένας ιατρός που θεραπεύει, ενώ ένας κακός ιατρός είναι εκείνος που τα φάρμακα του δε θεραπεύουν» (The Patrin Web Journal, 2000 - <http://www.oocities.org/~patrin/>).

«Οι Ρομά αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια όσον αφορά την πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας υγείας. Τα εμπόδια περιλαμβάνουν την έλλειψη υγειονομικής ασφάλισης και άλλων επίσημων πιστοποιήσεων, γεγονός που έχει οδηγήσει στον αποκλεισμό των Ρομά από υγειονομικές υπηρεσίες, χαμηλό επίπεδο παροχής φροντίδας υγείας καθώς και κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια της παροχής της οποιας φροντίδας υγείας» (Κοτρώτσιου Σ. & Σκεντέρης Ν., σελ. 21).

Αρχικά, δεν θα έπρεπε να υφίσταται χώρα στην Ευρώπη του 2016, όπου κάτοικοί της δεν έχουν δικαίωμα στη συμμετοχή στο σύστημα υγείας. Σαν πρώτο βήμα, για την ένταξη των Ρομά στην υγεία, θα πρέπει να εξασφαλιστεί η πρόσβαση των Ρομά στις πρωτοβάθμιες Υπηρεσίες Υγείας και η υποστήριξη πλήρους ένταξής τους στο σύστημα υγείας. Επίσης, θα πρέπει και στους Ρομά να παρέχεται κάποια υγειονομική

ασφάλιση, καθώς και ότι επιπλέον πιστοποιητικά χρειάζονται (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.10).

Ένας ακόμα τρόπος για την ευκολότερη πρόσβαση στην υγεία, θα ήταν και η ενημέρωση των Ρομά σχετικά με τα δικαιώματα που έχουν στον τομέα της υγείας. Δηλαδή, η δημιουργία ημερίδων ενημέρωσης για τα δικαιώματα και τη χρήση των υπηρεσιών υγείας, θα βοηθούσε τους ίδιους τους Ρομά να μην πέφτουν θύματα διακρίσεων και προκαταλήψεων στο συγκεκριμένο τομέα (Κοτρώτσιου Σ. & Σκεντέρης Ν., σελ. 20).

Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι άνθρωποι ευαισθητοποιούνται σχετικά με το θέμα της υγείας των Ρομά, και ειδικά των γυναικών και των παιδιών Ρομά. «Ο ρόλος της γυναίκας μέσα στο σπίτι και γενικά στην κοινότητα των Ρομά είναι μάλλον υποβαθμισμένος, παρά ταύτα όμως, είναι ένας ρόλος διακριτός και σπουδαίος, αφού εκείνη διοικεί το σπίτι» (Κοτρώτσιου Σ. & Σκεντέρης Ν., σελ. 21).

Στον τομέα της υγείας όμως και οι γυναίκες και τα παιδιά συνεχίζουν και δέχονται διακρίσεις και προκαταλήψεις. Οι προσπάθειες και τα λόγια πολλών που τάχθηκαν υπέρ των Ρομά σε αυτό το κρίσιμο θέμα, επέφεραν καρπούς αφού πολλές κινητές μονάδες εμβολιασμού έχουν εγκατασταθεί κατά καιρούς σε διάφορους καταυλισμούς και παρέχουν δωρεάν εμβολιασμούς σε όποιους χρειάζονται, και ειδικότερα στα παιδιά. Τέλος, όσον αφορά τις γυναίκες, θα πρέπει να τους παρέχεται ιατρική παρακολούθηση, και σωματική και ψυχική, λόγω των κακουχιών που έχουν να αντιμετωπίσουν κάθε μέρα και επίσης αποτελούν την «κολώνα» σε κάθε οικογένεια, με την ψυχική τους κατάσταση να διαταράσσεται μέρα με τη μέρα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.12).

3.4.2. Στην Απασχόληση.

«Αν και υπάρχουν διάφορες ελπιδοφόρες πρωτοβουλίες σε όλη την Ευρώπη, δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμα τα αναμενόμενα αποτελέσματα, τα οποία αναμένονταν στον τομέα της απασχόλησης. Οι αισθητές βελτιώσεις που παρατηρήθηκαν στην εκπαίδευση δεν μπόρεσαν να

αποτυπωθούν σε βελτίωση των προοπτικών απασχόλησης των Ρομά.» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.9) Βέβαια, ένας παράγοντας που μπορεί να οφείλεται αυτό το αποτέλεσμα, είναι και η γενική αύξηση στην ανεργία που έχει παρατηρηθεί σε πολλά κράτη μέλη της Ευρώπης κατά τα τελευταία έτη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 9-11).

«Οι συνθήκες αυτές έχουν πλήξει κατεξοχήν τους Ρομά, εφόσον δεν διαθέτουν συχνά αξιοποιήσιμες στην αγορά δεξιότητες και προσόντα. Επιπλέον, οι ευκαιρίες για τους Ρομά στην αγορά εργασίας περιορίζονται από τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ.9).

Σαν πρώτο βήμα στην «απελευθέρωση» του τομέα της απασχόλησης για τους Ρομά, θα πρέπει να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας αυτοτελούς απασχόλησης, κοινωνικής επιχειρηματικότητας και χρήση καινοτόμων χρηματοοικονομικών μέσων, τα οποία δεν έχουν αξιοποιηθεί στο ελάχιστο μέχρι σήμερα (Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Ρομά, σελ. 4).

Επίσης, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας θα πρέπει να γίνει ευκολότερη για τους Ρομά. Αν λάβουμε υπόψη τις δυσκολίες και τις διακρίσεις που αντιμετωπίζουν, είναι εύκολα αντιληπτός ο βαθμός δυσκολίας που έχει να αντιμετωπίσει η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα στην εύρεση εργασίας. Επιπλέον, η δημιουργία και συμμετοχή των Ρομά σε προγράμματα κατάρτισης και ολοκληρωμένων παρεμβάσεων, θα βοηθούσε στην ευκολότερη ενσωμάτωση τους στην αγορά εργασίας. Μέσω των προγραμμάτων θα μπορούσε να αναπτυχθεί η επιχειρηματικότητα στους νέους Ρομά και να δημιουργηθούν νέοι ορίζοντες για τους ίδιους (Εθνική Επιτροπή, σελ. 5).

Από την άλλη πλευρά, οι Ρομά οι οποίοι βρίσκουν μία εργασία, έχουν να αντιμετωπίσουν διακρίσεις και στη συνέχεια, αφού υποχρεώνονται πολλές φορές να δουλεύουν αδήλωτα, αλλιώς μπορεί να χάσουν ακόμα και τη δουλειά τους. Για αυτό το λόγο, θα πρέπει να δημιουργηθούν δράσεις για τη μείωση της αδήλωτης εργασίας. Τέλος, πολλοί πιστεύουν ότι οι Ρομά θα μπορούσαν να εργαστούν στον τομέα της Πράσινης ανάπτυξης. Ο τομέας αρχίζει να αναπτύσσεται με ταχύτατα βήματα και πολλά άτομα θα μπορούσαν να εργαστούν σε αυτόν.

3.4.3. Στη Στέγαση και Δευτερεύοντες Τρόποι Ένταξης.

Το πρόβλημα της στέγασης αποτελεί και ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα στα οποία πρέπει να βρεθούν άμεσα λύσεις, αφού αποτελεί καίριο μέρος της ολοκληρωμένης προσέγγισης για την κοινωνική ένταξη και την άρση του φυλετικού διαχωρισμού. Μέχρι στιγμής υπάρχει ανυπαρξία προόδου λόγω δυσκολιών που αντιμετωπίζονται όπως έλλειψη εθνικών δημόσιων κονδυλίων και νομιμοποίησης των υφιστάμενων χώρων κατοικίας και χώρων εγκατάστασης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 12-13).

«Οι Τσιγγάνοι ζουν σε παράγκες, μέσα στα σκουπίδια, χωρίς νερό, τουαλέτες, φως, στο έλεος των καιρικών φαινομένων και των επιδημιών. Έτσι οι τσιγγάνικοι καταυλισμοί αποτελούν εστίες μόλυνσης και παραβατικότητας με αποτέλεσμα οι μη Τσιγγάνοι δημότες να θεωρούν την παρουσία των Τσιγγάνων ντροπή και υποβάθμιση για την περιοχή τους και να προσπαθούν με κάθε πρόσχημα να τους διώξουν από κει» (Εθνική Επιτροπή, σελ. 3).

Αν κάποιος έχει μεταβεί σε κάποιο οικισμό Ρομά, θα μπορούσε να δει τις άθλιες συνθήκες που ζουν αυτοί οι άνθρωποι καθημερινά, με τους αρμόδιους φορείς να μην ασχολούνται μαζί τους ούτε στο ελάχιστο. Αρχικά θα πρέπει να βελτιωθούν οι υφιστάμενοι οικισμοί και οικίσκοι, με σκοπό να βελτιωθούν όσο πιο πολύ γίνεται οι συνθήκες διαβίωσης για τους Ρομά και τις οικογένειές τους. Γιατί να υπάρχουν άνθρωποι τη σήμερον ημέρα, οι οποίοι θα πρέπει να ζουν σε τέτοιες συνθήκες διαβίωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 12-13).

Ακόμα θα μπορούσαν να χορηγηθούν δάνεια σε οικογένειες Ρομά, με σκοπό να μπορέσουν να αποκτήσουν κάποια κατοικία για να στεγάσουν τις οικογένειες τους. Τα δάνεια θα μπορούσαν να δίνονται και να υπάρχει κάποιο χρονικό περιθώριο εξόφλησης του σε συνεννόηση με την οικογένεια που θα της χορηγείται. Επιπρόσθετα θα χρειαστεί να πραγματοποιηθούν παρεμβάσεις για τη στεγαστική αποκατάσταση των πληθυσμών που έχουν δεχθεί στο παρελθόν έξωση από τα μέρη όπου διέμεναν. Θα πρέπει να τους παραχωρηθούν περιοχές όπου θα

μπορέσουν να εγκατασταθούν και να χτίσουν κάποια κατοικία με τη βοήθεια του κράτους (Εθνική Επιτροπή, σελ. 3).

Οι Ρομά, ως λαός, κουβαλάνε ένα τεράστιο και παλιό πολιτισμό, με πολλά και διάφορα ήθη και έθιμα, τα οποία τα τηρούν μέχρι και σήμερα, αναλλοίωτα μέσα στο πέρασμα των χρόνων. «Τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν αναλάβει πρωτοβουλίες για μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση ως προς τον πολιτισμό και την ιστορία των Ρομά. Ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί ο αριθμός των κρατών που οργάνωσαν εκδηλώσεις για να τιμήσουν την επέτειο του ολοκαυτώματος των Ρομά» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 14-15). Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσαμε να δείξουμε στον κόσμο πόσα κοινά σημεία έχουμε με τους Ρομά και θα σταματούσαμε τις διακρίσεις και τις προκαταλήψεις απέναντί τους. Επίσης ένας ακόμα τρόπος ένταξης τους είναι μέσω της ευαισθητοποίησης του κόσμου σχετικά με το θέμα των Ρομά. Όλο και περισσότεροι είναι αυτοί που αρχίσει να προβληματίζονται με το θέμα των Ρομά και τη δύσκολη κατάσταση που αντιμετωπίζουν καθημερινά. Θα μπορούσε να οργανωθούν εκδηλώσεις και σεμινάρια τα οποία θα είναι ανοιχτά για όλους με σκοπό να γνωρίσει ο κόσμος τις κακουχίες που περνάνε αυτοί οι άνθρωποι (Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Ρομά, σελ. 6).

3.5. Τρόποι Κοινωνικής Ένταξης στην Εκπαίδευση.

«Στο Πλαίσιο της Ε.Ε., η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν, τουλάχιστον, την ολοκλήρωση της πρωτοβάθμιας σχολικής εκπαίδευσης, να διευρύνουν την πρόσβαση σε ποιοτική προσχολική εκπαίδευση και μέριμνα του παιδιού, να εξασφαλίσουν ότι τα παιδιά Ρομά δεν υπόκεινται σε διακρίσεις ή φυλετικό διαχωρισμό και να μειωθεί ο αριθμός των παιδιών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 5).

«Η σχολική φοίτηση των παιδιών Ρομά, παρά τις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί τα τελευταία χρόνια, χαρακτηρίζεται από απουσία ή περιορισμένη παρακολούθηση στην προσχολική εκπαίδευση, μικρό ποσοστό εγγραφής στο δημοτικό σχολείο, καθυστερημένη συμμετοχή

στην εκπαιδευτική διαδικασία σε προχωρημένη ηλικία, πρόωρη διακοπή πριν την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και χαμηλή επίδοση σε σχέση με τον υπόλοιπο μαθητικό πληθυσμό» (Δημητράς Π., σελ. 1).

«Πέρα από την υποχρεωτική φοίτηση, οι διαφορές στα ποσοστά φοίτησης μεταξύ των Ρομά και των μη Ρομά αυξάνονται ακόμα περισσότερο. Υπάρχουν ελάχιστα συστηματικά μέτρα ενθάρρυνσης της συμμετοχής των νεαρών Ρομά να συνεχίσουν την εκπαίδευση ή βοήθειας μαθητών Ρομά να επανενταχθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα μετά την εγκατάλειψη του σχολείου» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 7).

«Για να μειωθεί ο αριθμός των μαθητών Ρομά που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, απαιτούνται επίσης πρόσθετες προσπάθειες, όπως εξωσχολικές δραστηριότητες και στενή συνεργασία με τις οικογένειες» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 6).

Αρχικά θα πρέπει να ασχοληθούμε με τις οικογένειες των Ρομά και την ευαισθητοποίηση τους στο θέμα της εκπαίδευσης. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία Ρομά, λόγω της παράδοσης τους να σταματούν τη φοίτησή τους στα σχολεία μετά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δεν αφήνουν και τα παιδιά τους να συνεχίσουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είτε επειδή νομίζουν ότι δεν θα τους βοηθήσει πουθενά είτε επειδή τα χρειάζονται για να βοηθήσουν την οικογένεια και να εργαστούν και για διάφορους άλλους λόγους. Από την άλλη, τα κορίτσια τα οποία βρίσκονται ήδη σε δυσμενέστερη θέση από τα αγόρια, σταματούν μετά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση διότι οι γηραιότεροι πιστεύουν ότι θα τα κλέψουν οι “μπαλαμό”. Για αυτό θα πρέπει να ευαισθητοποιήσουμε πρώτα γενικά τους οικισμούς Ρομά στο θέμα της εκπαίδευσης και μετά τα παιδιά (Καλογιαννάκη Π., Καρράς Κ., Κοντογιάννη Δ., σελ. 64-65).

Έπειτα, καθοριστικής σημασίας αποτελεί το ζήτημα της ενίσχυσης και στήριξης των Ρομά στο δύσκολο “μονοπάτι” της εκπαίδευσης. Θα πρέπει να βοηθήσουμε όλο το πληθυσμό να κατανοήσει πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η εκπαίδευση στη ζωή τους. Θα μπορούσε να δοθούν κίνητρα τα οποία θα ωθούσαν τα παιδιά στην έναρξη και επιτυχή φοίτηση στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση όπως χρηματικά βραβεία

στους επιτυχόντες (με συμβολικά ποσά για τόνωση της αυτοπεποίθησής τους) ή και ακόμα διοργάνωση πολιτισμικών δράσεων και σχολικών διαγωνισμών για να ανακαλύψουμε ποιοι έχουν ειδικές δεξιότητες (Καλογιαννάκη Π., Καρράς Κ., Κοντογιάννη Δ., σελ. 64-65).

Στη συνέχεια θα πρέπει να υπάρχει από το κράτος και από τους αρμόδιους φορείς, συστηματική παρέμβαση και παρακολούθηση για την εγγραφή και φοίτηση των παιδιών Ρομά στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Πολλά παιδιά Ρομά δεν φοιτούν ούτε στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση λόγω της μη εγγραφής τους ως πολίτες και έτσι χάνονται στο περιθώριο. Τα παιδιά Ρομά τα οποία φοιτούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι λιγοστά και όσο ανεβαίνουμε στην κλίμακα εκπαίδευσης δεν συναντάμε κανένα πλέον. Η αύξηση των παιδιών Ρομά στα σχολεία και στην υποχρεωτική εκπαίδευση είναι η πρωταρχική αρμοδιότητα που πρέπει να ασχοληθούμε (Καλογιαννάκη Π., Καρράς Κ., Κοντογιάννη Δ., σελ. 64-65).

Τέλος, «η διατήρηση του διαχωρισμού των παιδιών Ρομά σε ειδικά σχολεία ή τάξεις παραμένει βασική πρόκληση, χωρίς να υπάρχουν απλές και προφανείς λύσεις. Για να εξαλειφθεί ο φυλετικός διαχωρισμός απαιτούνται πολιτική δέσμευση, χρόνος, προσεκτική προετοιμασία και υλοποίηση σχεδίων που λαμβάνουν υπόψη τις τοπικές συνθήκες» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 6). Η διερεύνηση των αναγκών και η υλοποίηση βελτιώσεων των σχολικών υποδομών αποτελεί καίριο ζήτημα για να εξαλειφθεί ο φυλετικός διαχωρισμός που δέχεται η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα μέσα στην εκπαίδευση (Καλογιαννάκη Π., Καρράς Κ., Κοντογιάννη Δ., σελ. 64-65).

«Μολονότι έχει σημειωθεί πρόοδος, ιδίως όσον αφορά την πρόσβαση σε προσχολική εκπαίδευση και μέριμνα του παιδιού, πρέπει να γίνουν πολύ περισσότερα για να μειωθεί το εκπαιδευτικό μειονέκτημα των Ρομά. Η παροχή στους νεαρούς Ρομά δυνατοτήτων να αποκτήσουν αξιοποιήσιμες στην αγορά δεξιότητες και προσόντα, τουλάχιστον στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και η εξασφάλιση διά βίου μάθησης για ενήλικες Ρομά θα πρέπει να αποτελεί σαφή στόχο όλων» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 8).

Κεφάλαιο 4: Η τρέχουσα πολιτική προσέγγιση στην Ελλάδα

4.1. Εισαγωγή

Το 4^ο κεφάλαιο πραγματεύεται το θέμα της εκπαιδευτικής πολιτικής που ακολουθούσε και ακολουθεί το ελληνικό κράτος απέναντι στους Ρομά.

Αρχικά στο πρώτο υποκεφάλαιο της εργασίας εξετάζουμε το πλαίσιο εθνικής στρατηγικής για τους Ρομά στην Ελλάδα. Παρατηρούμε ποιο πρόγραμμα ασχολήθηκε αρχικά με την εκπαίδευση των Ρομά και σε ποια θα περάσουν τα ηνία τώρα. Επίσης αναφερόμαστε στα προτεινόμενα μέτρα που σκοπεύετε να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των Ρομά, καθώς και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που αντιμετωπίζονται σε αυτήν την προσπάθεια. Τέλος παρατίθενται επιλεγμένοι πίνακες από τα προγράμματα σχετικά με τα προτεινόμενα μέτρα, τις αδυναμίες και τα θετικά σημεία των

προγραμμάτων, με τους άξονες προτεραιότητας και με το χρηματοδοτικό σύστημα που ακολουθήθηκε από τα προγράμματα.

4.2. Το Πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής Για τους Ρομά.

Σύμφωνα με την επίσημη πολιτική ρητορική, βασική προτεραιότητα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας, με σκοπό τη διασφάλιση της αρμονικής συνύπαρξης του ευρύτερου κοινωνικού ιστού με όρους δικαιοσύνης, δημοκρατίας και σεβασμού της προσωπικότητας (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 1).

Κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεώνεται να αναπτύξει εθνική στρατηγική/εθνικό στρατηγικό σχεδιασμό για τη κοινωνική ένταξη των Ρομά.

Στην Ελλάδα, το εθνικό πλαίσιο βαδίζει στα βήματα του προηγούμενου «Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (2001-2008)». Το συγκεκριμένο πρόγραμμα είχε ως στόχο την εφαρμογή στεγαστικής πολιτικής για τους Έλληνες Ρομά και την κοινωνική τους ένταξη στους διάφορους τομείς (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 1).

Το πρόγραμμα ΟΠΔ (2001-2008) ανταποκρίθηκε σε επίπεδο σχεδιασμού στην αναγκαιότητα προσέγγισης των αναγκών και προβλημάτων των Ρομά στην Ελλάδα, ενώ αντιμετώπισε διάφορα προβλήματα σε επιχειρησιακό επίπεδο (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 1).

Με βάση τις ελλείψεις και τα προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν στο προηγούμενο πρόγραμμα, η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2012-2020 θέτει ως στόχο:

- Τη συστηματική και μη ευκαιριακή καταγραφή και απεικόνιση της υφισταμένης κατάστασης
- Την επανεξέταση της ορθολογικότητας του σχεδιασμού των προτεραιοτήτων, με βάση τα αποτελέσματα της εν λόγω καταγραφής
- Την επανα-οριοθέτηση των προτεραιοτήτων σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο, με γνώμονα τις υφιστάμενες ανάγκες της ομάδας στόχου και τους διαθέσιμους πόρους (ανθρώπινους και χρηματοοικονομικούς)
- Τη συγκρότηση διοικητικού μηχανισμού ολοκληρωμένης διαχείρισης της εθνικής στρατηγικής.

(ΥΕΚΑ 2011, σελ. 3)

Το κομμάτι που μας απασχολεί στη συγκεκριμένη εργασία, είναι ο τομέας της εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του προηγούμενου προγράμματος, η υφισταμένη κατάσταση αναφορικά με την εκπαίδευση δείχνει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού παραμένει αναλφάβητο, ενώ η μη φοίτηση παρουσιάζει μείωση από γενιά σε γενιά. Τα περισσότερα παιδιά Ρομά, άνω των 12, εγκαταλείπουν

το σχολείο και συγχρόνως η φοίτηση επηρεάζεται εξαιρετικά από εξωτερικούς παράγοντες (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 4).

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα βασικά σημεία και οι αδυναμίες του σχεδίου, καθώς και οι ευκαιρίες και οι απειλές που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στον μελλοντικό σχεδιασμό, σύμφωνα με τις προτεραιότητες του σχετικού πολιτικού φορέα.

ΑΝΑΓΚΕΣ / ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΕ ΤΟΜΕΙΣ	ΔΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ
<p style="text-align: center;">ΣΤΕΓΑΣΗ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη στοιχειωδών καταλυμάτων - ακατάλληλος συνθήκες διαβίωσης • Ακατάλληλοι χώροι στέγασης και παραμονής • Απομακρυσμένες- αποκομμένες θέσεις εγκατάστασης - εκτός σχεδίου • Έλλειψη βασικών υποδομών σε σπίτια και οικισμούς • Πυκνοκατοίκηση οικισμών • Έλλειψη κατάλληλων εκτάσεων <p style="text-align: center;">ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μη ένταξη στην αγορά εργασίας - περιθωριοποίηση • Περιορισμός σε κλαδικές δραστηριότητες • Άτυπες εργασιακές σχέσεις • Έλλειψη αδειών άσκησης επαγγελματιών • Υψηλά ποσοστά ανεργίας • Εποχική εργασία - Απασχόληση • Εργασιακός αποκλεισμός γυναικών • Έλλειψη κοινωνικής ασφάλισης <p style="text-align: center;">ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Χαμηλά ποσοστά εκπαίδευσης - αναλφαριθμητισμός • Δυσκολία παραμονής των παιδιών στα σχολεία • Αρνητική στάση του πληθυσμού στην εκπαίδευση • Έλλειψη επαρκών υποδομών εκπαίδευσης και ειδικευμένου διδακτικού προσωπικού <p style="text-align: center;">ΥΓΕΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Υψηλά ποσοστά θνησιμότητας - μικρό προσδόκιμο ζωής • Αδυναμία πρόσβασης στο σύστημα Υγείας • Έλλειψη Ενημέρωσης • Παλλαπλός κοινωνικός αποκλεισμός 	<p style="text-align: center;">ΣΤΕΓΑΣΗ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Απόκτηση Κατοικίας μέσω Δανείων • Εξασφάλιση βασικών συνθηκών διαβίωσης • Βελτίωση υφιστάμενων οικισμών και οικίσκων • Επιλεκτικότητα παρεμβάσεων στέγασης από το ΕΤΠΑ • Παρεμβάσεις για την στεγαστική αποκατάσταση πληθυσμού που διαμένει σε μη νόμιμους οικισμούς <p style="text-align: center;">ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης • Πρωτοβουλίες Απασχόλησης - Προγράμματα Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων • Ανάπτυξη δράσεων κοινωνικής οικονομίας • Χωρικά στοχευμένες δράσεις • Δράσεις για την μείωση της αδήλωτης εργασίας • Ευκαιρίες απασχόλησης στον τομέα της Πράσινης ανάπτυξης • Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας • Ενθάρρυνση της πρόσβασης σε Μικρο - πιστώσεις <p style="text-align: center;">ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Διαγενεακή μείωση της μη φοίτησης στα σχολεία • Μείωση της σχολικής διαρροής των Roma • Παρεμβάσεις για την ένταξη παιδιών Roma στο σύστημα εκπαίδευσης • Δράσεις Ευαισθητοποίησης σε οικισμούς Roma αναφορικά με την εκπαίδευση <p style="text-align: center;">ΥΓΕΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση συχνότητας εμβολιασμών • Ιατρική παρακολούθηση γυναικών • Βελτίωση της πρόσβασης στο σύστημα Υγείας • Δράσεις αγωγής υγείας • Παραχή υπηρεσιών για την κοινωνική ένταξη

Πίνακας 1: Θετικά σημεία και αδυναμίες ομάδας στόχου. Πηγή: ΥΕΚΑ 2011.

4.2.1. Γενικοί Στόχοι Σχεδίου Δράσης.

Οι παρεμβάσεις που θα προκύψουν από το Σχέδιο Δράσης ταξινομούνται σε «Άξονες Προτεραιότητας», με βάση τους γενικούς στόχους της στρατηγικής. Ο τομέας της εκπαίδευσης ανήκει στον άξονα προτεραιότητας 3, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 8).

«Ο πρωταρχικός στόχος του Σχεδίου Δράσης είναι η άρση των όρων του αποκλεισμού των Ρομά και η δημιουργία των προϋποθέσεων της κοινωνικής ένταξης των Ρομά, Ελλήνων και αλλοδαπών που διαβούν μόνιμα στη χώρα» (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 7).

Ο πρώτος γενικός στόχος του Σχεδίου είναι η δημιουργία αποδεκτών συνθηκών διαβίωσης για τους Ρομά. Ο τομέας της εκπαίδευσης ανήκει στο δεύτερο γενικό στόχο και έχει ως προτεραιότητα την αύξηση του αριθμού των παιδιών Ρομά στην υποχρεωτική εκπαίδευση (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 8).

ΑΞΟΝΑΣ	ΤΟΜΕΑΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1	Στέγαση και Βασικές Υποδομές
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2	Προώθηση στην Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3	Εκπαίδευση
ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4	Υγεία – Κοινωνική Φροντίδα

Πίνακας 3: Άξονες Προτεραιότητας. Πηγή: ΥΕΚΑ 2011.

4.2.2. Στόχοι Σχεδίου Δράσης για την Εκπαίδευση.

Ο γενικός στόχος του άξονα της εκπαίδευσης είναι «η ένταξη των παιδιών στη σχολική πραγματικότητα με στόχο τη μείωση της σχολικής διαρροής και αποτυχίας και τη διάχυση της εκπαίδευσης τους σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα την αύξηση του επιπέδου του κοινωνικού, πολιτιστικού και λειτουργικού εγγραμματισμού τους» (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 15). Ταυτόχρονα, όσον αφορά τους ενήλικες Ρομά, βασικό στόχο κατέχει η μείωση του ποσοστού αναλφαβητισμού και αύξηση του λειτουργικού εγγραμματισμού τους (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 15).

Η κατάσταση στον τομέα της εκπαίδευσης που βιώνουν καθημερινά τα παιδιά Ρομά, αιτία και αποτέλεσμα του τρόπου ζωής τους και του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν, εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από:

1. Έλλειψη προσχολικής αγωγής
2. Καθυστέρηση εγγραφής της εκπαιδευτικής διαδικασίας
3. Μικρό ποσοστό εγγραφής στο σχολείο
4. Ελλιπής παρακολούθηση και συχνές διαρροές
5. Χαμηλή επίδοση
6. Πρόωρη διακοπή της υποχρεωτικής φοίτησης
7. Ρατσιστικές συμπεριφορές από το σχολικό περιβάλλον

Οι στόχοι που τίθενται από το Σχέδιο Δράσης είναι:

1. Η διασφάλιση της φοίτησης και η καταπολέμηση της σχολικής διαρροής των παιδιών Ρομά
2. Η σχολική ένταξη των παιδιών Ρομά σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και η μείωση της σχολικής αποτυχίας
3. Η καταπολέμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων των τοπικών κοινωνιών, καθώς και της εκπαιδευτικής και μαθητικής κοινότητας
4. Η αύξηση του επιπέδου του κοινωνικού, πολιτιστικού και λειτουργικού εγγραματισμού των Ρομά και η ένταξή τους στο κοινωνικό πλαίσιο
5. Η ενδυνάμωση της σχέσης των οικογενειών Ρομά με το σχολείο και η προβολή των θετικών επιδράσεων της εκπαίδευσης στη ζωή των Ρομά.

(ΥΕΚΑ 2011, σελ. 16)

Στο παράρτημα πινάκων βρίσκονται δύο πίνακες, με τον έναν να

περιλαμβάνει τα προτεινόμενα μέτρα του Σχεδίου Δράσης και τον άλλον το Χρηματοδοτικό σχήμα του τομέα της εκπαίδευσης. Σε ότι αφορά το Χρηματοδοτικό σχήμα, το Σχέδιο Δράσης χρηματοδοτείται, από το Σεπτέμβριο του 2010 και μέχρι το 2013 από δύο προγράμματα ΕΣΠΑ υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, με προϋπολογισμό ύψους 11.287.000 ευρώ. Επιπλέον πόροι θα δοθούν για την επόμενη περίοδο του προγράμματος, 2014-2020 (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 16-18).

Στον πίνακα των προτεινόμενων μέτρων, παρατηρούμε παρεμβάσεις οι οποίες προτείνονται να υλοποιηθούν στον τομέα της εκπαίδευσης, με σκοπό την ευκολότερη και ομαλότερη ένταξη των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα. Αρχικά ορίζονται η βελτίωση των σχολικών υποδομών και ενίσχυση και στήριξη της φοίτησης των παιδιών Ρομά στη προσχολική φοίτηση. Επίσης προτείνεται εκπαιδευτική στήριξη των παιδιών Ρομά και δράσεις κοινωνικής ένταξης, καθώς και συστηματική παρέμβαση για την παρακολούθηση της εγγραφής και φοίτησης παιδιών Ρομά στις υποχρεωτικές βαθμίδες εκπαίδευσης. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη προσπάθεια δίνεται στην ενίσχυση της εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων και επιπλέον ειδική μέριμνα για παιδιά ηλικίας 12-17 που εμφανίζουν μεγάλα ποσοστά διαρροής. Τέλος, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινοτήτων σε θέματα Ρομά, θα βοηθήσουν πολύ τα προγράμματα στο δύσκολο έργο που έχουν αναλάβει (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 16-18).

Τέλος ακολουθεί πίνακας, που περιλαμβάνει πρόταση ποσοτικοποίησης των στόχων του προγράμματος και των ενδεικτικών δεικτών τους. Σύμφωνα με τα προτεινόμενα μέτρα-στόχους που έχει θέσει το πρόγραμμα να υλοποιήσει μέχρι το 2016 αρχικά και μέχρι το 2020 μελλοντικά, δίνονται στον πίνακα οι ενδεικτικοί δείκτες υλοποίησης αυτών των στόχων (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 17-18).

Το πρόγραμμα έχει θέσει ως στόχο, όπως προαναφέραμε και παραπάνω, τη βελτίωση των σχολικών υποδομών όπου φοιτούν παιδιά Ρομά. Ο ενδεικτικός δείκτης του συγκεκριμένου στόχου κυμαίνεται μέχρι το 2016 να αγγίξει το 20%, ενώ το 2020 εκτιμάται να αγγίξει το 50%. Η εκπαιδευτική στήριξη των μαθητών Ρομά και οι δράσεις που θα οργανωθούν για να βοηθήσουν στην κοινωνική τους ένταξη εκτιμάται το

2016 να αγγίξει το 40%, ενώ το 2020 θα αγγίξει το 60%. Τέλος, τα παιδιά Ρομά ηλικίας 12-17 ετών, τα οποία είτε εντάχθηκαν καθυστερημένα είτε επανεντάχθηκαν στο εκπαιδευτικό σύστημα, φημολογείται να φτάσει το 15% αρχικά και το 30% μελλοντικά. Δηλαδή, σε τέσσερα χρόνια να διπλασιαστεί ο αριθμός των παιδιών Ρομά που επανέρχονται στο εκπαιδευτικό σύστημα (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 19-21).

Το Σχέδιο Δράσης προβλέπεται να δράσει σε τρία επίπεδα που περιλαμβάνουν:

1. Στο πρώτο επίπεδο περιλαμβάνεται ο εθνικός συντονισμός που υλοποιείται από τα συναρμόδια Υπουργεία, σε συνεργασία με το Εθνικό Σημείο Επαφής. Στο επίπεδο αυτό θα υπάρχει μόνο συντονιστικός χαρακτήρας.
2. Το δεύτερο επίπεδο αφορά τις Περιφέρειες οι οποίες εξειδικεύουν τις κατευθύνσεις της εθνικής πολιτικής σε πολυτομεακά Σχέδια Δράσεις ανά περιφέρεια. Μέσω των Σχεδίων Δράσης σχεδιάζονται, παρακολουθούνται και υποστηρίζονται οι παρεμβάσεις σε τοπικό επίπεδο.
3. Στο τρίτο επίπεδο περιλαμβάνονται μόνο οι Δήμοι και αφορά στην εξειδίκευση και εφαρμογή των ολοκληρωμένων τοπικών παρεμβάσεων.

(ΥΕΚΑ 2011, σελ. 26)

Από την μέχρι τώρα έρευνα η οποία έχει πραγματοποιηθεί για τον κοινωνικό αποκλεισμό της ομάδας των Ρομά, προκύπτουν ελάχιστα θετικά και αρκετά αρνητικά συμπεράσματα. Οι Ρομά συνεχίζουν σε μεγάλο βαθμό να υφίστανται τον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση από τον περίγυρο. Οι συνθήκες στις οποίες ζουν θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν τριτοκοσμικές και άθλιες, ενώ το σύστημα υγείας συνεχίζει τη στάση περιφρόνησης προς την ομάδα αυτή, η οποία δεν έχει δικαίωμα στη δωρεάν, δημόσια υγεία. Στον τομέα της απασχόλησης, αναγκάζονται να εργάζονται κυρίως σε εποχιακές δουλειές, λόγω της περιθωριοποίησης που δέχονται από τον υπόλοιπο κόσμο, διότι δεν τους προσλαμβάνουν και αν τους προσλάβουν δεν τους

ασφαλίζουν, με αποτέλεσμα να τους ωθούν στην παρανομία. Οι γυναίκες Ρομά από την άλλη, αποτελούν κεντρικό πυλώνα στις οικογένειες των Ρομά, αλλά δέχονται την πιο έντονη περιθωριοποίηση στην εκπαίδευση, στην απασχόληση και στην υγεία. Σταματούν την εκπαίδευση τους κυρίως στα 12 έτη (μετά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση) για να παντρευτούν και να φτιάξουν τις οικογένειες τους, ενώ σπάνια εργάζονται και σχεδόν πάντα στη δουλειά που ακολουθεί ο σύζυγός τους (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 27).

Στον τομέα της εκπαίδευσης, αρκετά υψηλά είναι τα ποσοστά των παιδιών ηλικίας 12-17 που σταματούν τη φοίτησή τους, κυρίως για να βοηθήσουν την οικογένεια τους οικονομικά. Πολλά παιδιά που συνεχίζουν τη φοίτησή τους σε δημόσια σχολεία δέχονται έντονη περιθωριοποίηση από τα υπόλοιπα παιδιά και αρκετές φορές από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Οι σχολικές εγκαταστάσεις δεν έχουν βελτιωθεί στα ποσοστά που είχαν εκτιμηθεί, αφού ελάχιστα είναι τα παραδείγματα σχολικών υποδομών που δέχθηκαν κάποια βελτίωση (ΥΕΚΑ 2011, σελ. 26).

Εκτός από τα συμπεράσματα που εξάγαμε, η έρευνα που έχουμε πραγματοποιήσει μέχρι τώρα, «γεννάει» αρκετά ερωτήματα, που θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στη συνέχεια της έρευνας. Ερωτήματα τα οποία έχουν να κάνουν και με την ομάδα-στόχο (Ρομά), αλλά και με τον υπόλοιπο κόσμο και την ευαισθητοποίηση που μπορεί να έχει δημιουργηθεί, γύρω από το ζήτημα των Ρομά. Ερωτήματα όπως: Σε τι βαθμό, οι Ρομά οι ίδιοι, έχουν βοηθήσει στην ευκολότερη ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία; Και σε τι βαθμό στην εκπαίδευση; Μήπως οι ίδιοι δεν επιθυμούν να συνεχίζουν με την εκπαίδευσή τους; Σε ποιο βαθμό επιθυμούν οι ίδιοι και αν όχι, γιατί; Το κράτος λαμβάνει τα σωστά μέτρα σε αυτό το πρόβλημα; Ο υπόλοιπος κόσμος τι άποψη έχει γύρω από το θέμα; Τι στάση κρατάει;

Ερωτήματα παραπάνω τύπου είναι αυτά που θα πρέπει να ερωτηθούν στη συνέχεια της εργασίας, με σκοπό να μπορέσουμε να εξάγουμε πιο ολοκληρωμένα και σωστά συμπεράσματα για το θέμα που μελετάμε.

*Κεφάλαιο 5: Εξετάζοντας το
πρόγραμμα «Εκπαίδευση των
παιδιών Ρομά» στο Βόλο.*

5.1 Μεθοδολογία Έρευνας

Το παρόν μέρος της εργασίας αφορά τις ποιοτικές έρευνες και τα βασικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την άντληση των πληροφοριών και για διεκπεραίωση της εργασίας. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων της συγκεκριμένης εργασίας, που στην περίπτωσή μας είναι η μελέτη περίπτωσης, οι συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια.

5.1.1. Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα

«Η ποιοτική κοινωνική έρευνα και οι ποιοτικές μεθοδολογίες γενικότερα αποτελούν σχηματικά, ένα από τα δύο μεγάλα μεθοδολογικά παραδείγματα και ερευνητικά εργαλεία στις κοινωνικές επιστήμες» (Ιωσηφίδης Θ. 2003).

Οι ποιοτικές μέθοδοι εφαρμόζονται κυρίως σε ερευνητικά εγχειρήματα και προσεγγίσεις που έχουν ως βασικό στόχο τη διερεύνηση ποιοτήτων και πιο συγκεκριμένα κοινωνικών ποιοτήτων. Για να γίνουμε πιο ακριβείς, οι ποιοτικές μέθοδοι έχουν ως στόχο την αποκάλυψη σχέσεων ή συσχετίσεων ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες και υποκείμενα, τη διατύπωση υποθέσεων και θεωρητικών θέσεων για το κοινωνικό γίνεσθαι και τη διακρίβωση κοινωνικών σχέσεων, θέσεων και ρόλων (Ιωσηφίδης Θ. 2003).

Σε μία ποιοτική έρευνα, τα κυριότερα εργαλεία άντλησης γνώσης αποτελούν η συμμετοχική παρατήρηση, η συνέντευξη έρευνας, η βιογραφική ανάλυση, η ιστορική συγκριτική μέθοδος, η ανάλυση περιεχομένου, οι μελέτες περίπτωσης, η έρευνα με τη βοήθεια ομάδων και διάφορες άλλες (Ιωσηφίδης Θ. 2003).

«Η ανάπτυξη της ποιοτικής έρευνας τόσο μεθοδολογικά όσο και σε εφαρμογές, μπορεί να χαρακτηρισθεί εντυπωσιακά και σχετίζεται με μια σειρά από κοινωνικές επιστήμες όπως η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η ανθρωπογεωγραφία και άλλες» (Ιωσηφίδης Θ. 2003).

Παρακάτω ακολουθούν αναλυτικά τα κυριότερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που συναντάμε στις ποιοτικές έρευνες.

Πλεονεκτήματα Ποιοτικής Έρευνας

- Διερεύνηση που χαρακτηρίζεται από λεπτομέρεια και βάθος.
- Είναι δυνατόν να οδηγήσει στην διερεύνηση φαινομένων, διαδικασιών και συμπεριφορών που δεν είχαν προβλεφθεί από πριν.
- Διερεύνηση της εμπειρίας των κοινωνικών υποκειμένων. Ο ερευνητής «βλέπει» και κατανοεί τον κόσμο μέσα από τα μάτια και την αντίληψη των υποκειμένων.
- Γίνεται προσπάθεια για την αποφυγή a priori κρίσεων.

Μειονεκτήματα Ποιοτικής Έρευνας

- Συνήθως αφορά μικρά δείγματα.
- Χαρακτηρίζεται από σχετικά περιορισμένες δυνατότητες γενίκευσης και σύγκρισης.
- Εξαρτάται αρκετά από τις προσωπικές αντιλήψεις του ερευνητή και από τα επικοινωνιακά του προσόντα.
- Η συμμετοχή ή η εμπλοκή του ερευνητή μπορεί να μεταβάλλει τα χαρακτηριστικά του υπό μελέτη κοινωνικού φαινομένου ή διαδικασίας.

(Ιωσηφίδης Θ. 2003, σελ. 7-8)

Η ποιοτική έρευνα αποτελεί την πιο «καθαρή» μορφή έρευνας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Αυτό συμβαίνει λόγω ότι τα ποιοτικά δεδομένα είτε μπορούν να ποσοτικοποιηθούν είτε να συμπληρωθούν με ποσοτικά στοιχεία (Ιωσηφίδης Θ. 2003).

5.1.2. Μέθοδος Συλλογής Δεδομένων

Στο υποκεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε συνοπτικά στις μεθόδους που χρησιμοποιήσαμε για τη διεξαγωγή της ποιοτικής μας έρευνας και για τη συλλογή των δεδομένων που συλλέξαμε από αυτή.

Η βασική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η μελέτη περίπτωσης.

«Η μελέτη περίπτωσης ως μεθοδολογικό εργαλείο αποτελεί τη βαθύτερη μελέτη μιας ομάδας σε κάποιο συγκεκριμένο πλαίσιο. Σκοπός της μελέτης περίπτωσης είναι η βαθιά εξερεύνηση και η συστηματική ανάλυση των φαινομένων που συνθέτουν τον κύκλο ζωής της μονάδας, με στόχο να γίνουν γενικεύσεις και στον ευρύτερο πληθυσμό στον οποίο ανήκει η ομάδα» (Ερευνητική εργασία 2013, σελ. 5).

Η μελέτη περίπτωσης δεν έχει ως στόχο την εξαγωγή μιας καθολικής γενικευμένης αλήθειας, αλλά δίνει έμφαση στην ανακάλυψη και στην περιγραφή της υπό εξέταση ομάδας.

Ως μελέτη περίπτωσης, στη συγκεκριμένη έρευνα, έχει ορισθεί ο Βόλος. Ο λόγοι που μας οδήγησαν σε αυτή την επιλογή είναι τόσο η σημαντική παρουσία κοινοτήτων Ρομά στην πόλη, όσο και η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα εκπαίδευσης. Αυτή τη χρονική στιγμή, οι Ρομά δέχονται, όσο καμία άλλη κοινωνική ομάδα στην Ελλάδα, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση σε όλους τους τομείς. (εκπαίδευση, απασχόληση, υγεία) Σκοπός της έρευνας είναι να αναδείξει τα συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ομάδα αυτή, και ειδικότερα στον τομέα της εκπαίδευσης και να δούμε αν οι τρόποι που έχει υιοθετήσει το ελληνικό κράτος έχουν επιφέρει βελτιώσεις στις ζωές της ομάδας αυτής. Επιπλέον έχουμε θέσει κάποια ερωτήματα που μας έχουν δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια της έρευνας, τα οποία πρέπει να εξεταστούν, ρίχνοντας περισσότερο φως στο [για να μπορέσουμε να ανακαλύψουμε την πραγματική αλήθεια γύρω από το υπάρχει πραγματική αλήθεια] συγκεκριμένο πρόβλημα.

Στο πρώτο στάδιο της επιτόπιας έρευνας, μοιράστηκαν 50 ερωτηματολόγια σε διάφορους πολίτες της πόλης του Βόλου, με σκοπό να δούμε τις σκέψεις τους γύρω από το ζήτημα των Ρομά και τη στάση που κρατούν οι ίδιοι, απέναντι σε αυτή τη παραμελημένη κοινωνική ομάδα. Τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν αποτελούν μέθοδο

άντλησης πληροφοριών ποσοτικής μορφής έρευνας. Μέσω των ερωτηματολογίων βοηθηθήκαμε στη δημιουργία των ερωτήσεων των συνεντεύξεων, αφού αποτέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία των ερωτήσεων (Ιωσηφίδης Θ. 2003).

Η δεύτερη μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η συνέντευξη, πρόσωπο με πρόσωπο κυρίως, με άτομα που ανήκουν στην ομάδα στόχο της εργασίας (Ρομά). Οι συνεντεύξεις ήταν ημιδομημένης μορφής, δηλαδή με προκαθορισμένες ερωτήσεις που δίνουν όμως την ελευθερία στον ερωτώμενο να αναπτύξει τις σκέψεις του και τις απόψεις του επί του θέματος προς όποια κατεύθυνση αυτός επιθυμεί. (Ιωσηφίδης Θ. 2003) Επίσης, οι συνεντεύξεις ήταν **στοχευμένες**, εστιάζοντας σε συμμετέχοντα στο πρόγραμμα άτομα, τόσο εκπαιδευτικούς όσο και μέλη της κοινότητας των Ρομά.

Με αυτό τον τρόπο χρησιμοποιήθηκαν τα πλεονεκτήματα και των δύο μορφών έρευνας και αντιμετωπίζοντας ευκολότερα τις επιμέρους αδυναμίες της κάθε μίας.

5.2. Βασικά χαρακτηριστικά και στόχοι του προγράμματος.

Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» ήταν ενταγμένο στο ΕΣΠΑ για τα έτη 2011-2015 και είχε αναληφθεί από το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο και από το Υπουργείο Υγείας. Αποτέλεσε ένα τετραετές ευρωπαϊκό πρόγραμμα, το οποίο έληξε το Μάιο του 2015. Για την περίπτωση της Θεσσαλίας είχε αναληφθεί από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Επικεφαλής του προγράμματος για τη Θεσσαλία και την Ήπειρο ήταν ο καθηγητής κ. Χρήστος Γκόβαρης. Ιδιαίτερη σημασία έχει να αναφέρουμε τη μεγάλη συμβολή του Δεσπότη Ιγνάτιου για τη διεκπεραίωση του προγράμματος και του κ. Καρναβά Απόστολου. Ο κ. Καρναβάς είχε το ρόλο του συντονιστή μεταξύ των ανθρώπων του προγράμματος και των οικισμών Ρομά στη Θεσσαλία. Μαζί με τη βοήθεια κάποιου Ρομά διαμεσολαβητή προσπαθούσε να εισέλθει μέσα στα σπίτια των οικογενειών Ρομά και να πείσει τους γονείς να αφήσουν τα παιδιά τους να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους. Οι Ρομά

διαμεσολαβητές, τις περισσότερες φορές, ήταν και πρόεδροι των οικισμών.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτέλεσε το πρώτο πρόγραμμα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. (με 1 ή 2 εξαιρέσεις σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη) Το εκπαιδευτικό πλάνο που εντάσσει τους διαφορετικούς πληθυσμούς τοποθετείται στα πλαίσια της διαπολυτισμικότητας.

Με την υλοποίηση του προγράμματος επιχειρήθηκε η βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα, των παιδιών Ρομά, που απειλούνται με εκπαιδευτική ανισότητα και περιθωριοποίηση. Κύριος στόχος του συγκεκριμένου προγράμματος αποτέλεσε η πρόσβαση, ένταξη των μαθητών Ρομά στο σχολείο, με σκοπό την εξοικείωσή τους με αυτό και ως τελικός στόχος τέθηκε η παραμονή τους και φοίτησή τους τουλάχιστον στις βαθμίδες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Όλο το πρόγραμμα βασίστηκε σε δύο "πρέπει": την ένταξη και την ενσωμάτωση. Με τον όρο ένταξη, το πρόγραμμα προσπάθησε να προσελκύσει τα παιδιά Ρομά στο «θεσμό» του σχολείου. Από την άλλη με τον όρο ενσωμάτωση, θέλησε να δείξει και στα παιδιά και στους γονείς ότι μέσα στο σχολείο, το παιδί θα πρέπει να αποδεχθεί κάποιους συγκεκριμένους κανόνες, αλλά δεν θα του απαγορέψει κανένας να κρατήσει τη μητρική του γλώσσα και τις συνήθειες και τα έθιμα της φυλής του.

Το μοτίβο του προγράμματος αρχικά είχε τρία σκέλη. Πρώτον φέρνω το παιδί στο σχολείο, δεύτερον το πείθω να παραμείνει στο σχολείο και τρίτον το εκπαιδεύω. Στη συνέχεια του προγράμματος, οι υπεύθυνοι κατάλαβαν ένα σημαντικό λάθος που είχε δημιουργηθεί μέσω του μοτίβου, στο δεύτερο και στο τρίτο βήμα. Το παιδί θα έπρεπε από μόνο του να κατανοήσει και να αποφασίσει μέσω της εκπαίδευσης αν θέλει να παραμείνει στο σχολείο. Επομένως αλλάξανε τη σειρά του δεύτερου με του τρίτου, και το μοτίβο πήρε την τελική του μορφή.

1) Φέρνω το παιδί στο σχολείο.

2) Το εκπαιδεύω.

3) Παραμένει στο σχολείο.

Στην περίπτωση της Μαγνησίας, εντοπίζονται δύο μεγάλοι οικισμοί Ρομά, της Αγίας Παρασκευής και του Αλιβερίου. Ο πρώτος οικισμός έχει ως μητρική γλώσσα τη Ρουμάνικη και ο δεύτερος τη τσιγγάνικη. Οι δύο αυτοί πληθυσμοί δεν επικοινωνούν μεταξύ τους και αυτός ο παράγοντας υπήρξε σημαντικό πρόβλημα για το πρόγραμμα. Ο οικισμός της Αγίας Παρασκευής αποτέλεσε τον πρώτο οικισμό Ρομά, στον οποίο όλα τα παιδιά μπόρεσαν και πήγαν στο Γυμνάσιο, λόγω του προγράμματος. Στο Αλιβέρι αντιμετωπίστηκαν πολλά προβλήματα στην αρχή, με τα πιο σημαντικά να αποτελούν τα πολύ μειωμένα ποσοστά παιδιών, τα οποία φοιτούν στην εκπαίδευση και την άρνηση των γηραιότερων να στείλουν τα κορίτσια στο Γυμνάσιο, με δικαιολογία το φόβο ότι θα τα κλέψουν.

Το πρόγραμμα δεν αντιμετώπισε ιδιαίτερα προβλήματα κατά τη διάρκεια λειτουργίας του, αλλά ούτε και στο ξεκίνημά του. Τα προβλήματα ήταν κυρίως γραφειοκρατικά. Δύο σημαντικά προβλήματα που εντοπίστηκαν ήταν η έλλειψη εκπαιδευτικής κουλτούρας των Ρομά και η έλλειψη εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ελλάδα. Στο πρώτο πρόβλημα, ιδιαίτερα, λόγω του ότι οι Ρομά υπεραμύνονται της κουλτούρας τους, εμφανίστηκαν ιδιαίτερες δυσκολίες στο να πείσουν τους γονείς να αφήσουν τα παιδιά τους να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους. Επίσης, ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίστηκε ήταν οι μπαλαμό. Σε πολλές περιπτώσεις, στην αρχή του προγράμματος, πολλοί μπαλαμό εναντιώθηκαν στην ιδέα τα παιδιά τους να φοιτούν στο ίδιο σχολικό περιβάλλον με παιδιά Ρομά, λόγω των αρνητικών στερεοτύπων που είχαν γύρω από τους Ρομά. Στο τέλος πάντως και αυτό το πρόβλημα λύθηκε. Σε αυτό το σημείο να αναφέρω, ότι με όσα άτομα μίλησα τα οποία είχαν συμμετοχή στο πρόγραμμα, είτε Ρομά είτε μπαλαμό, όλοι μου τόνιζαν τα θετικά στοιχεία του προγράμματος και τη βοήθεια και λύσεις που έδωσε στα χρόνια λειτουργίας του.

5.3. Ερευνητικά Αποτελέσματα

5.3.1. Χωρικό πλαίσιο έρευνας

Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» υπό την αιγίδα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας έλαβε χώρα στις περιφέρειες της Θεσσαλίας και της Ηπείρου. Στην περιφέρεια Θεσσαλίας εντοπίζονται συνολικά 9 μεγάλοι οικισμοί Ρομά. Πιο αναλυτικά, οι οικισμοί εντοπίζονται:

- 2 οικισμοί στο Βόλο
- 1 οικισμός στη Λάρισα
- 1 οικισμός στο Τύρναβο
- 1 οικισμός στα Φάρσαλα
- 1 οικισμός στην Καρδίτσα
- 1 οικισμός στους Σοφάδες
- 2 οικισμοί στα Τρίκαλα

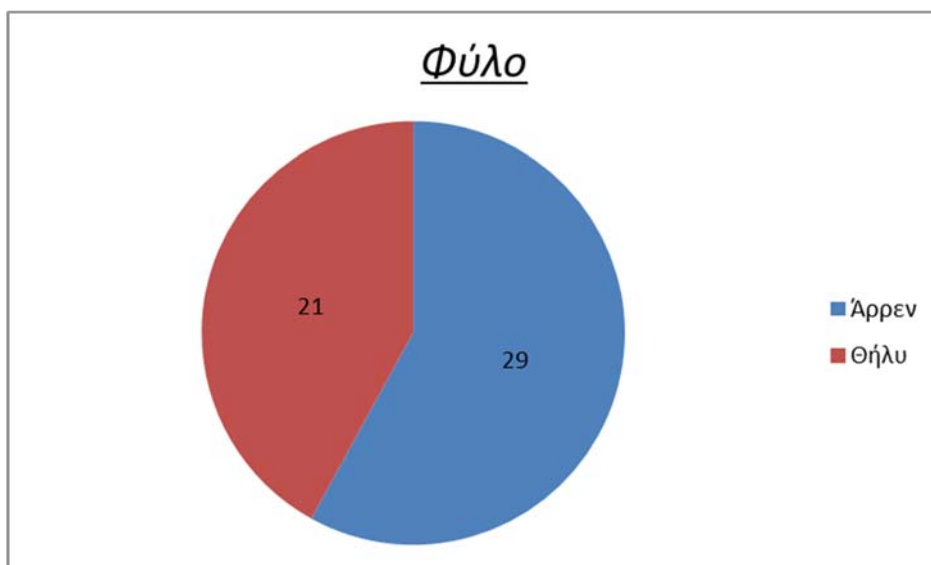
Σε όλους τους παραπάνω οικισμούς περισσότερα από 800 παιδιά Ρομά συμμετείχαν στο πρόγραμμα εκπαίδευσης κατά τα έτη 2011-2015. Στο νομό Μαγνησίας, και πιο συγκεκριμένα στο Βόλο, ο οποίος αποτελεί και την περιοχή μελέτης μας, εντοπίζονται οι 2 μεγάλοι οικισμοί Ρομά, της Αγίας Παρασκευής και του Αλιβερίου. Οι δύο αυτοί οικισμοί αποτέλεσαν το «κέντρο έρευνας» για την εργασία αυτή.

Στο ξεκίνημα του προγράμματος, στον οικισμό της Αγίας Παρασκευής εντοπίστηκε ότι τα περισσότερα παιδιά φοιτούσαν κανονικά στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση και συνέχιζαν και τα περισσότερα μέχρι τις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου. Αντίθετα στο οικισμό του Αλιβερίου τα πράγματα βρίσκονταν σε πολύ δυσμενή κατάσταση. Τα περισσότερα παιδιά σταματούσαν την εκπαίδευσή τους πριν να τελειώσουν τις τάξεις του δημοτικού και πολλές φορές μάλιστα δεν είχαν καμία επαφή με το σχολείο, ούτε στις πρώτες βαθμίδες εκπαίδευσης. Τα κορίτσια δεν επιτρεπόταν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους στο Γυμνάσιο, λόγω απόφασης των γηραιότερων. Μέσω του προγράμματος αυτά τα αποτελέσματα άλλαξαν ριζικά. Ο οικισμός της Αγίας Παρασκευής ήταν ο πρώτος, όπου όλα τα παιδιά συνέχισαν την εκπαίδευσή τους και στο Γυμνάσιο, ενώ στον οικισμό του Αλιβερίου όλα τα παιδιά ξεκίνησαν να φοιτούν στο δημοτικό και πολλά από αυτά να επιθυμούν να συνεχίσουν

και στις βαθμίδες του Γυμνασίου. Πιο συγκεκριμένα την εβδομάδα από 13 έως 17 Οκτωβρίου του 2014, φοιτούσαν σε νηπιαγωγεία και στους δύο οικισμούς σύνολο 41 νήπια, στο δημοτικό 284 μαθητές, στο Γυμνάσιο 34 μαθητές, στο Λύκειο 7 μαθητές και στο Πανεπιστήμιο 1 φοιτητής. Στο σύνολο φοιτούντων μαθητών Ρομά σε σχολεία του Βόλου για εκείνη την εβδομάδα εντοπίζονται 367 μαθητές, στοιχεία που δείχνουν τη συμβολή του προγράμματος στην αύξηση των παιδιών Ρομά που φοιτούν σε σχολεία. Και από τα μέλη του προγράμματος και από τους Ρομά των οικισμών αυτών, ο καθένας που θα ρωτούσε για το πρόγραμμα θα άκουγε μόνο θετικές απόψεις και το καλό στο οποίο συνέβαλε το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Αλλά με τον τερματισμό του, οι γηραιότεροι Ρομά, εκφράζουν το φόβο τους ότι τα παιδιά τους πάλι θα σταματήσουν να φοιτούν στα σχολεία και η αντιστροφή του κλίματος που επικρατούσε πριν το πρόγραμμα θα ξαναγυρίσει στους οικισμούς.

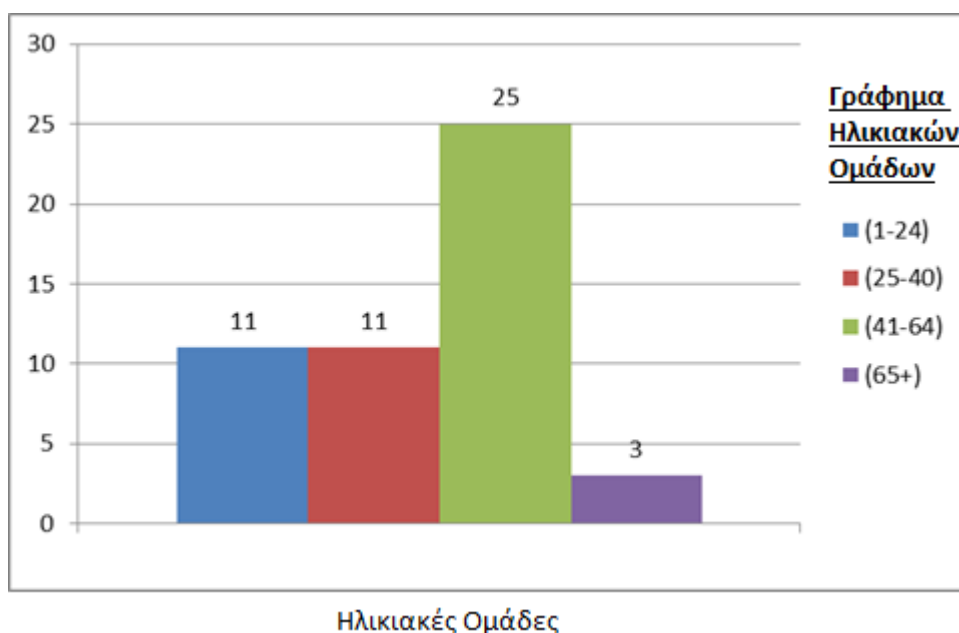
Στην πόλη του Βόλου, κατά τη διάρκεια διεκπεραίωσης της εργασίας, μοιράστηκαν σε διάφορους πολίτες 50 ερωτηματολόγια στο σύνολο, με σκοπό να καταγραφούν οι απόψεις τους γύρω από τους Ρομά και την κατάσταση την οποία βιώνουν οι άνθρωποι αυτοί. Με το πέρας των ερωτηματολογίων, οδηγηθήκαμε σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, τα οποία ενημέρωσαν το σχέδιο των ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκε για τις συνεντεύξεις. Οι απόψεις των πολιτών διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους, με τα αποτελέσματα αυτών να εμφανίζονται παρακάτω.

Από τα 50 ερωτηματολόγια που μοιράστηκαν απάντησαν σε αυτά 29 άντρες και 21 γυναίκες.

Εικόνα 1: Γράφημα Φύλου Ερωτηματολογίων.

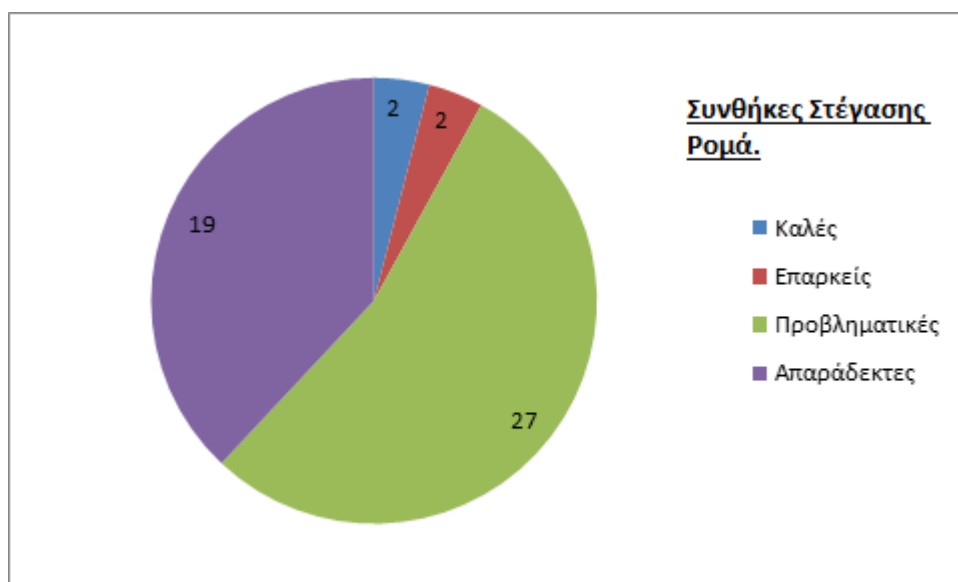
Οι ηλικιακές ομάδες, οι οποίες είχαν δημιουργηθεί ήταν οι εξής: 12-24, 25-40, 41-64 και 65+. Στην πρώτη ηλικιακή ομάδα ανήκαν 11 άτομα, στην δεύτερη 11, στην τρίτη 25 και στη τέταρτη 3.

Εικόνα 2: Γράφημα Ηλικιακών Ομάδων.

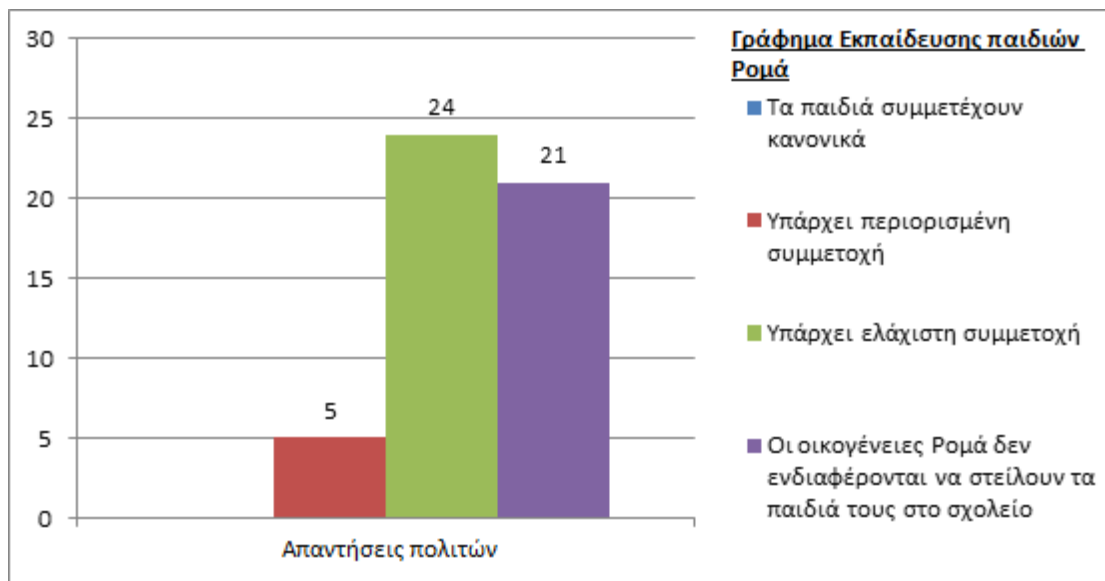
Η πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου αφορούσε για το αν οι πολίτες γνωρίζουν για τις συνθήκες στέγασης των Ρομά. Οι απαντήσεις, οι οποίες

δίνονταν ήταν καλές, επαρκείς, προβληματικές και απαράδεκτες. Σε αυτήν την ερώτηση το μεγαλύτερο ποσοστό των πολιτών απάντησε πως οι συνθήκες στέγασης ήταν προβληματικές ή απαράδεκτες και ελάχιστοι απάντησαν ότι ήταν καλές ή επαρκείς. Άρα, οι πολίτες του βόλου εμφανίζονται ενήμεροι για τις προβληματικές συνθήκες στέγασης της συγκεκριμένης ομάδας.

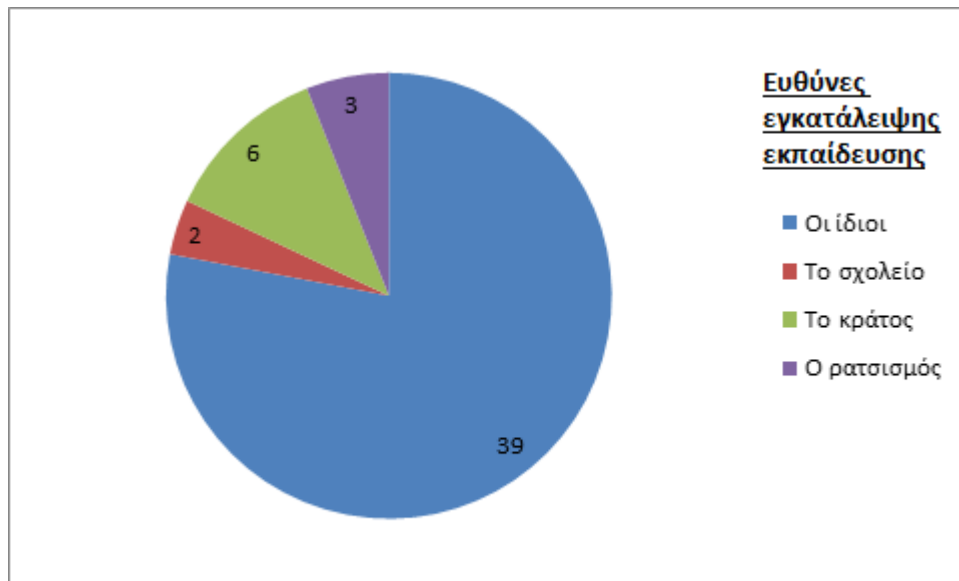
Εικόνα 3: Γράφημα Συνθηκών Στέγασης Ρομά

Στην ερώτηση «Τι γνωρίζετε για την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά στην Ελλάδα» τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα. Οι απαντήσεις που δίνονταν ήταν ότι τα παιδιά συμμετέχουν κανονικά, ότι υπάρχει περιορισμένη συμμετοχή, υπάρχει ελάχιστη συμμετοχή και ότι οι οικογένειες Ρομά δεν ενδιαφέρονται να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο. Οι πρώτες εκτιμήσεις έδειχναν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των πολιτών θα διαλέξει την τρίτη απάντηση και ότι υπάρχει ελάχιστη συμμετοχή και μετά θα διαλέξουν την δεύτερη απάντηση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι περισσότεροι διάλεξαν την τρίτη απάντηση ως την ιδανικότερη με 29 απαντήσεις και ως δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό «έριξαν» τις ευθύνες στους γονείς των παιδιών Ρομά με 21 απαντήσεις.

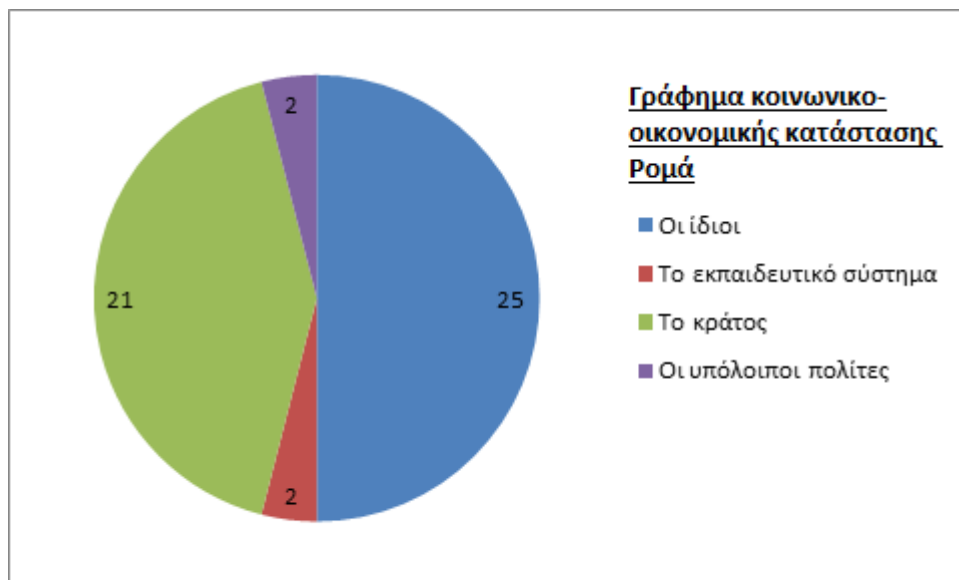

Εικόνα 4: Γράφημα Εκπαίδευσης Παιδιών Ρομά.

Στην επόμενη ερώτηση για το ποιος ευθύνεται που τα παιδιά Ρομά σταματούν πρόωρα το σχολείο, οι απαντήσεις των πολιτών έδειξαν ότι το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης πέφτει πάλι στους Ρομά με 39 απαντήσεις. Το ίδιο συνέβη και με την ερώτηση για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά με τις απαντήσεις πάλι να ρίχνουν την ευθύνη στους ίδιους τους Ρομά. Ακολουθούν και οι δύο πίνακες των απαντήσεων.

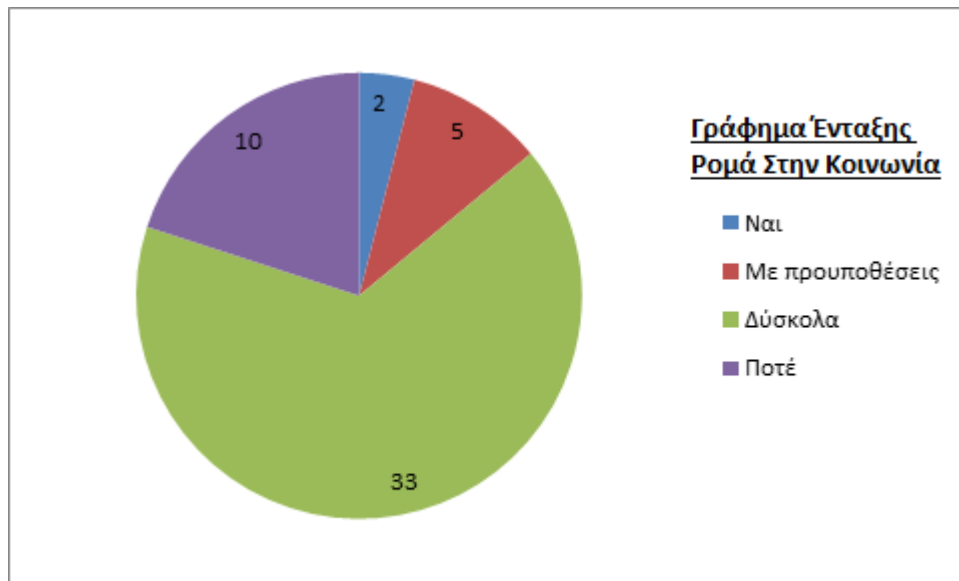

Εικόνα 5: Γράφημα Ευθυνών Εγκατάλειψης Εκπαίδευσης.

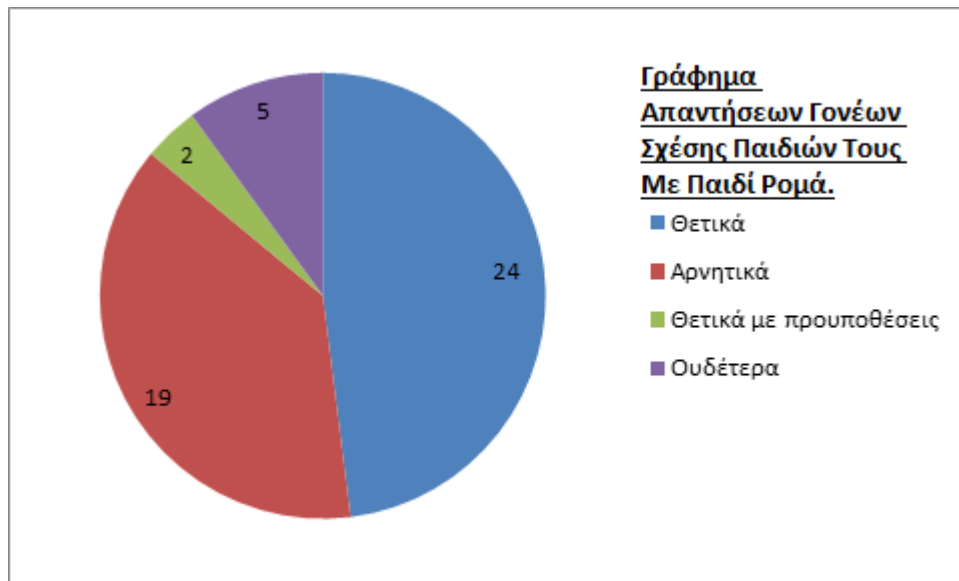
Εικόνα 6: Γράφημα Ευθυνών Κοινωνικο-οικονομικής Κατάστασης Ρομά.

Στην ερώτηση για το αν οι Ρομά θα καταφέρουν να ενταχθούν κάποια στιγμή στο μέλλον στην ελληνική κοινωνία, οι περισσότεροι πολίτες απάντησαν δύσκολα με 33 απαντήσεις και 10 απάντησαν ποτέ.

Εικόνα 7: Γράφημα Για Ένταξη Ρομά Στην Κοινωνία.

Η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου αποτελούσε κάτι σαν ερώτηση κρίσεως για τους πολίτες. Ρωτήσαμε λοιπόν, αν το παιδί τους ανάπτυξε διαπροσωπικές σχέσεις με ένα παιδί Ρομά στο σχολείο, ποιες θα ήταν οι πρώτες σκέψεις τους. Τα αποτελέσματα μας εξέπληξαν αφού οι 24 απάντησαν θετικά με απαντήσεις του τύπου «καλό παιδί να είναι», «αρκεί να μην μπλέξει το παιδί μου», «για να πηγαίνει σχολείο, θα είναι καλό παιδί» και παρόμοιες άλλες. Πολλοί πολίτες βέβαια απάντησαν αρνητικά (19 απαντήσεις) με απαντήσεις όπως «να ξεκόψει κατευθείαν», «θα μπλέξει», «είναι επικίνδυνοι» και διάφορες άλλες.

Εικόνα 8: Γράφημα Απόψεων Γονέων Για Τη Σχέση Του Παιδιού Τους Με Παιδί Ρομά.

Μέσω των ερωτηματολογίων καταφέραμε να εξάγουμε πολύ σημαντικά συμπεράσματα για τις απόψεις των πολιτών γύρω από το θέμα των Ρομά. Το μεγαλύτερο μέρος των πολιτών, ακόμα δεν μπορεί να εμπιστευθεί τους Ρομά και πιστεύει πως οι ίδιοι έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για την κατάσταση την οποία βιώνουν εδώ και πόσα χρόνια, με τον τρόπο που έχουν επιλέξει να ζουν, απομακρυσμένοι από όλους και ξεκομμένοι από την κοινωνία. Αντίθετα ένα άλλο ποσοστό πολιτών έχει αρχίσει να ευαισθητοποιείται με το θέμα των Ρομά. Τους βλέπει σαν ίσους πολίτες, με δικαιώματα. Θέλει να τους βοηθήσει να ενταχθούν εύκολα και ομαλά στην κοινωνία, με σταθερά βήματα, έτσι ώστε να καταφέρουν και αυτοί να έχουν ένα καλύτερο μέλλον για τους ίδιους και για τα παιδιά τους. Ρίχνει το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης στο κράτος και στους αρμόδιους φορείς και τους κατηγορεί για την περιθωριοποίηση την οποία βιώνουν οι συγκεκριμένοι άνθρωποι.

5.3.2. Ανάλυση αποτελεσμάτων προγράμματος μέσω συνεντεύξεων.

Εκτός από τα ερωτηματολόγια τα οποία μοιράστηκαν, μεγάλο μέρος της πτυχιακής εργασίας βασίστηκε και στις συνεντεύξεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν. Το φάσμα της έρευνας εκτείνεται σε 5 συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο, από τις οποίες οι δύο ήταν σε παιδιά Ρομά, από έναν διαμεσολαβητή Ρομά και πρόεδρο του οικισμού της Αγίας Παρασκευής, από μία καθηγήτρια του προγράμματος και από τον κ. Καρναβά Απόστολο, επίσης διαμεσολαβητή του προγράμματος. Μέσω των συνεντεύξεων κατάφερα να έρθω σε επαφή με τους Ρομά και αντλήσω πολλές πληροφορίες σχετικά με τη ζωή τους πριν και μετά το πρόγραμμα, και να δω ο ίδιος, την περιθωριοποίηση που δέχονται από το κράτος και τους αρμόδιους φορείς. Μπόρεσα επίσης να συλλέξω πληροφορίες για τη ζωή ενός παιδιού Ρομά και να δω την εκπαιδευτική κατάσταση που επικρατεί στους οικισμούς. Πιο αναλυτικά περιγράφονται παρακάτω.

Οι αντιλήψεις των Ρομά για τις διακρίσεις και το πρόγραμμα παρέμβασης

Αρχικά θα ξεκινήσω με τις συνεντεύξεις από τα παιδιά Ρομά. Το ένα παιδί ήταν 15 ετών και το άλλο 17 ετών. Και τα δύο βρίσκονται στο Σωφρονιστικό Ίδρυμα Βόλου και οι συνεντεύξεις πάρθηκαν σε ένα κοντινό καφέ, με την επιτήρηση τρίτου προσώπου-αντιπρόσωπο του ιδρύματος. Η πρώτη ερώτηση αφορούσε για την οικογενειακή τους κατάσταση με το πρώτο παιδί να είναι ορφανό από γονείς και να μεγαλώνει με τον παππού του και τα αδέρφια του. Το δεύτερο παιδί δεν είχε γνωρίσει ποτέ τον πατέρα του (νεκρός) και μεγάλωνε με τη μητέρα του και τα αδέρφια του. Σε αυτό το σημείο να τονίσω ότι η πρώτη ερώτηση, ήταν και η μοναδική που εντοπίστηκε κοινό σημείο στα δύο ανήλικα (ορφανά) και σε όλες τις άλλες ερωτήσεις παρατηρήθηκαν οι διαφορετικές αντιλήψεις των δύο παιδιών για τα θέματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά.

Η δεύτερη ερώτηση αφορούσε την εκπαιδευτική κατάρτιση των παιδιών. Και τα δύο παιδιά φοίτησαν μέχρι την Α΄ Γυμνασίου. Το πρώτο παιδί

απολάμβανε το σχολείο και ήταν εξαιρετος μαθητής, αλλά λόγω μιας μετακόμισης αναγκάστηκε να σταματήσει το σχολείο διότι έχασε τα βιβλία του. Το δεύτερο παιδί δε του άρεσε καθόλου το σχολείο, έχει μάθει να διαβάζει και να γράφει αλλά όπως χαρακτηριστικά είπε βαριέται να το κάνει. Ακολουθούν τα λόγια τους, όπως ακριβώς ειπώθηκαν.

Πρώτο παιδί: «Σχολείο πήγα μέχρι και την Α' Γυμνασίου. Ήμουν πολύ καλός μαθητής και απολάμβανα ιδιαίτερα να διαβάζω και να ασχολούμαι με δραστηριότητες του σχολείου. Σταμάτησα εκείνη τη χρονιά λόγω μιας μετακόμισης, όσο αστείο και αν φανεί, λόγω του ότι έχασα τα βιβλία μου και ντράπηκα να ζητήσω άλλα από το σχολείο».

Δεύτερο παιδί: «Πήγα μέχρι την Α' Γυμνασίου αλλά δεν μου άρεσε καθόλου, καθώς μου φαινόταν αρκετά δύσκολο. Έμαθα να διαβάζω και να γράφω αλλά βαριέμαι να το κάνω».

Η τρίτη ερώτηση αφορούσε αν στα χρόνια που φοιτούσαν στο σχολείο βίωσαν συμπεριφορές ρατσισμού και περιθωριοποίησης από τα υπόλοιπα παιδιά ή τους καθηγητές. Το πρώτο παιδί απάντησε πως δεν είχε προβλήματα τότε με τους συμμαθητές του ή τους δασκάλους του και έχει ως όνειρο να μπορέσει να τελειώσει κάποια στιγμή το σχολείο, ενώ το δεύτερο παιδί αναφέρει πως ήταν πολύ βίαιος με τους συμμαθητές του, με αποτέλεσμα όλοι να τον αποφεύγουν και αναγκάστηκε μάλιστα να εγκαταλείψει το σχολείο επειδή μία μέρα χτύπησε το γυμνασιάρχη του σχολείου.

Στην τέταρτη ερώτηση για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά, το πρώτο παιδί απάντησε πως είναι τραγική και για το λόγο αυτό αναγκάζονται να μετακομίζουν συχνά, ενώ το δεύτερο παιδί απάντησε πως «Αν ο τσιγγάνος δεν κλέψει, δεν θα φάει».

Πρώτο παιδί: «Η κατάσταση που βιώνουν είναι τραγική. Πολλές οικογένειες δεν έχουν ούτε τα απαραίτητα. Λόγω της κατάστασης που επικρατεί αρκετές οικογένειες αναγκάζονται να μετακομίζουν συχνά. Όπως και η δική μου».

Δεύτερο παιδί: «Αν ο τσιγγάνος δεν κλέψει, δεν θα φάει».

Στην προτελευταία ερώτηση για το ποιον βαραίνουν ευθύνες για την κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά καθημερινά και τα δύο παιδιά απάντησαν το κράτος, διότι δεν τους δίνουν την απαραίτητη σημασία που χρειάζεται.

Στην τελευταία ερώτηση για την εξέλιξη της κατάστασης των Ρομά το πρώτο παιδί απάντησε:

«Αν κάποιος από εμάς καταφέρουν και «ξεφύγουν» από τη σημερινή κατάσταση που επικρατεί, σπουδάσουν και καταφέρουν και βρουν κάποια θέση εργασίας, θα μπορέσουμε να ορθοποδήσουμε και μπορεί και η κοινωνία να μας δει με διαφορετική οπτική γωνία. Είμαστε κι εμείς σαν όλους τους άλλους».

Αντίθετα το δεύτερο παιδί απάντησε:

«Θα παραμείνει πάντα η ίδια. Εμείς θα κλέβουμε για να ζήσουμε και το κράτος θα μας βάζει μέσα».

Μέσα και από τις δύο αυτές συνεντεύξεις παρατηρούμε τις διαφορές ανάμεσα στους ίδιους τους Ρομά, σε μια τόσο νεαρή ηλικία. Το πρώτο παιδί ονειρεύεται ένα καλύτερο μέλλον, με σπουδές και μια δουλειά, το οποίο δεν χάνει ακόμα τις ελπίδες του. Αντίθετα το άλλο παιδί είναι γεμάτο μίσος για το κράτος, και δεν θέλει να ασχοληθεί με κάτι άλλο μέχρι τώρα στη ζωή του, αλλά να συνεχίσει τη ζωή που κάνει ως τώρα.

Οι αντιλήψεις των συνεργατών του προγράμματος.

Η επόμενη συνέντευξη ήταν με το διαμεσολαβητή των Ρομά και πρόεδρο του οικισμού της Αγίας Παρασκευής κ. Δημόπουλο Κωνσταντίνο. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στο σπίτι του στον οικισμό.

Η πρώτη ερώτηση ήταν σχετικά με το πρόγραμμα και το ρόλο του σε αυτό. Μου απάντησε ότι το πρόγραμμα είχε ως στόχο να εντάξει τα παιδιά Ρομά σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και αυτός είχε το ρόλο

του διαμεσολαβητή. Επίσης μου ανέφερε τις δυσκολίες που εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος που ήταν κυρίως γραφειοκρατικές, αλλά και δυσκολίες εμφανίστηκαν και στη πειθώ των γονέων να αφήσουν τα παιδιά τους να φοιτήσουν στο σχολείο.

Η δεύτερη ερώτηση ήταν για τα συμπεράσματα που καταλήξανε μέσω του προγράμματος. Μου είπε χαρακτηριστικά:

«Είχαμε αρχικά πολύ αισιόδοξα ποσοστά εισροής παιδιών Ρομά σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης που είχαμε πάρα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα να δούμε. Επιπλέον μέσω αυτού του φαινομένου είχαμε μεγάλη πτώση στα κρούσματα ρατσισμού προς το πρόσωπό μας, με τα αρχικά ποσοστά να αγγίζουν το 90%. Ο κόσμος μας αποδέχεται πιο εύκολα και δεν υπάρχει τόσος έντονος αποκλεισμός πλέον. Σκέψου ότι έχει αρχίσει κόσμος μη Ρομά να παντρεύεται Ρομά».

Η τρίτη ερώτηση είχε να κάνει με τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά. Σε αυτή την ερώτηση μου ανέφερε ότι δεν έχω να πω πολλά, αρκεί να γυρίσεις και να κοιτάξεις γύρω σου. Είμαστε παραμελημένοι από όλους. Βέβαια μου ανέφερε ότι δεν παραπονιέται, αφού αν κοιτάξουμε τον άλλον οικισμό του Αλιβερίου, η κατάσταση είναι ακόμα χειρότερη.

Στην τέταρτη ερώτηση για τις λύσεις που θα πρότεινε σχετικά με την πρόωγη εγκατάλειψη των παιδιών Ρομά από την εκπαίδευση, μου απάντησε ότι θα ήταν καλό να δημιουργηθούν και άλλα παρόμοια προγράμματα σαν αυτό που έλαβε χώρα, διότι βοήθησε πάρα πολύ τους Ρομά να δουν τη βοήθεια που δέχονται μέσω της εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα είπε:

«Να δημιουργηθούν και άλλα προγράμματα σαν αυτό. Μέσω του προγράμματος υπήρξε μια ομαλή ένταξη των Ρομά στην κοινωνία. Επίσης υπήρξε ενημέρωση στους γονείς των παιδιών για τους Ρομά, οι οποίοι άλλαξαν να μας βλέπουν απλά σαν γύφτους και άρχισαν να μας βλέπουν σαν ανθρώπους. Μέσω της εκπαίδευσης πιστεύω θα υπάρξει μεγάλη βοήθεια στους Ρομά και στον τρόπο με τον οποίο μας αντιμετωπίζει ο κόσμος».

Στην πέμπτη ερώτηση σχετικά με την εκπαιδευτική κατάρτιση των Ρομά ανέφερε πως κάποτε στα χρόνια που ήταν αυτός μαθητής, όλα τα παιδιά φοιτούσαν στο σχολείο. Το φαινόμενο που συμβαίνει τώρα είναι κάτι σαν «μόδα» των τελευταίων χρόνων.

Στην έκτη ερώτηση σχετικά με τις ευθύνες της κατάστασης των Ρομά μου απάντησε:

«Το μεγαλύτερο μέρος ευθύνης και φυσικά το έχει η πολιτεία. Δεν μας βοηθάει καν. Μας θυμάται μόνο όταν είναι για να πάρει τις ψήφους τους».

Τέλος στην ερώτηση για το αν τα προβλήματα τους οφείλονται στην έλλειψη εκπαίδευσης μου είπε πως και φυσικά οφείλονται, και αν πραγματοποιηθούν προγράμματα σαν το συγκεκριμένο, η κατάσταση θα βελτιωθεί άμεσα τα επόμενα χρόνια.

Μέσα από τη συνέντευξη με τον κ. Δημόπουλο είδα μέσα από τα μάτια ενός μεγαλύτερου και πιο έμπειρου ανθρώπου, τις κακουχίες που βιώνουν οι Ρομά καθημερινά. Όμως είδα και την ελπίδα του να μην έχει σβήσει τελείως και το όνειρο πως κάποια στιγμή όλα θα βελτιωθούν για αυτόν, την οικογένειά του και τη φυλή του. Τέλος να τονίσω ότι ο κ. Δημόπουλος μου ανέφερε αρκετές φορές τη βοήθεια που δέχθηκαν οι Ρομά των συγκεκριμένων οικισμών από το πρόγραμμα και από όλους τους ανθρώπους του προγράμματος.

Οι δύο τελευταίες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στον κ. Καρναβά Απόστολο, διαμεσολαβητή μεταξύ του προγράμματος και των Ρομά και από την επιστημονική συνεργάτη του προγράμματος κ. Φωτεινή Καλογεροπούλου. Οι ερωτήσεις ήταν ίδιες με αυτές του κ. Δημόπουλο και οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε ουδέτερο έδαφος, σε μία καφετέρια στο Βόλο.

Στην πρώτη ερώτηση σχετικά με το πρόγραμμα μου ανέφεραν ότι ήταν του ΕΣΠΑ, υπό τη χορηγία του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου και είχε ως σκοπό της ένταξη και ενσωμάτωση των παιδιών Ρομά στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Σχετικά με τις δυσκολίες, και οι δύο όπως και ο κ. Δημόπουλος μου απάντησαν ότι ήταν κυρίως γραφειοκρατικές.

Στη δεύτερη ερώτηση η κ. Καλογεροπούλου μου ανέφερε χαρακτηριστικά την αποτελεσματικότητα του προγράμματος και πως κατάφερε το πρόγραμμα να φέρει στο φως το πρόβλημα φοίτησης των παιδιών Ρομά, ενώ ο κ. Καρναβάς χαρακτήρισε το πρόγραμμα πλήρως επιτυχές, μέσω της άριστης συνεργασίας των ατόμων του προγράμματος και των Ρομά. Πιο συγκεκριμένα:

Καλογεροπούλου Φ.: «Η φοίτηση των παιδιών αυτών και η παραμονή τους στο σχολείο χρειάζεται επικουρικά υποστήριξη ιδιαίτερη. Οι δομές του Υπουργείου Παιδείας δεν είναι ικανές να ανταποκριθούν σε αυτές τις ανάγκες και χρειάζονται για το σκοπό αυτό άλλες υποστηρικτικές δομές όπως αυτή που το πρόγραμμα προσέφερε. Το πρόγραμμα έφερε στο φως πρόβλημα της φοίτησης των παιδιών Ρομά και απέδειξε με περίτρανο τρόπο την αποτελεσματικότητά του».

Καρναβάς Α.: «Η άριστη συνεργασία της επιστημονικής ομάδας του προγράμματος με συντονιστές, διαμεσολαβητές, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, ειδικά επιμορφωμένους εκπαιδευτικούς για τις ανάγκες του προγράμματος και η συνεχής παρακολούθηση της υλοποίησης του επέφερε εκπληκτικά αποτελέσματα πέραν των αναμενόμενων, που αναγνωρίστηκαν και από τον κεντρικό φορέα υλοποίησης του».

Στην τρίτη ερώτηση και οι δύο αναφέρουν ότι οι συνθήκες διαβίωσης είναι απελπιστικές, ειδικά στον οικισμό του Αλιβερίου, ενώ το οικονομικό πρόβλημα είναι εξίσου μεγάλο.

Στην τέταρτη ερώτηση για τους λόγους που σταματούν την εκπαίδευσή τους τα παιδιά Ρομά αναφέρουν πως υπάρχει έλλειψη σε εξειδικευμένο προσωπικό για το συγκεκριμένο ζήτημα και επιπλέον πρόβλημα αποτελεί η έλλειψη εκπαιδευτικής κουλτούρας από την πλευρά των Ρομά.

Στην πέμπτη ερώτηση για την εκπαιδευτική κατάρτιση, η κ. Καλογεροπούλου ανέφερε πως τα ποσοστά των παιδιών που φοιτούσαν πριν το πρόγραμμα στις βαθμίδες εκπαίδευσης ήταν πολύ μικρά, ενώ από τον κ. Καρναβά ειπώθηκαν τα εξής:

«Πιστεύω πως δεν υπήρχε μέχρι την έναρξη του προγράμματος. Για να είμαι πιο συγκεκριμένος δεν υπήρχε σε τόσο υψηλά ποσοστά πριν το πρόγραμμα. Το φαινόμενο της διαρροής παιδιών Ρομά ξεκίνησε τα τελευταία χρόνια».

Καλογεροπούλου Φ.: «Πολύ μικρά ποσοστά παιδιών φοιτούσαν στις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Με το πρόγραμμα αυτά τα ποσοστά αυξήθηκαν κατακόρυφα και καταφέραμε την ομαλή ένταξη και ενσωμάτωση των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση και στην κοινωνία».

Στην έκτη και προτελευταία ερώτηση για τις ευθύνες της κατάστασης, και οι δύο στοχοποιούν το κράτος, τους ίδιους, αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο με τη στάση που κρατάει απέναντι στη συγκεκριμένη ομάδα.

Τέλος χαρακτήρισαν την έλλειψη εκπαίδευσης ως ανασταλτικό παράγοντα για την καλύτευση της κατάστασης που βιώνουν οι Ρομά καθημερινά και πιστεύουν πως θα τους βοηθούσε να κοινωνικοποιηθούν πιο γρήγορα κάνοντας πιο ικανούς να δίνουν από μόνοι τους ευκολότερες λύσεις στα προβλήματά τους.

Συμπεράσματα

Μέσω των ερωτηματολογίων και των συνεντεύξεων που πραγματοποίησα, κατάφερα να βρω απαντήσεις σε πολλά και διάφορα ερωτήματα που μου είχαν απομείνει από την υπόλοιπη εργασία και έρευνα, την οποία είχα πραγματοποιήσει.

Αρχικά, απαντήσεις σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας από τον κόσμο. Ο κόσμος ευθύνεται σε ένα μεγάλο βαθμό, στο θέμα της περιθωριοποίησης της ομάδας αυτής, αφού αρκετά υψηλό ποσοστό πολιτών ακόμα τρέφει μεγάλο φόβο και ρατσισμό απέναντι στους Ρομά. Η εντύπωση τους, για τους συγκεκριμένους ανθρώπους, παραμένει η ίδια εδώ και χρόνια, με τους περισσότερους να μην θέλουν να έχουν καμία επαφή, λόγω του φόβου τους ότι μπορεί να τους μπλέξουν σε μελάδες ή επειδή τους θεωρούν πως δεν έχουν τη «σωστή συμπεριφορά» που πρέπει να έχει ένα μέλος της κοινωνίας, με αποτέλεσμα να πιστεύουν πως δεν είναι εύκολο να

συναναστραφείς μαζί τους. Επίσης μεγάλο μέρος του κόσμου, ρίχνει τις περισσότερες ευθύνες, για την κατάσταση την οποία βιώνουν οι Ρομά, στους ίδιους τους Ρομά και όχι στο κράτος, το οποίο τους έχει παραμελήσει τελείως, χωρίς επιδόματα, χαρτιά, εκπαίδευση. Τέλος, είναι πολλοί αυτοί που απάντησαν αρνητικά στην ερώτηση 9 του ερωτηματολογίου σχετικά στο αν θα άφηναν το παιδί τους να κάνει παρέα στο σχολείο με ένα παιδί Ρομά. 19 από τα 50 άτομα, σχεδόν το 50%, απάντησε πως δεν θα άφηνε το παιδί του να κάνει παρέα με το συγκεκριμένο παιδί, διότι θεωρούσε πως θα έμπλεκε το παιδί τους σε μπελάδες.

Από τις συνεντεύξεις, από την άλλη πλευρά, κατάφερα και άκουσα και την άποψη των ίδιων των Ρομά και ατόμων που έχουν καταφέρει και συνεργαστεί μαζί με την συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα.

Από την οπτική των Ρομά, θεωρούν τους εαυτούς του παραμελημένους από το κράτος, εδώ και πάρα πολλά χρόνια, χωρίς καμία βοήθεια σε καίρια θέματα που τους ταλανίζουν, όπως ανεργία, έλλειψη εισοδήματος, στέγαση, υγεία. Ο ρατσισμός θεωρούν βρίσκεται σε μεγάλα ποσοστά και η έλλειψη εκπαίδευσης δεν τους βοηθά στα προβλήματά τους. Θέλουν να καταφέρουν να ενταχθούν πλήρως στην κοινωνία και να αντιμετωπίζονται όπως και όλοι οι υπόλοιποι πολίτες. Είναι γεμάτοι όνειρα για μια καλύτερη ζωή για αυτούς και τις οικογένειές τους.

*Κεφάλαιο 6:
Συμπεράσματα*

Οι δύο βασικοί πυλώνες, που έχει βασιστεί η συγκεκριμένη πτυχιακή, είναι οι έννοιες του κοινωνικού αποκλεισμού και των μειονοτήτων. Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός δεν αποτελεί έναν καθαρά γεωγραφικό όρο, είναι περισσότερο ένας κοινωνιολογικός όρος ο οποίος αναφέρεται σε διαδικασίες αποκοπής από το κύριο κοινωνικό σώμα ολόκληρων κοινωνικών ομάδων οι οποίες θεωρούνται απειλητικές για τη δημόσια τάξη. Ως έννοια, έχει δεχτεί κριτική από πολλές πλευρές. Ο Castel αναφέρει πως ο αποκλεισμός αποτελεί μία «μη αναλυτική ιδέα», η οποία εξαιτίας του μεγάλου εύρους φαινομένων στα οποία αναφέρεται και τα οποία αναλύει, δεν είναι εύκολο να γίνει αντιληπτή (Castel στο Καυταντζόγλου 2006). Ο κοινωνικός αποκλεισμός, παρ' όλο που εμφανίζεται σε κείμενα Γάλλων κοινωνιολόγων από το '60-'70, εμφανίζεται στις κοινωνικές επιστήμες και τον πολιτικό λόγο ως κύριο εργαλείο κατηγοριοποίησης, ανάλυσης και ερμηνείας των κοινωνικών προβλημάτων και ως το «μείζον κοινωνικό θέμα της εποχής μας» από τα τέλη της δεκαετίας του '80, οπότε εισάγεται στις επίσημες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τον Jacques Delors και κυριαρχεί τελικά από τη δεκαετία του 1990 μέχρι και σήμερα.

Από την άλλη, με τον όρο μειονότητες χαρακτηρίζονται οι κοινωνικές ομάδες, οι οποίες περιθωριοποιούνται από το κοινωνικό σύνολο. Μειονότητα θεωρούνται και οι Ρομά, εδώ και αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, λόγω της περιθωριοποίησης, του κοινωνικού αποκλεισμού και του ρατσισμού που βιώνει καθημερινά από το κράτος, τους υπόλοιπους φορείς και από τους υπόλοιπους πολίτες, κατατάσσεται στις μειονότητες.

Μέσω της παραπάνω εργασίας κάναμε μία ιστορική αναδρομή στην πορεία των Ρομά, στην εμφάνιση τους στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, στην εγκατάστασή τους στον ελλαδικό χώρο και τέλος στις διακρίσεις που δέχονται σε πολλαπλούς τομείς της κοινωνίας, όπως στην υγεία, στη στέγαση, στην εργασία και φυσικά στην εκπαίδευση. Στον τομέα της υγείας παρατήρησα ότι οι Ρομά δεν έχουν δικαίωμα στη δωρεάν ιατρική περίθαλψη, αρκετές φορές λόγω έλλειψης εγγράφων, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να γίνουν δεχτοί για εξετάσεις στα νοσοκομεία και να αναγκάζονται να πληρώνουν την περίθαλψή τους. Τα περισσότερα

παιδιά δεν εμβολιάζονται και όταν αρρωσταίνουν οι γονείς τους δεν μπορούν να τα πάνε στο νοσοκομείο. Πολλές γυναίκες χρειάζονται ψυχολογική υποστήριξη, λόγω του εγκλεισμού τους στο σπίτι για το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας και της ενασχόλησής του κυρίως με τα παιδιά της οικογένειας.

Στον τομέα της στέγασης, η κατάσταση είναι εφιαλτική. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των Ρομά, διαμένουν σε καταυλισμούς που απαρτίζονται από παράγκες ή και τσίγκινα σπίτια, τα οποία είναι έτοιμα να πέσουν. Οι ελλείψεις είναι αρκετές, με την έλλειψη του ηλεκτρισμού, του νερού, της θέρμανσης να ξεχωρίζουν. Επίσης, πολλοί καταυλισμοί είναι χτισμένοι στα όρια των πόλεων είτε επειδή εκεί τους δόθηκε άδεια να εγκατασταθούν είτε επειδή εμφανίστηκαν προβλήματα συνεύρεσης με την κυρίαρχη πληθυσμιακή ομάδα. Τέλος, το κράτος δεν τους προσφέρει επαρκή βοήθεια, για να καταφέρουν να ζήσουν σε φυσιολογικές συνθήκες.

Στον τομέα της εργασίας τώρα, οι περισσότεροι Ρομά ασχολούνται σε εποχιακές δουλειές, στις οποίες χρειάζονται να μετακινούνται διαρκώς και σε δουλειές στον αγροτικό τομέα και στον τομέα του εμπορίου. Ο ερχομός των οικονομικών μεταναστών, ανάγκασε τους Ρομά να «χάσουν» την θέση τους σε αρκετές εργασίες του αγροτικού τομέα, αφού δεν δέχονται να δουλέψουν με τα λεφτά που τους προσφέρουν, με αποτέλεσμα να παίρνουν οικονομικούς μετανάστες στη θέση τους. Στον τομέα του εμπορίου, οι περισσότεροι δεν διαθέτουν τις απαραίτητες άδειες και έτσι τους διακατέχει ο φόβος της σύλληψης από την αστυνομία. Επιπλέον, αρκετοί Ρομά είναι άνεργοι, όλη τη διάρκεια του χρόνου, διότι κανένας δεν τους προσλαμβάνει λόγω του ότι ανήκουν στη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, και αν τυχόν και τους προσλάβουν δεν τους παρέχουν κοινωνική ασφάλιση.

Οι περισσότερες διακρίσεις εμφανίζονται στον τομέα της εκπαίδευσης. Η έλλειψη εκπαίδευσης εντείνει τον κοινωνικο-οικονομικό αποκλεισμό των Ρομά. Περίπου το 60% του πληθυσμού των Ρομά είναι αναλφάβητο και έχει σταματήσει την εκπαίδευση του μετά το δημοτικό σχολείο. Λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν αρκετές οικογένειες Ρομά, ωθούν τα παιδιά τους στην παιδική εργασία, για επιπλέον

εισόδημα, με αποτέλεσμα τα παιδιά να σταματούν την εκπαίδευσή τους. Τα κορίτσια, από την άλλη, σταματούν μετά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, είτε επειδή δεν τα αφήνουν οι γηραιότεροι να συνεχίσουν είτε επειδή κοντεύουν σε ηλικία γάμου. Τέλος, σοβαρό πρόβλημα εντοπίζεται και στην έλλειψη εξειδικευμένου διδακτικού προσωπικού. Όπως ανέφεραν και στις συνεντεύξεις οι άνθρωποι του προγράμματος, η έλλειψη υποδομών και η έλλειψη διδακτικού προσωπικού, σε συνδυασμό με ένα κάκιστο εκπαιδευτικό σύστημα και ένα Υπουργείο Παιδείας που δεν ενδιαφέρεται, έχει απομακρύνει τα άτομα της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας από την εκπαίδευση.

Η ύπαρξη και μόνο ενός ειδικού προγράμματος αποτελεί αναγνώριση της αδυναμίας του βασικού εκπαιδευτικού πλαισίου της χώρας να ανταποκριθεί στις ανάγκες/συνθήκες των Ρομά. Μέσω του προγράμματος τα αποτελέσματα ήταν άκρως ικανοποιητικά. Το πρόγραμμα κατάφερε να επαναφέρει τα παιδιά Ρομά στην εκπαίδευση και μάλιστα σε πολύ υψηλά ποσοστά. Επιπλέον, κατάφερε να πείσει τους γονείς των παιδιών πόσο σημαντική είναι η εκπαίδευση στη ζωή των παιδιών τους. Ο καθένας που θα αναλογιστεί την επιτυχία του προγράμματος, αν και είναι το πρώτο που πραγματοποιείται για τη συγκεκριμένη «μελέτη περίπτωσης», θα καταλάβει πόσο σημαντικά είναι τέτοιου είδους προγράμματα στη ζωή των ανθρώπων αυτών. Όλοι μέσα στο πρόγραμμα, πραγματοποίησαν εκπληκτική δουλειά, με αποφασιστικότητα, παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, και συνεργασία ανάμεσα σε αυτούς και σε διαμεσολαβητές Ρομά.

Έπειτα από το πέρας του προγράμματος, αρκετά μέλη που εργαζόταν στο πρόγραμμα, κράτησαν επαφές με τους οικισμούς των Ρομά για να μαθαίνουν την εξέλιξη τους, όσο και των παιδιών τους. Ένας επιπλέον λόγος που δεν σταμάτησαν να έχουν επαφές μαζί τους, είναι η έλλειψη συνοδευτικού μηχανισμού κοινωνικής εργασίας, που να στηρίζει /συνδράμει / καθοδηγεί τα παιδιά που ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα στα επόμενα βήματά τους.

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού εξακολουθεί να θεωρεί τους Ρομά υπευθύνους για τον αποκλεισμό που βιώνουν, αναπαράγοντας τις συνθήκες που οδηγούν σε διακρίσεις. Η εστίαση της πολιτικής στα

προβλήματά τους, όμως, έχει ευαισθητοποιήσει ένα τμήμα των πολιτών της κυρίαρχης πληθυσμιακά ομάδας. Παρά ταύτα, τα προγράμματα παρέμβασης έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα, λόγω της έλλειψης κονδυλίων, με αποτέλεσμα να αναγκάζονται να σταματήσουν κάποια στιγμή και το έργο το οποίο έχουν παράγει σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα να χάνεται, με την κατάσταση να επανέρχεται στην προηγούμενη της μορφή. Όσο υπάρχουν ειδικά προγράμματα, η ίδια τους η ύπαρξη λειτουργεί διαχωριστικά, ξεχωρίζοντας τους Ρομά από τους υπόλοιπους πολίτες της χώρας. Θεμιτός στόχος θα ήταν η στήριξη των Ρομά εντός του τυπικού πλαισίου εκπαίδευσης. Προγράμματα, σαν το συγκεκριμένο της έρευνας μας, βοηθούν στο μέγιστο τους Ρομά και την προσπάθεια ένταξης τους στην κοινωνία. Όπως μας είπε και ο κ. Δημόπουλος, μακάρι να δημιουργούνται κάθε μέρα τέτοιου είδους προγράμματα και να καταφέρουν όλα τα παιδιά Ρομά να τελειώνουν την εκπαίδευσή τους.

*Τελική Βιβλιογραφία &
Ηλεκτρονικές Πηγές*

- Benedict A. (1997), Φαντασιακές Κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού, Νεφέλη, Αθήνα.
- Burns E. M. (2006), Ευρωπαϊκή Ιστορία, Επίκεντρο.
- Chorianopoulos I., Tsetsiou I., Petraco E. (2014), Revisiting the EU's social exclusion discourse: Residential segregation, Greek Roma and the participatory governance lock in.
- Kenrick D. (1998), Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies), The Scarecrow Press.
- Δημητράς Π. (2010), Διαχρονικός αποκλεισμός των Ρομά από την εκπαίδευση.
- Διεθνής Συνάντηση με θέμα Πλαίσιο και Πρακτικές Ένταξης Ρομά (2014), Συνήγορος του Πολίτη, Αθήνα.
- Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Ελληνική Δημοκρατία), Η κατάσταση των τσιγγάνων στην Ελλάδα, Αθήνα.
- Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (2011), Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας.
- Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα, Αθήνα.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014), Έκθεση σχετικά με την υλοποίηση του Πλαισίου της Ε.Ε. για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά, Βρυξέλλες.
- Ζάικου Ι. (2015), Τα αθέατα εμπόδια στην πολιτική ένταξης των Ρομά. Αντίστροφος ρατσισμός και αυτογκετοποίηση – Ο ρόλος της εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Ζαφείρης Κ. Ν. & Ξηροτύρης Ν. Ι. (2002), Οι Ρομά Αράτου: Δημογραφική και Γενεαλογική Μελέτη, Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας, Αθήνα.
- Ζάχος Δ. (2003), Ιδεολογικές επιλογές και πολιτικές διαχείρισης της ετερότητας: Η στάση της ελληνικής πολιτείας απέναντι στους/στις Ρομά/Ρόμισες.

- Ιωσηφίδης Θ. (2003), Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας, Μυτιλήνη.
- Καλογιαννάκη Π. & Καρράς Κ. & Κοντογιάννη Δ. (2012), Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, Περιοδικό “Επιστήμες Αγωγής”, Ρέθυμνο-Κρήτη.
- Κοτρώτσιου Σ. & Σκεντέρης Ν. (2014), Οι πεποιθήσεις των Ρομά για την υγεία και η επίπτωση αυτών στη φροντίδα υγείας, Διεπιστημονική Φροντίδα Υγείας, Τόμος 6, Τεύχος 1.
- Λύκειο Κωφών – Βαρήκων (2013), Ερευνητική Εργασία: Πως η τεχνολογία επιδρά στη κοινότητα των κωφών και στην κατάκτηση της γνώσης, Αργυρούπολη.
- Παρθένης Χ. & Φραγκούλης Γ., Η Πρόσκληση της εκπαιδευτικής και κοινωνικής ένταξης των παιδιών Ρομά: Η (Επιτυχής;) περίπτωση της Αγίας Βαρβάρας.
- Πρωτοβουλία για την Κοινωνική Κατοικία και την Υποστήριξη της Κοινωνικής Ένταξης των Τσιγγάνων Πολιτών, μη Κυβερνητική Οργάνωση, Αθήνα.
- Λοΐζος Συμεού & Γιασεμίνα Καραγιώργη, Η ένταξη των Ρομά στο ελληνοκυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα.
- Τρουμπέτα Σ. (2001), Κατασκευάζοντας ταυτότητες για τους Μουσουλμάνους της Θράκης, Κριτική, Αθήνα.
- Τρουμπέτα Σ. (2008), Το διακύβευμα της καταγωγής των Ρομά (στο: Οι Ρομά στο Σύγχρονο Ελληνικό Κράτος. Συμβιώσεις-Αναιρέσεις-Απουσίες, Κριτική, Αθήνα.
- Τσελίκη Ε. (2014), Η προβληματική της σχολικής ένταξης παιδιών ρόμικης καταγωγής στην περιοχή του Ζεφυρίου Αττικής, Διπλωματική εργασία, Αθήνα.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (2011), Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής Για Τους Ρομά, Αθήνα.
- Χατζησαββίδης Σ. (1996), Οι Ρομ της Ελλάδος: γλώσσα και πολιτισμός, Μακεδόν.

- Χριστιανικό και Βυζαντινό Μουσείο, Με τους Ρομά στο Μουσείο, Αθήνα.

Ηλεκτρονικές Πηγές

- European Commission,
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_greece_strategy_el.pdf
- The Patrin Web Journal, <http://www.oocities.org/~patrin/>
- European Roma Information Office,
http://www.erionet.eu/national-strategy_greece
- http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/index_en.htm
- <http://www.coe.int/en/web/portal/roma/>
- http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_greece_strategy_el.pdf
- <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>
- <http://www.dare-net.eu/gr/introduction-to-roma-in-greece>
- <https://www.ertf.org/index.php/documents/charter-on-the-rights-of-the-roma>
- <http://www.protagon.gr/scripta/ideas/diaxronikos-apokleismos-twn-roma-apo-tin-ekpaidefsi-3344000000>
- <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/18716/11/ZaikouIoann11aMsc2015.pdf>

Παράρτημα

8.1. Παράρτημα πινάκων.

ΜΕΤΡΟ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ	ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΕΙΔΙΚΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ
Μέτρο 1	Διερεύνηση αναγκών και υλοποίηση βελτιώσεων των σχολικών υποδομών	<ul style="list-style-type: none"> - Καταλληλότητα κτιρίων - Επαρκής σχολικός εξοπλισμός - Διασφάλιση πρόσβασης μαθητών Ρομά στο σχολείο
Μέτρο 2	Ενίσχυση και στήριξη της φοίτησης των παιδιών Ρομά στην Προσχολική Εκπαίδευση	<ul style="list-style-type: none"> - Προγράμματα ενίσχυσης κοινωνικών δεξιοτήτων των νηπίων μαθητών Ρομά με στόχο την ομαλή σχολική ένταξη - Σεμινάρια Προαγωγής Υγείας - Προγράμματα ενδυνάμωσης της σχέσης οικογένειας Ρομά - Σχολείου - Παροχή κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού σε νηπιαγωγεία με μαθητές Ρομά
Μέτρο 3	Συστημική παρέμβαση για την παρακολούθηση της εγγραφής και φοίτησης παιδιών ρομά στις υποχρεωτικές βαθμίδες εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> - Μελέτη για την ανάπτυξη Μηχανισμού Παρακολούθησης και Καταγραφής του πληθυσμού - Ανάπτυξη του Μηχανισμού Παρακολούθησης και Καταγραφής - Εργαλεία παρακολούθησης εγγραφών και αξιολόγησης ποιότητας και συχνότητας φοίτησης
Μέτρο 4	Εκπαιδευτική στήριξη των μαθητών Ρομά και δράσεις κοινωνικής ένταξης	<ul style="list-style-type: none"> - Ίδρυση τάξεων Υποδοχής - Θερινά υποστηρικτικά τμήματα - Σεμινάρια ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών - Ενημέρωση για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και πρόληψης

		<p>παιδικών/εφηβικών κυλήσεων με έμφαση στην ιαότητα των φύλων</p> <ul style="list-style-type: none"> - Προγράμματα για την αντιμετώπιση της σχολικής βίας - Ανάπτυξη εξωσχολικών δραστηριοτήτων με έμφαση σε ειδικές δεξιότητες (π.χ. μουσική, χορός, μαθηματικά) - Στήριξη οικογενειών Ρομά με διαμεσολαβητές, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, κ.λ.π.
Μέτρο 5	Δράσας Στήριξης για τους Εκπαιδευτικούς άλλων των βαθμίδων υποχρεωτικής εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> - Προγράμματα Επιμόρφωσης και Ευαισθητοποίησης - Παροχή Στήριξης και Συμβουλευτικής των Εκπαιδευτικών μέσω Ψυχολόγων και Κοινωνικών Λειτουργών - Διερεύνηση της δυνατότητας μοριοδότησης για εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε σχολεία με μαθητικό πληθυσμό Ρομά μεγαλύτερο του 30%
Μέτρο 6	Ενίσχυση της Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Ενηλίκων και Ειδική μέριμνα για τα παιδιά ηλικίας 12 = 17 που εμφανίζουν ποσοστά διαρροής	<ul style="list-style-type: none"> - Ενημέρωση και παράτρυνση για συμμετοχή των νέων 18 = 30 ετών σε Σχολεία 2ης Ευκαιρίας και Κέντρα Επιμόρφωσης Ενηλίκων - Ιδιαίτερη μέριμνα για τη συμμετοχή των γυναικών Ρομά στα παραπάνω προγράμματα - Ειδικά σεμινάρια δια βίου κατάρτισης σε θέματα διαχείρισης προσωπικού και οικογενειακού εισοδήματος (micro financing) και εκμάθησης Τεχνών με στόχο την ενίσχυση της εκπαίδευσης των γυναικών - Ανάπτυξη Μηχανισμού Παρακολούθησης και Στήριξης των μαθητών ηλικίας 12= 17 που εντάσσονται καθυστερημένα ή επανεντάσσονται στο εκπαιδευτικό σύστημα
Μέτρο 7	Παροχή κινήτρων για Ένταξη και Επιτυχημένη Φοίτηση στη β' θμια και γ' θμια Εκπαίδευση	<ul style="list-style-type: none"> - Θεσμοθέτηση χρηματικό κλιμακούμενων βραβείων ανάλογα με τη βαθμίδα επιτυχούς ολοκλήρωσης κάθε κύκλου σπουδών

		<ul style="list-style-type: none"> - Διάδοση καλών πρακτικών των παιδιών που ωφελήθηκαν σε κοινότητες Ρομά - Οργάνωση πολιτισμικών δράσεων και σχολικών διαγωνισμών σε ειδικές δεξιότητες με ειδική πρόβλεψη ποσοστού μαθητών Ρομά που θα βραβεύονται.
Μέτρο 8	Ενημέρωση και Ευαισθητοποίηση τοπικών κοινοτήτων σε θέματα Ρομά	<ul style="list-style-type: none"> - Βιωματικά Σεμινάρια και Ημερίδες για ευαισθητοποίηση στα δικαιώματα των Ρομά - Δράσεις προβολής της κουλτούρας Ρομά με συμμετοχή 30% πληθυσμού Ρομά

Πίνακες 4-5-6: Προτεινόμενα μέτρα. Πηγή: ΥΕΚΑ 2011

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ	ΜΕΤΡΟ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ			ΕΘΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (σε εκ. ευρώ)
		ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ			
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	1	X	X				
	2		X				
	3		X				
	4		X				
	5		X				
	6		X				
	7		X				
	8		X				
ΣΥΝΟΛΟ							

Πίνακας 7: Χρηματοδοτικό σχήμα για την εκπαίδευση. Πηγή: ΥΕΚΑ 2011

Άξονας	Μέτρο	Τίτλος Δείκτη*	Τιμή βάσης ⁹	Τιμή Στόχος 2016 ¹⁰	Τιμή Στόχος 2020
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	1 Διερεύνηση αναγκών και υλοποίηση βελτιώσεων των σχολικών υποδομών	Αριθμός σχολείων με επαρκή αριθμό αιθουσών και σχολικό εξοπλισμό	--	20%	50%
		Αριθμός μαθητών που μεταφέρονται από τον τόπο κατοικίας στα σχολεία φοίτησης			
	2 Ενίσχυση και στήριξη της φοίτησης των παιδιών Ρομά στην Προσχολική Εκπαίδευση	1. Αριθμός προγραμμάτων για την ενίσχυση κοινωνικών δεξιοτήτων των νηπίων Ρομά	1	2	2
		2. Αριθμός Σχολείων που πραγματοποιήθηκαν Σεμινάρια Αγωγής Υγείας	--	20%	40%
		3. Ποσοστό οικογενειών Ρομά που θα συμμετέχουν σε προγράμματα ενδυνάμωσης της σχέσης Οικογένειας - Σχολείου	--	20%	30%
4. Αριθμός νηπιαγωγείων που θα παραλάβει εκπαιδευτικό υλικό	--	40%	90%		
3 Συστημική παρέμβαση για την παρακολούθηση της εγγραφής και φοίτησης παιδιών Ρομά στις υποχρεωτικές βαθμίδες εκπαίδευσης					

4	Εκπαιδευτική στήριξη των μαθητών Ρομά και δράσεις κοινωνικής ένταξης	1. Τόξεις Υποδοχής	79	150	100
		2. Θερνά υποστηρικτικά τμήματα	--	50	80
		3. Ποσοστό σχολείων όπου φοιτούν μαθητές Ρομά που συμμετέχουν σε Σεμινάρια ενημέρωσης των δικαιωμάτων των παιδιών	--	30%	50%
		4. Ποσοστό σχολείων που συμμετέχουν στις Ενημερώσεις για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και πρόληψης παιδικών/εφηβικών κυήσεων με έμφαση στην ισότητα των φύλων	--	30%	50%
		5. Ποσοστό σχολείων όπου φοιτούν μαθητές Ρομά που πραγματοποίησαν προγράμματα για την αντιμετώπιση της σχολικής βίας	--	40%	60%
		6. Ποσοστό μαθητών που θα επωφεληθούν από τις εξωσχολικές δραστηριότητες	--	20%	40%
		7. Αριθμός διαμεσολαβητών, κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων για τη στήριξη των Ρομά	120	300	500
5	Δράσεις Στήριξης για τους Εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων υποχρεωτικής εκπαίδευσης	Αριθμός εκπαιδευτικών που συμμετέχουν στα προγράμματα	2000	3500	6000
		Αριθμός διαμεσολαβητών, κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων για τη Συμβουλευτική εκπαιδευτικών	--	100	200
6	Ενίσχυση της Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Ενηλίκων και Ειδική μέριμνα για τα παιδιά ηλικίας 12 - 17 που εμφανίζουν ποσοστά διαρροής	-Αύξηση αριθμού Ρομά 18 - 30 ετών που παρακολούθησε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και Κέντρα Επιμόρφωσης Ενηλίκων	--	80%	120%
		-Ποσοστό γυναικών Ρομά στα παραπάνω προγράμματα	--	20%	30%
		- Αύξηση αριθμού μαθητών ηλικίας 12- 17 που εντάχθηκαν καθυστερημένα ή επανεντάχθηκαν στο εκπαιδευτικό σύστημα	--	15%	30%

Πίνακας 8-9: Οι στόχοι του προγράμματος για την εκπαίδευση και οι ενδεικτικοί δείκτες τους. Πηγή: ΥΕΚΑ 2011

8.2. Παράρτημα Ερωτηματολογίων και Συνεντεύξεων.

«Μειονότητες και εκπαίδευση: Το παράδειγμα των Ρομά στο Βόλο.»

Φύλο

A) Άρρεν

B) Θήλυ

Ηλικία

A) 12-25

B) 25-40

Γ) 40-65

Δ) 65+

(Επιλέξτε μια μόνο απάντηση)

Ερώτηση 1

Πως θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες στέγασης των Ρομά στην Ελλάδα;

- A)** Καλές **B)** Επαρκείς **Γ)** Προβληματικές **Δ)** Απαράδεκτες

Ερώτηση 2

Σε ποια επίπεδα πιστεύετε ότι κυμαίνεται το εισόδημα των Ρομά;

- A)** Υψηλά **B)** Μέτρια **Γ)** Χαμηλά **Δ)** Μηδενικά

Ερώτηση 3

Σε ποιο βαθμό θεωρείται ότι οι Ρομά δυσκολεύονται να εισέλθουν στην αγορά εργασίας;

- A)** Υψηλό **B)** Αρκετά **Γ)** Ελάχιστα **Δ)** Καθόλου

Ερώτηση 4

Τι γνωρίζεται για την εκπαιδευτική κατάρτιση των Ρομά στην Ελλάδα;

- A)** Καλή **B)** Επαρκής **Γ)** Προβληματική **Δ)** Απαράδεκτη

Ερώτηση 5

Τι γνωρίζετε για την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά στην Ελλάδα;

- A)** Τα παιδιά συμμετέχουν κανονικά.
B) Υπάρχει περιορισμένη συμμετοχή.
Γ) Υπάρχει ελάχιστη συμμετοχή.
Δ) Οι οικογένειες Ρομά δεν ενδιαφέρονται να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο.

Ερώτηση 6

Τα περισσότερα παιδιά Ρομά σταματούν το σχολείο μετά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ποιος πιστεύετε ότι ευθύνεται γι' αυτό;

- A)** Οι ίδιοι **B)** Το σχολείο **Γ)** Το κράτος **Δ)** Ο ρατσισμός

Ερώτηση 7

Ποιος πιστεύεται ότι έχει μεγαλύτερο μέρος ευθύνης για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά στην Ελλάδα;

- A)** Οι ίδιοι **B)** Το εκπαιδευτικό σύστημα **Γ)** Το κράτος
Δ) Οι υπόλοιποι πολίτες

Ερώτηση 8

Πιστεύετε πως οι Ρομά θα ενταχθούν στη ελληνική κοινωνία;

- A)** Ναι **B)** Με προϋποθέσεις **Γ)** Δύσκολα **Δ)** Ποτέ

Ερώτηση 9

Είστε γονέας και το παιδί σας αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις στο σχολείο με ένα παιδί Ρομά. Ποιες είναι οι πρώτες σκέψεις που σας έρχονται στο μυαλό;

Για τους ενήλικες του προγράμματος

1) Ποιος ήταν ο σκοπός του προγράμματος και ποιος ο ρόλος σας σε αυτό;

➔ Πως προέκυψε το πρόγραμμα; Ήταν πρωτοβουλία των τοπικών αρχών· άλλων φορέων ή της ωφελούμενης ομάδας;

➔ Ποιες δυσκολίες εμφανίστηκαν κατά τη φάση της συγκρότησης του προγράμματος;

➔ Ποιες δυσκολίες εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του;

➔ Ποια ήταν κατά τη γνώμη σας η μεγαλύτερη πρόκληση (κοινωνική, οργανωτική, οικονομική κλπ.) που αντιμετώπισε το πρόγραμμα;

➔ Πιστεύετε ότι το πρόγραμμα ήταν αποτελεσματικό; Σε ποιο βαθμό; Αν όχι, γιατί;

2) Σε τι συμπεράσματα καταλήξατε μέσω του προγράμματος; Ήταν αυτά που αναμένατε;

3) Πως θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά από τη δική σας οπτική;

4) Τα περισσότερα παιδιά Ρομά σταματούν το σχολείο μετά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Πάνω σε αυτή την προβληματική, υπάρχουν κάποιες λύσεις που θα προτείνατε για τον περιορισμό του φαινομένου;

6) Ποιος νομίζετε ότι έχει μεγαλύτερο μέρος ευθύνης για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά στην Ελλάδα;

7) Πιστεύετε πως τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά προέρχονται σε κάποιο βαθμό από την έλλειψη εκπαίδευσής τους;

Για τους ανήλικους

Με τα παιδιά θα ήθελα να μην ξεκινήσω κατευθείαν με ερωτήσεις για να τους βοηθήσω να νιώσουν πιο οικεία. Επομένως:

- 1) Να μου μιλήσει λίγο για τη ζωή του και της οικογένειάς του. (από πόσα άτομα αποτελείται, τι δουλειά κάνουν, πόσοι εργάζονται)
- 2) Ποια είναι η εκπαιδευτική του κατάρτιση; Αν την εγκατέλειψε πρόωρα, ποιοι λόγοι τον οδήγησαν;
- 3) Τα χρόνια που πήγε σχολείο, βίωσε συμπεριφορές ρατσισμού και περιθωριοποίησης από τα υπόλοιπα παιδιά ή τους καθηγητές;
- 4) Ποια είναι η άποψη του για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά στην Ελλάδα;
- 5) Ποιος νομίζει πως ευθύνεται για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά καθημερινά;
- 6) Ποια είναι η άποψη του για την εξέλιξη της κατάστασης που βιώνουν οι Ρομά στο μέλλον;

Συνεντεύξεις & Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων

Συνεντεύξεις Ανηλίκων Ρομά

1^η Συνέντευξη από τον 15χρονο Δημήτρη.

Ερώτηση 1: Πες μου λίγα λόγια για τη ζωή σου και για την οικογένεια σου (από πόσα άτομα απαρτίζεται, τι δουλειά κάνουν, πόσοι εργάζονται).

Απάντηση: Είμαι ορφανός από γονείς και με έχει μεγαλώσει κυρίως ο παππούς μου, ο οποίος έχει πάγκο στη λαϊκή αγορά. Εγώ πολλές φορές βοηθάω τον παππού μου στη λαϊκή. Οικονομική βοήθεια δεχόμαστε και από τον αδερφό του πατέρα μου. Επίσης έχω και τρία αδέρφια που βοηθάνε.

Ερώτηση 2: Ποια είναι η εκπαιδευτική σου κατάρτιση; Εγκατέλειψες πρόωρα το σχολείο και αν ναι ποιοι λόγοι σε οδήγησαν σε αυτή την απόφαση;

Απάντηση: Σχολείο πήγα μέχρι και την Α' Γυμνασίου. Ήμουν πολύ καλός μαθητής και απολάμβανα ιδιαίτερα να διαβάζω και να ασχολούμαι με δραστηριότητες του σχολείου. Σταμάτησα εκείνη τη χρονιά λόγω μιας μετακόμισης, όσο αστείο και αν φανεί, λόγω του ότι έχασα τα βιβλία μου και ντράπηκα να ζητήσω άλλα από το σχολείο.

Ερώτηση 3: Τα χρόνια τα οποία φοίτησες στο σχολείο, βίωσες συμπεριφορές ρατσισμού και περιθωριοποίησης από τα υπόλοιπα παιδιά ή από τους καθηγητές;

Απάντηση: Δεν είχα αντιμετωπίσει σχεδόν καμία φορά πρόβλημα με τα υπόλοιπα παιδιά ή τους καθηγητές, αντίθετα είχα αρκετούς φίλους στο σχολείο. Εύχομαι κάποια στιγμή να καταφέρω να τελειώσω την εκπαίδευση μου και να μπορέσω να φοιτήσω στο πανεπιστήμιο.

Ερώτηση 4: Ποια είναι η άποψη σου για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά στην Ελλάδα;

Απάντηση: Η κατάσταση που βιώνουν είναι τραγική. Πολλές οικογένειες δεν έχουν ούτε τα απαραίτητα. Λόγω της κατάστασης που επικρατεί αρκετές οικογένειες αναγκάζονται να μετακομίζουν συχνά. Όπως και η δική μου.

Ερώτηση 5: Ποιος νομίζεις πως ευθύνεται για την κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι Ρομά; Το κράτος, ο ρατσισμός, ο υπόλοιπος κόσμος, οι ίδιοι οι Ρομά;

Νομίζω πως μεγαλύτερο μέρος ευθύνης έχει το ελληνικό κράτος. Να σου δώσω ένα παράδειγμα που το στηρίζω αυτό. Πολλές οικογένειες χρειάζονται κάποιο επίδομα και θα πρέπει να συλλέξουν κάποια χαρτιά για να μπορέσουν να τους το δώσουν. Το κράτος και οι αρμόδιοι φορείς τις περισσότερες φορές ή καθυστερούν πολύ τα χαρτιά ή δεν μας τα χορηγούν ποτέ.

Ερώτηση 6: Ποια είναι η άποψη σου για την εξέλιξη της κατάστασης των Ρομά στο μέλλον;

Απάντηση: Αν κάποιοι από εμάς καταφέρουν και «ξεφύγουν» από τη σημερινή κατάσταση που επικρατεί, σπουδάσουν και καταφέρουν και βρουν κάποια θέση εργασίας, θα μπορέσουμε να ορθοποδήσουμε και μπορεί και η κοινωνία να μας δει με διαφορετική οπτική γωνία. Είμαστε κι εμείς σαν όλους τους άλλους.

2^η Συνέντευξη από τον 17χρονο Χρήστο.

Απάντηση 1^η: Πατέρας δεν υπάρχει καθώς είναι νεκρός εδώ και 10 χρόνια. Έχω 6 αδέρφια, από τα οποία είμαι ο μικρότερος. Όλα τα αδέρφια μου είναι παντρεμένα και έχω και 3 ανίψια. Η μητέρα μου είναι καθαρίστρια σε σχολείο και τα χρήματα που παίρνει δεν φτάνουν ούτε για τα απαραίτητα. Όλα τα αδέρφια μου και εγώ μαζί, έχουμε μάθει να ζούμε από τις κλοπές και όλοι θα είμαστε στη φυλακή σε λίγα χρόνια από ότι φαίνεται.

Απάντηση 2^η: Πήγα μέχρι την Α' Γυμνασίου αλλά δεν μου άρεσε καθόλου, καθώς μου φαινόταν αρκετά δύσκολο. Έμαθα να διαβάζω και να γράφω αλλά βαριέμαι να το κάνω.

Απάντηση 3^η: Ήμουν πολύ βίαιος στο σχολείο με όλα τα παιδιά. Μου άρεσε να τα ενοχλώ με αποτέλεσμα όλα να προσπαθούν να με αποφύγουν. Αναγκάστηκα να σταματήσω το σχολείο διότι μια μέρα χτύπησα τον Γυμνασιάρχη του σχολείου και με διώξανε.

Απάντηση 4^η: Αν ο τσιγγάνος δεν κλέψει, δεν θα φάει.

Απάντηση 5^η: Το κράτος ευθύνεται για την κατάσταση που βιώνουμε κάθε μέρα. Δεν έχει ασχοληθεί ποτέ μαζί μας.

Απάντηση 6^η: Θα παραμείνει πάντα η ίδια. Εμείς θα κλέβουμε για να ζήσουμε και το κράτος και η αστυνομία θα μας βάζουν μέσα.

Συνεντεύξεις Ατόμων του Προγράμματος

1^η Συνέντευξη από τον κ. Καρναβά Απόστολο.

Ερώτηση 1^η: Ποιος ήταν ο σκοπός του προγράμματος και ποιος ο ρόλος σας σε αυτό;

Απάντηση: Με την υλοποίηση του προγράμματος «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά», επιχειρείται η βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα, μαθητών Ρομά, που απειλούνται με εκπαιδευτική ανισότητα και περιθωριοποίηση. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε τα σχολικά έτη 2011-12, 12-13, 13-14, 14-15 και σε αυτό συμμετείχα ως συντονιστής για το νομό Μαγνησίας, διαμεσολαβώντας σε ζητήματα φοίτησης των μαθητών Ρομά μεταξύ σχολείου-οικογένειας, υποστηριζόμενος από 2 διαμεσολαβητές Ρομά που επελέγησαν από το πρόγραμμα για αυτό το λόγο.

- Πως προέκυψε το πρόγραμμα; Ήταν πρωτοβουλία των τοπικών αρχών, άλλων φορέων ή της ωφελούμενης ομάδας;

Το πρόγραμμα ήταν ενταγμένο στο ΕΣΠΑ, είχε αναληφθεί από το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο και στη Θεσσαλία υποστηριζόταν από το πανεπιστήμιο Θεσσαλίας με επικεφαλής τον καθηγητή κ. Χρήστο Γκόβαρη.

- Ποιες δυσκολίες εμφανίστηκαν κατά τη φάση της συγκρότησης του προγράμματος;

Κυρίως οι δυσκολίες ήταν γραφειοκρατικές και χρονοβόρες όσον αφορά τη διαδικασία επιλογής των εμπλεκόμενων συνεργατών που θα συμμετείχαν στο πρόγραμμα.

- Ποιες δυσκολίες εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του;

Αρχικά παρουσιάστηκαν κάποιες μικροδυσκολίες όσον αφορά το χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο, που οι εκπαιδευτικοί που στάλθηκαν στα σχολεία από το πρόγραμμα έπρεπε να διδάξουν στην ομάδα στόχου που ήταν οι μαθητές Ρομά του σχολείου.

- Ποια ήταν κατά τη γνώμη σας η μεγαλύτερη πρόκληση (κοινωνική, οργανωτική, οικονομική κλπ.) που αντιμετώπισε το πρόγραμμα;

Η πρόκληση ήταν καθαρά κοινωνική από την πλευρά των γονιών Ρομά που δεν είχαν εκπαιδευτική κουλτούρα και ήταν αρνητικοί στη φοίτηση των παιδιών τους. Αρχικά εκφράστηκαν και κάποιες επιφυλάξεις από γονείς μη Ρομά λόγω της προσέλευσης αρκετών μαθητών Ρομά στο σχολείο, οι οποίες γρήγορα εκμηδενίστηκαν από προσπάθειες και επιμορφωτικές παρεμβάσεις ειδικών του προγράμματος.

- Πιστεύετε ότι το πρόγραμμα ήταν αποτελεσματικό; Σε ποιο βαθμό; Αν όχι, γιατί;

Το πρόγραμμα πέτυχε απόλυτα, μοναδική περίπτωση σε όλη την Ελλάδα, ώστε οι μαθητές Ρομά ενός μεγάλου οικισμού (Αγίας Παρασκευής) να φοιτούν όλοι στο νηπιαγωγείο-Δημοτικό-Γυμνάσιο, ενώ μεγάλα ήταν τα ποσοστά φοίτησης μαθητών Ρομά και του άλλου οικισμού (Αλιβερίου) στο σχολείο της περιοχής τους (80 μαθητές στο Δημοτικό το 2011 και 224 το 2014).

Ερώτηση 2^η: Σε τι συμπεράσματα καταλήξατε μέσω του προγράμματος; Ήταν τα αναμενόμενα;

Η άριστη συνεργασία της επιστημονικής ομάδας του προγράμματος με συντονιστές, διαμεσολαβητές, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, ειδικά επιμορφωμένους εκπαιδευτικούς για τις ανάγκες του προγράμματος και η συνεχής παρακολούθηση της υλοποίησης του

επέφερε εκπληκτικά αποτελέσματα πέραν των αναμενόμενων, που αναγνωρίστηκαν και από τον κεντρικό φορέα υλοποίησης του.

Ερώτηση 3^η: Πως θα χαρακτηρίζατε τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά από τη δική σας οπτική;

Στον οικισμό της Αγίας Παρασκευής οι συνθήκες διαβίωσης είναι μέτριες ως καλές και όλοι οι κάτοικοι σχεδόν διαμένουν σε σπίτια. Στον οικισμό του Αλιβερίου ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων ζουν σε άθλιες συνθήκες σε παράγκες και πρόχειρες κατασκευές. Το οικονομικό πρόβλημα είναι το μεγαλύτερο σ' αυτούς και οι προσπάθειες του Δήμου και άλλων φορέων δεν μπορούν να προσφέρουν υπηρεσίες λόγω έλλειψης δικαιολογητικών (φορολογικές δηλώσεις κλπ). Με την υποστήριξη του τοπικού μητροπολίτη Δημητριάδος οι μαθητές Ρομά του οικισμού Αλιβερίου έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα σίτισης «Νιάρχος» και απολαμβάνουν το δεκατιανό τους δωρεάν.

Ερώτηση 4^η: Τα περισσότερα παιδιά Ρομά σταματούν το σχολείο μετά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Πάνω σε αυτή την προβληματική, υπάρχουν κάποιες λύσεις που θα προτείνατε για τον περιορισμό του φαινομένου;

Δύο είναι οι λόγοι που μαθητές Ρομά σταματούν τη φοίτηση από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο.

A) Γνωστικά ελλείμματα της ύλης του αναλυτικού προγράμματος στην Α' Γυμνασίου τους απογοητεύουν και χωρίς υποστήριξη απογοητεύονται και σταματούν τη φοίτηση. Χρειάζονται υποστήριξη από εκπαιδευτικούς επιμορφωμένους να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες τους. Εδώ φάνηκε η υποστήριξη που πρόσφερε το πρόγραμμα με τους εκπαιδευτικούς που κάλυπταν στο γυμνάσιο αυτές τις ανάγκες και έτσι αρκετοί μαθητές παρέμειναν στο γυμνάσιο.

B) Οι γονείς Ρομά του Αλιβερίου ακολουθώντας έως και σήμερα την κουλτούρα τους, παντρεύουν σε αυτή την ηλικία τα παιδιά τους, τα δε κορίτσια τα απαγορεύουν παντελώς να φοιτήσουν στο γυμνάσιο φοβούμενοι μην τα κλέψουν. Η μόνη και μοναδική περίπτωση ήταν το

σχολικό έτος 2014-15 που στο Γυμνάσιο φοίτησε 1 μαθήτρια. Για να χαθεί το πρόβλημα χρειάζεται αγώνας, επιμόρφωση, να πεισθούν ως ένα βαθμό κάποιοι γονείς να λειτουργήσουν παραδειγματικά και για τους υπόλοιπους, να ξεπεραστεί αυτό το πολύ δύσκολο πρόβλημα.

Ερώτηση 5^η: Τι γνωρίζετε για την εκπαιδευτική κατάρτιση των Ρομά στην Ελλάδα;

Πιστεύω πως δεν υπήρχε μέχρι την έναρξη του προγράμματος. Για να είμαι πιο συγκεκριμένος δεν υπήρχε σε τόσο υψηλά ποσοστά πριν το πρόγραμμα. Το φαινόμενο της διαρροής παιδιών Ρομά ξεκίνησε τα τελευταία χρόνια.

Ερώτηση 6^η: Ποιος νομίζετε ότι έχει μεγαλύτερο μέρος ευθύνης για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση που βιώνουν οι Ρομά στην Ελλάδα;

Η γκετοποίηση αυτής της ομάδας του πληθυσμού από το κεντρικό κράτος μάλλον είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που οι Ρομά δυσκολεύονται να ενσωματωθούν με την κυρίαρχη ομάδα πληθυσμού. Έτσι διαιωνίζουν στοιχεία της κουλτούρας τους που είναι αρνητικά (εκπαιδευτική κουλτούρα) και τελικά παρουσιάζονται ως και οι ίδιοι να μην αποδέχονται τους άλλους θεωρώντας ρατσιστές εκ προοιμίου τον υπόλοιπο μη Ρομά πληθυσμό. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δυσκολεύονται αρκετοί να έχουν πρόσβαση στην ελεύθερη εργασία ή λόγω ελλειμματικής εκπαίδευσης τους αδυνατούν να διεκπεραιώσουν ή να συμμορφωθούν με κανόνες και νόμους για την ανάπτυξη της επαγγελματικής τους εργασίας. Η τελευταία κρίση στην πατρίδα μας πλήττει σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό αυτές τις ανέτοιμες και ανοργάνωτες ομάδες πληθυσμού και είναι αυτές που πλέον βρίσκονται σε τραγική κατάσταση επιβίωσης, αρκετές δε φορές μπλέκονται σε νομικές γραφειοκρατικές διαδικασίες, λόγω έλλειψης δικαιολογητικών και δεν μπορούν να απολάβουν την όποια μέριμνα που δίνεται σε ευπαθείς ομάδες.

Ερώτηση 7^η: Πιστεύετε πως τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά προέρχονται σε κάποιο βαθμό από την έλλειψη εκπαίδευσης τους;

Η έλλειψη εκπαίδευσης των Ρομά λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας κατανόησης του γίνεσθαι σε κοινωνικό, οικονομικό επίπεδο, συντηρεί την πρωτογονική τους κουλτούρα, δεν επιτρέπει την ένταξη και ενσωμάτωση τους σε γενικό πληθυσμό, στην κατανόηση νόμων και κανόνων, έχοντας ως συνέπεια τη συντήρηση της φτώχειας και της εξαθλίωσης τους. Προγράμματα όπως το πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» πρέπει μόνιμα και για αρκετά χρόνια να υλοποιούνται, να ενισχύεται η πρόσβαση των παιδιών Ρομά στην προσχολική αγωγή, στη συνέχεια στο Δημοτικό-Γυμνάσιο-Λύκειο-Πανεπιστήμιο, να υποστηρίζονται τα σχολεία με μαθητές Ρομά από εξειδικευμένο εκπαιδευτικό προσωπικό και με στρατηγικές μάθησης που να ενθαρρύνουν τη διαπολιτισμική κατανόησης επικοινωνία και συνεργασία.

2^η Συνέντευξη από την κ. Καλογεροπούλου Φωτεινή.

Απάντηση 1^η: Η πρόσβαση, ένταξη των μαθητών Ρομά στο σχολείο, η εξοικείωση με αυτό και η παραμονή τους και φοίτησή τους τουλάχιστον της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Στο πρόγραμμα ήμουν επιστημονικός συνεργάτης-συνεργάτης δικτύου για την παιδαγωγική-διδακτική εποπτεία των εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε σχολεία του Ν. Μαγνησίας που είναι ενταγμένα στο πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά».

- Το πρόγραμμα ήταν «ΕΣΠΑ 2007-2013» και υλοποιήθηκε με την εποπτεία του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

- Δεν εμφανίστηκαν ιδιαίτερες δυσκολίες.

- Επαναπροσαρμογή δράσεων και στρατηγικές μάθησης.

(ομαδοσυνεργατικότητα, διαφοροποιημένη μάθηση)

- Κυρίως κοινωνική εκ μέρους των γονιών των Ρομά μαθητών.

- Πολύ αποτελεσματικό και αυτό φάνηκε από τον αριθμό των φοιτούντων μαθητών Ρομά σε νηπιαγωγείο και δημοτικό κυρίως και τη μικρή διαρροή φοίτησής τους.

Απάντηση 2^η: Η φοίτηση των παιδιών αυτών και η παραμονή τους στο σχολείο χρειάζεται επικουρικά υποστήριξη ιδιαίτερη. Οι δομές του Υπουργείου Παιδείας δεν είναι ικανές να ανταποκριθούν σε αυτές τις ανάγκες και χρειάζονται για το σκοπό αυτό άλλες υποστηρικτικές δομές όπως αυτή που το πρόγραμμα προσέφερε. Το πρόγραμμα έφερε στο φως πρόβλημα της φοίτησης των παιδιών Ρομά και απέδειξε με περίτρανο τρόπο την αποτελεσματικότητά του.

Απάντηση 3^η: Οι συνθήκες διαβίωσης είναι απελπιστικές κυρίως στον οικισμό του Αλιβερίου. Έλλειψη εργασίας, χρημάτων, απουσία πρόνοιας του κράτους έχουν φέρει σε πλήρη εξαθλίωση τους κατοίκους Ρομά και δημιουργείται πλέον πρόβλημα επιβίωσής τους.

Απάντηση 4^η: Υποστηρικτικές δομές με κατάλληλο προσωπικό πρέπει να υπάρχουν στο γυμνάσιο που να υποστηρίζουν και να καλύπτουν τα γνωστικά κενά των μαθητών Ρομά σ' αυτό. Οι υπάρχοντες καθηγητές δεν είναι επιμορφωμένοι και δεν μπορούν παρά την όποια καλή τους θέληση να καλύψουν αυτό το κενό και να αντιμετωπίσουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών τους Ρομά. Έτσι οι μαθητές Ρομά με χαμηλή πλέον αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη εγκαταλείπουν το σχολείο θεωρώντας τον εαυτό τους ως παρείσακτο σ' αυτό. Οι γονείς Ρομά χρειάζονται ενημέρωση για τα αποτελέσματα και τα οφέλη που μπορούν να έχουν τα παιδιά τους φοιτώντας στο γυμνάσιο (εύρεση εργασίας) και ότι πρέπει κάποια στοιχεία της οπισθοδρομικής κουλτούρας τους να τα επαναπροσδιορίσουν.

Απάντηση 5^η: Πολύ μικρά ποσοστά παιδιών φοιτούσαν στις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Με το πρόγραμμα αυτά τα ποσοστά αυξήθηκαν κατακόρυφα και καταφέραμε την ομαλή ένταξη και ενσωμάτωση των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση και στην κοινωνία.

Απάντηση 6^η: Νομίζω και το κράτος που δεν φαίνεται πουθενά, αυτά τα τελευταία κυρίως χρόνια της κρίσης, να υποστηρίζει αυτή την κοινωνική ομάδα, αλλά και οι ίδιοι που δεν φρόντισαν να αξιοποιήσουν τις όποιες επαγγελματικές τους ενασχολήσεις, καρπούμενοι και συντηρούμενοι με τις όποιες πενιχρές χρηματικές επιδοτήσεις της πρόνοιας του κράτους κυρίως ως πολύτεκνοι ή ως μικροεισοδηματίες.

Απάντηση 7^η: Η εκπαίδευση αυτών των ανθρώπων νομίζω ότι θα τους κοινωνικοποιούσε γρηγορότερα κάνοντάς τους πιο ικανούς από μόνοι τους να δίνουν ευκολότερη λύση στα όποια προβλήματά τους.

3^η Συνέντευξη από τον Δημόπουλο Κωνσταντίνο.

Απάντηση 1^η: Ο σκοπός του προγράμματος ήταν η ένταξη των παιδιών Ρομά σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ο ρόλος μου στο πρόγραμμα ήταν του διαμεσολαβητή μεταξύ των ανθρώπων του προγράμματος και των Ρομά. Εγώ έπρεπε να πείσω τις οικογένειες Ρομά να αφήσουν τα παιδιά τους να έρθουν στο σχολείο και προσπαθούσα να τους εξηγήσω τα οφέλη του σχολείου.

- Το πρόγραμμα, από ότι γνωρίζω, ήταν του «ΕΣΠΑ 2007-2013».

- Κυρίως ήταν γραφειοκρατικές. Είχαμε μεγάλη καθυστέρηση για να ξεκινήσει το πρόγραμμα. Μεγάλη ήταν η βοήθεια από το πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και ιδιαίτερα από τον κ. Γκόβαρη και τον κ. Καρναβά.

- Η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίσαμε πιστεύω ήταν η μεγάλη διαρροή παιδιών που είχαμε αρχικά. Στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής από ότι θυμάμαι είχαμε διαρροή 50% και καταφέραμε και

την μειώσαμε στο 5%, ενώ στην περιοχή του Αλιβερίου είχαμε διαρροή αρχικά 80-85% και στο τέλος είχαμε μόνο 30%.

- Ήταν κυρίως κοινωνική θα έλεγα.

- Πιστεύω ότι ήταν πάρα πολύ αποτελεσματικό αλλά για μικρό χρονικό διάστημα. Τώρα που τελείωσε το πρόγραμμα έχουμε πάλι τεράστια ποσοστά διαρροών μαθητών από την εκπαίδευση. Και λόγω της έλλειψης διαμεσολαβητή τα παιδιά αυτά δεν θα επιστρέψουν ποτέ στο σχολείο είτε γιατί δεν τα αφήνουν οι γονείς τους πάλι είτε γιατί δεν το επιθυμούν. Ειδικά στην περιοχή του Αλιβερίου.

Απάντηση 2^η: Είχαμε αρχικά πολύ αισιόδοξα ποσοστά εισροής παιδιών Ρομά σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης που είχαμε πάρα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα να δούμε. Επιπλέον μέσω αυτού του φαινομένου είχαμε μεγάλη πτώση στα κρούσματα ρατσισμού προς το πρόσωπό μας, με τα αρχικά ποσοστά να αγγίζουν το 90%. Ο κόσμος μας αποδέχεται πιο εύκολα και δεν υπάρχει τόσος έντονος αποκλεισμός πλέον. Σκέψου ότι έχει αρχίσει κόσμος μη Ρομά να παντρεύεται Ρομά. Ο γιος μου εμένα έχει παντρευτεί κοπέλα μη Ρομά και έχει φύγει και από τον καταυλισμό της Αγίας Παρασκευής.

Απάντηση 3^η: Με μία λέξη μπορώ να σου τις περιγράψω. Απαράδεκτες. Δεν έχουμε καμία βοήθεια από το κράτος και είμαστε τελείως παραμελημένοι. Στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής το 70% ευτυχώς έχει ένα σπίτι για να μείνει. Στην περιοχή όμως του Αλιβερίου μόνο το 2% μένει σε σπίτι. Όλοι οι υπόλοιποι μένουν είτε σε παράγκες είτε σε σκέτες λαμαρίνες που στέκονται η μία πάνω στην άλλη.

Απάντηση 4^η: Να δημιουργηθούν και άλλα προγράμματα σαν αυτό. Μέσω του προγράμματος υπήρξε μια ομαλή ένταξη των Ρομά στην κοινωνία. Επίσης υπήρξε ενημέρωση στους γονείς των παιδιών για τους Ρομά, οι οποίοι άλλαξαν να μας βλέπουν απλά σαν γύφτους και άρχισαν να μας βλέπουν σαν ανθρώπους. Μέσω της εκπαίδευσης πιστεύω θα υπάρξει μεγάλη βοήθεια στους Ρομά και στον τρόπο με τον

οποίο μας αντιμετωπίζει ο κόσμος.

Απάντηση 5^η: Κάποτε υπήρχε εκπαιδευτική κατάρτιση. Όταν εγώ πήγαινα σχολείο, οι περισσότεροι Ρομά πηγαίναμε κανονικά στο σχολείο. Όχι μέχρι το τέλος αλλά σίγουρα όχι όσο τα σημερινά παιδιά. Σήμερα τα περισσότερα παιδιά σταματούν μετά το δημοτικό. Αυτό έχει ξεκινήσει τα τελευταία χρόνια.

Απάντηση 6^η: Το μεγαλύτερο μέρος ευθύνης και φυσικά το έχει η πολιτεία. Δεν μας βοηθάει καν. Μας θυμάται μόνο όταν είναι για να πάρει τις ψήφους τους.

Απάντηση 7^η: Σίγουρα. Η έλλειψη εκπαίδευσης είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που οφείλονται για τα προβλήματα μας. Αν όμως υπάρξουν προγράμματα σαν αυτό, και τα παιδιά μας αρχίσουν να φοιτούν κανονικά σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, τότε νομίζω θα υπάρξει βελτίωση. Επίσης χρειάζεται βοήθεια από όλους. Από όλον τον κόσμο γενικά. Πρέπει, τέλος, νομίζω να υπάρξει ενημέρωση στον κόσμο και να αρχίσουν να μας αντιμετωπίζουν σαν όλους τους άλλους.

Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων

Φύλο

Άρρεν: 29

Θήλυ: 21

Ηλικία

A) 11

B) 11

Γ) 25

Δ) 3

Ερώτηση 1^η

A) 2

B) 2

Γ) 27

Δ) 19

Ερώτηση 2^η

A) 5

B) 20

Γ) 21

Δ) 4

Ερώτηση 3^η

A) 21

B) 16

Γ) 9

Δ) 4

Ερώτηση 4^η

A) 0

B) 4

Γ) 29

Δ) 17

Ερώτηση 5^η

- A) 0
- B) 5
- Γ) 24
- Δ) 21

Ερώτηση 6^η

- A) 39
- B) 2
- Γ) 6
- Δ) 3

Ερώτηση 7^η

- A) 25
- B) 2
- Γ) 21
- Δ) 2

Ερώτηση 8^η

- A) 2
- B) 5
- Γ) 33
- Δ) 10

Ερώτηση 9^η

Θετικά: 24

Θετικά με προϋποθέσεις: 2

Αρνητικά: 19

Ουδέτερα: 5